

Susanna och gubbarne.

Paris, Augusti 1888.

Suzanne sa' en dag till mig:

— Bejätta en saga, pappa!

Jag vred mig under nödvändigheten. Jag vred mig i förtviflan, ty allt hvad mitt ovanligt dåliga minne kunnat sammanrafsa af sagofragment, trasor af *den fromme Johannes*, *Snöhvita*, *Rödhättan* o. a. voro hopstufvade och genomtraglade så ofta, att jag ej vidare vågade komma med dem. När Suzanne såg min förvirring, sade det kära barnet:

— Bejätta om den häj joliga gubben!

Och hon visade på Björns bild bland direktören och professoren, men icke riddaren A. Malmströms illustrationer till Frithiofs Saga, som hon fått låna af sin mamma mot löfte, att i fall hon ref bort något det skulle ske med urskilning.

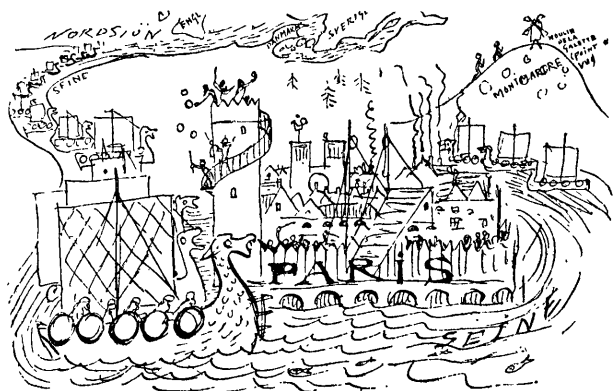
Nu är för mig Björn i Frithiofs Saga, som *Mercutio* i *Romeo och Julia*, *Mark Tapley* i *Martin Chuzzlewit* och *Mefistofeles* i *Faust*, bra mycket trefligare än hjälten, så att det i nödfall skulle göra sig för mig att få i hop en saga om honom.

Alla de som ha små bortskämda barn veta hur löjligt vanmäktigt det är söka neka dem något.

Det var endast att ge sig i väg; och här följer sagan i hela sin naivitet, lämpad för en barnslig uppfattning.

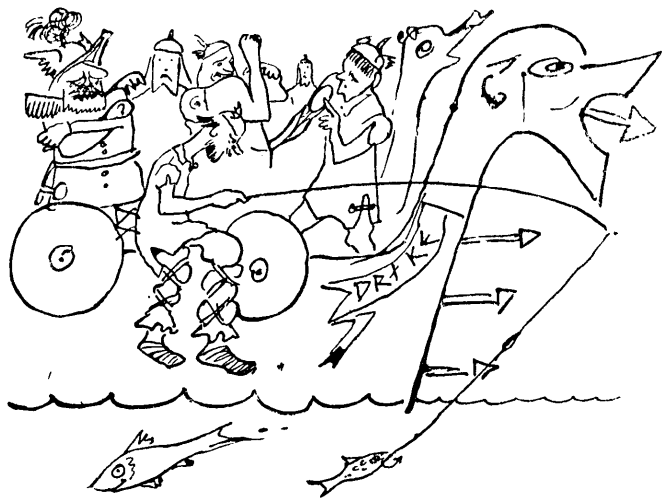
Björns Saga.

Det var en gång för ett tusen år sedan, det vill säga åtta hundra åttiosex år efter Frälsarns födelse, som en oräknelig skara drakar, bärande trettio tusen stiliga vikingar — lika

BELÄGRINGEN AF PARIS 886 - EFTER SANTIDA STÅLSTICK.

många som vi nu ha krigsdugliga gardister i Sverige — lågo och gnafde och skafde emot hvarandra i Seinens kloakafföringsgrumlade vatten, strax utanför den redan då ansedda staden Paris. Våra bardaprisade förfäder gnisslade tänder och visade hvarann sina hårda biceps. Der hade de legat ett år utan

att få sin vilja fram, som bara var att sköfla, bränna och mörda. För att under tiden ha något att göra, och något att äta och dricka, så *härjade* de rundt i trakten. Ibland *härjade* de tillsamman, ibland gingo de mera soloqvist, afundsjuka på de andra om berömliga bragder.

Björn, som naturligtvis var med, gick ofta på det der viset och hade små äfventyr.

En dag kom han upp på en höjd der det bodde fromma män i grottor. Björn gångade in till en af dem, en halfnaken gammal herre med långt, långt skägg och en stor rund gloria kring hufvudet.

Till honom sa' Björn:

— Mig lyster nu Sehrinnerkött sluka och drufvomust kálka. Hit me't!

— Je n'en ai point — sa' gamlingen. Han lefde endast af pepparrot och persilja, som växte vildt utanför knuten, och när det regnade drack han vatten till.

Då föll öfver Björn bärsärkaraseri, så att han fläkte örnrygg på helgonet.

Detta ynkligt gnällde:

— Hvilket likar du vara det härligaste?

Svarade Björn:

— Att dö en hjertes död och komma i blodglans till Odin och alla de andra, vilkas namn jag glömt se'n jag var liten.

— Tu peux bien te fouiller! Ty med den underbara makt min sobreté och helighet ger mig, dömer jag dig att sofva i skendöd ett tusende år — efter den tiden blir evig fred på jorden — då skall den verkligt kristliga kejsaren Guillåm II resa kring jorden och stadfästa fredsligans paragrafer.

Sade't och gjorde't!

Björn trodde't.*

Och somnade. Ganska tungt.

Helgonet stängde grottan inifrån, gjorde korstecknet och dog.

Från den tiden heter kullen Montmartre, d. v. s. plågor-nas berg.

Tempora mutant . . .

På slaget, ett tusen år derefter, Adertonhundraåttiosex, kuggade Björn sina ögon och tittade sig kring i dunklet.

* Ty han var en hedning, och sådana tro på trolleri.

Det första han såg var en gammal murken skalle, med märken efter en gloria.

En *dolikokefal*, sa' Björn och lyfte honom mot dagsljuset som sittrade in genom en källarglugg.

Han kröp ut med lätthet, ty han var lika smal om magen, som när han kom till helgonet för tio hundra år se'n.

Allmänbildning eller hjälplig innanläsning har alltid stått högt i Norden, hvarför det föll sig relativt lätt för Björn att på ett gathörn läsa: Boulevard Clichy.

Strax utanför den då berömda »Hörnan» och Café de l'Ermitage, som nu var omäందradt till Café de Bagne med kommunarden Maxime Lisbonne som cafetier.

Underligt — minst sagdt — föreföll honom allt det han såg. Stad — och hurudan! — der förr var endast vild persilja och heliga män. Och sådana menniskor! Endast han var klädd som Malmströmska teckningar!

I stället för de väna, höfviska, frankiska mör såg han nutidens dames charmantes och demoiselles ravissantes.

»Jorden är af qvinnor full,
Mister du en, stå dig tusende åter

sade han på den tiden Frithiof lefde.

Och det såg han, att hvad det kvantitativa beträffade, kunde han vara lugn.

Blef Björn förvånad öfver nutidens parisare, blefvo de deremot ej det minsta förvånade öfver honom. — Ça doit être un turc, sa' dom.

Man får se så mycket i Paris. I Stockholm skulle det ej aflöpt lika lätt.

Han drogs af en oemotståndlig längtan ner till Seinens gula bölja. Hvilka drakar der nu lågo! »Hirondelles parisiennes — 30 cent. — Charenton-Auteuil. Med eld i magen och sotig andedrägt!»

På en marmorplatta stafvade man:

A LA TÊTE DU PETIT PONT
S'ÉLEVAIT LA TOUR DE BOIS
QUI DÉFENDIRENT
CONTRE LES NORMANDS
PENDANT LE SIÈGE DE 886
LES DOUZE HÉROS PARISIENS

Amalfi	Hervé	Andrieu
Hervé	Amalfi	Cyprien
Herland	Amalfi	Andrieu
Orban	Andrieu	Cyprien

— Bönder ha tur — tänkte han sjelfföfnöjd.
Men magen hans var missnöjd.

Hans mer än tusenåriga hunger var så stark att magen nästan gick ut genom ryggen.

Han kvädde på landets språk, som han lärt sig under belägringen, om mat och dryck. Men, ack, nu talade ej frankerna på samma sätt som på biskop Gosslins tid. Ingen förstod nordmannens klagan.

Då mötte honom en liten man med glasögon och disträ min. Den lille mannen hörde vänligt på honom; så bredde plötsligt den lille mannen ut sina armar och slöt vikingen i sin famn. Han hade blifvit förstådd, ty den lille mannen var Carl Wahlund från Upsala, docent i gammalfranska. Som Wahlund aldrig ser i annat än *gamla* böcker hade han följaktligen aldrig sett Malmströmska teckningen*, hvarför han i sin oskuld trodde det var en lärd slarfver, som kommit på förfall och som slutat som fantastiskt utklädd »sandwichsman», och gjorde reklam för något billigt matställe e. d. såsom det brukas

i Paris. Ironi! Men när han fick höra att det var en af hans förfäder, tog han af sig hatten och lade sitt hufvud med rörelse i Björns ihåliga mage.

* Inte Larssonska heller, förresten.

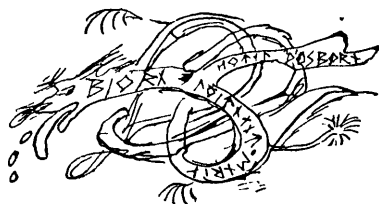
Så störtade de till restauranten *Père Lathuille*. Der träffade de professor Wahlberg, den berömde landskapsmålaren, som satt midt ibland göteborgsgrosshandlare och utvecklade för dem månskenets mysterier.

Men Björn åt och lärde sig nysvenska.

Så hade han nog för den dagen.

Den andra dagens första gerning var att skriva in sig hos skandinaviska bokhandeln, Rue de Rivoli 212. Björn ritade som han var van:

— Det är ju precis som Vinge skulle ha gjort 'det, sa' Wahlund, — du är bestämdt född till artist!

— Men jag vill bli något modigt.

— Det är det modigaste jag vet.

— Hur så?

— Jo, ty man skall icke vara rädd för ett surt lif och en tidig död.

— Äh?

— Förödmjukelse, svält och grämelse!

— Och ryktet om död man?

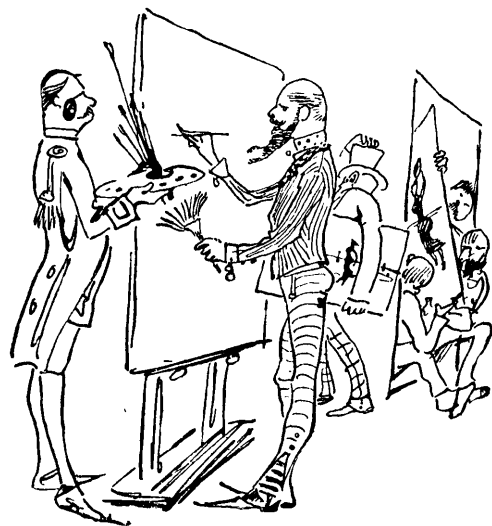
— Utmärkt! *Alla* svenska artister få vackra nekrologer — det kostar så litet och ger en glorvördig reflex åt landet.

Jag skall fundera på saken, sa' Björn, som var en praktisk natur och eftertänksam.

— Men då måste du genast presenteras för dina blifvande kamrater. Vi gå först till Hagborg — det är den finaste af dem allihop.

De foro dit.

I porten trängdes en hop herrar som hade bockskägg och rutiga byxor. Det var amerikanska konsthandlare; och

som det ej fans plats för fler än fyra åt gången i hissen upp till ateliern blef det litet trångt. Ändtligen blef det deras tur.

Der fick Björn en aflagd bättre herrkostym af ytterst modern snitt, en bortbytt hatt och den klocka som en gång var Hagborgs stolthet, tills Salmson öfverglänste med en ännu finare.

Detta förde idéen till denne, och så gingo de till honom. Salmson satt omgifven af flera duc'ar de R., de S., de T., comterna de U. och de V., baronerna de X. och de Y. samt den ovanligt distingerade adelsmannen von Z.

Han mottog Björn vänligt, men kallt, och rådde honom att klippa håret.

— Ju mindre hår man har, ju finare är det, sa' han.

— Det är rätt, sa' Wahlund.

På gatan sa' Björn:

— Jag blir målarel

Han tyckte ej det såg så ynkligt ut. Till de öfriga gick han ej; han skulle då möjligtvis ej så säkert fattat sitt parti.

Hans gamla kostym, som stod något till fin i färgen, angaf den riktning han borde välja. Han hyrde en italiensk

modell som ifördes hjeltdrägten; målade ljust hår i stället för svart och kallade taflan: »Frithiof på sin faders graf.»

Men arten var för gammal, riktningen omodern och ingen människa ville köpa konstverket.

Han fick emellertid ett akademiskt stipendium på 3,000 kronor om året, med skyldighet att åtnjuta det i sju år, dock mot vilkor att aldrig mera måla, men med bibehållande af titeln historiemålare. Man skulle dock söka betrygga hans ålderdom med professors namn och ty åtföljande löneförmåner.

Allt lyste ljust för Björn. Men då föll det någon afundsam opponent in att Björn aldrig sökt svensk medborgarrätt. Det blef bråk i tidningarna (midt bland tullfrågan och det för andra gången öfverklagade Stockholmsvalet). Akademien blef rädd och bytte ut Björn mot en annan, som med samma framgång *behandlat* ämnet »Paris dom».

Hvem kan skildra Björns sorg! Han tänkte ett ögonblick bli skulptör, men när han på Valter Runebergs atelier fick se dennes Alexanderstaty, trodde han dessa alltid hade dylika otacksamma uppgifter, och uppgaf genast den tanken.

— De er norrman, sa' Runeberg, som är en bildad karl och läst Tegnér.

— Ja visst.

— Men en *norsk* norrman.

— Ja, dess värrel sa' Björn ilsket.

— Då måste de titta upp till kongen i åndens rige, Björnstjerne Björnson.

Han gick dit, Boulevard Neuilly, 71 bis.

— Nå de er vel af det rene venstre? åskade Synöve Solbakkens skald.

— Nej, svarade Björn.

— Da er de Oftedalare? undrade Björnson med en miss-tänksam blinkning under de röda ögonbryna.

— Nej.

— Jaså, da er de en högerman, rasade Björnstjerne, och vover komma til *mig!* de vil ha en kong i gamle Norge?

— Nej, sa Björn i sin enfald, jag vill ha flera. Det var det på min tid. Det är jag van vid

Så är det, och så lär det alltid bli i Norge, sa' han och började elda upp sig, blef arg och gick, starkt funderande att rista örnrygg på sin store landsman.

Han tog vägen till »Spada».*

— Är det inte det modigaste som fins att skriva konst-kritik? frågade han redan i dörren.

— Nej, men det nymodigaste, sa' Spada dystert. .

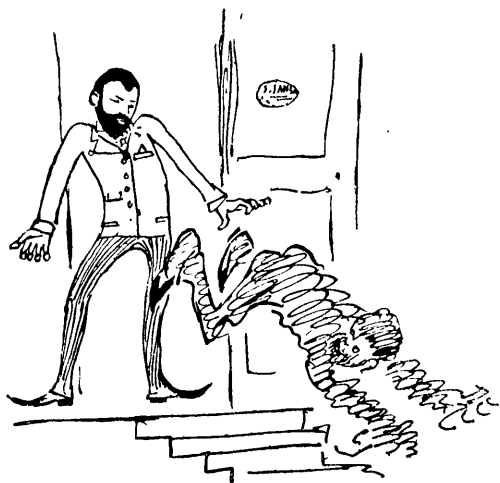
— Det gör detsamma; jag tänker erbjuda mig som *konst-anmälare* till Stockholms Dagblad. — Ni har ju alltid er politik och Boulanger som ännu inte är död.

Carajo!** sa' Spada och vräkte Björn utför trapporna.

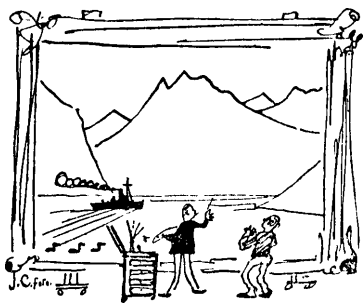
Då kom han äntligen till insigt om unionens ohållbarhet och svenskarnes lumpenhet; skulle skriva endast till »Verdens gang» och endast om norska artister i Pafis. — Han började med Smitt-Hald.

* Fajbjoj Pjada? frågade Suzanne.

** Det lärde sig Spada i Spanien när han reste med kungen.

När han der fick se de norska fjellen målade på ett poetiskt och säljbart sätt, grep honom med ens hemlängtan. Han föll S.-H. om halsen, fällde tårar och bad om respengar. Då blef S.-H. stel, men gaf honom rekommendation till lega-

tionen. Der mottogs han vänligt af grosshandlar Jensen som gaf greve Lewenhaupt en vink att ösa ur fonden för »nécessiteux Suédois et Norvégiens.»

På ångande drake kom han hem, gamle Björn. Men aldrig såg fjell han. Ty greps sköldklämd viking genast och insattes i Sverdrups ministèr — och der sitter han än.

— Pappa, det vaj ingen jolig saga! Då tyckej jag mej om den fjomme Johannes som fick pjinsessan och halfva kungajiket, -- sa' Suzanne.

— Ja, tacka för det, min engel; men det är inga sådana tider nu, och detta är en nutidssaga, och vår tid är icke rolig, sa' jag.

— Men med joliga gubbar till, sa' Suzanne.

— Du sa't, sa' *Carl Larsson.*

Herr Daniel.

Af

J. H. Hooijer.

Från holländskan

af

J. Granlund.

I.

Herr Daniel kallades han i staden. Aldrig föll det någon borgare i Groenewegen in att nämna honom vid hans tillnamn. Till och med bönderna från grannskapet, när de om sommaren åkte in på torget, begagnade till hälsning endast denna benämning.

»God morgon, herr Daniel!»

Regelbunden som ett urverk var stadskassören i Groenewegen. Två minuter före nio trädde han ut genom förstugupporten, och klockan hade ännu icke slutat slå, då han redan satt vid sin pulpet.

»Der går herr Daniel», ropade säpsjudaren midt emot; »till skolan med er, pojkar, till skolan!»

Stadskassören i Groenewegen var ungar och aldrig tänkte någon människa på att det heller kunde vara annorlunda. Ungkarlsståndet och mannen hörde tillsammans.

Det stod nu en gång fast — man visste ej hvarför — att Daniel aldrig skulle gifta sig. Derfor fick ock stadskassören vara i fred för alla giftasvuxna flickor.

För öfrigt var han ej heller just någon Adonis. Det stora hufvudet, hvars förnämsta prydnad var det rika blonda håret, satt djupt nedtryckt mellan ett par högt uppskjutna axlar. Denna oregelbundenhet i herr Daniels yttre människa

gaf något tafatt och förläget åt mannen. De långa armarne och de stora händerna tycktes stadskassören ej veta någon råd med, så underligt slingrade de sig omkring kroppen på honom.

Han hörde till det slags menniskor, som väcka uppseende. Föreföll han äfven en smula löjlig för dem, som sågo honom för första gången, så kunde dock uppmärksammare menniskor, vana att läsa ansigten, ej undgå att bemärka den breda, hvälfda pannan och den djupa blicken i de vevmodiga, klara ögonen.

II.

Herr Daniel hade sin tarfliga bostad en trappa upp öfver Görtz' salubod. Det yttre rummet låg åt gatan. Derifrån kunde man se när diligensen kom. Två gånger om dagen rullade detta vidunder in genom Söderport under ett förfärligt skrammel af jernkettingar och ett bedöfvande dån af de väldiga jernskodda vagnshjulen öfver de spetsiga gatstenarne. Ett mycket trefligt läge, sade man i Groenewegen — och så lifligt.

Från fönstren i kammaren åt gården hade man utsigt åt floden, den breda floden, som vattnade den lilla staden. I detta rum stod ett bokskåp af ek, från hvars hyllor den fine Molière, den väldige Shakespeare, den djupe Goethe blickade ned. En hyst af Beethoven på pianot rynkade ögonbrynen åt skinnryggarne i bokskåpet. Broderligt lutad mot skuldran af pianot stod en violoncell i sin klumpiga, rödbruna låda.

III.

Rummet åt gatan, hvilket stod i förbindelse med sofrummet, var herr Daniels salong. Här mottog han besök och här åt han sin tarfliga frukost om morgnarne. Gamla möbler med messingsbeslag. Men hvad de blänkte, dessa bord och stolar! Steintje, herr Daniels uppapperska, använde också alla sina fem, och var icke detta nog, så kunde det hända att jungfru Görtz sjelf for öfver möblerna ännu en gång med damhandduken. Det polerade mahognyt var därför också blankt som en spegel.

Fint och prydligt dukades bordet om morgnarne af den fagra Steintje. »Vackra svarthufvudet» kallades hon vanligt-

vis. Med insnörd barm, pyntad och fin i sin nätta sits-tröja och med det korpsvarta håret sorgfälligt kammadt och upplagdt öfver den hvita pannan och tinningarne, trädde Steintje på slaget åtta in i det yttre rummet. Den puttrande tekitteln förkunnade hennes ankomst. Med förklädssnibben for hon ännu en gång öfver bordet, bredde behändigt duken deröfver och satte brödkorgen med tillbehör i midten. En liten bit ost, blank af ålder, och några assietter kallskuret uppradades rundt omkring brödkorgen. Derpå lade hon tidningen bredvid herr Daniels tallrik, hvarefter hon rörde om ett slag i kaminen, när det var kallt, och kastade en blick genom fönstret på uppässaren å »Falken». Der kunde hon stå vid fönstret och skratta, så att hon fick gropar i de runda kinderna — om de körsbärsröda läpparne vilja vi icke tala. Så ringde en klocka i undra våningen och jagade henne ut ur rummet och nedför trappan. Jungfru Görtz hade respekt med sig. Ljudet af hennes röst eller klocka träffade hennes underlydande som en elektrisk stöt.

Kort derpå inträdde herr Daniel för att intaga sín ensamma ungarlsfrukost. Medan han drack sitt té och åt sitt bröd kunde stadskassören se ut på gatan, der det började blifva lifligt vid denna tid på morgonen. Utanför »Falken» samlade sig små hopar af menniskor. Man väntade på diligensen. Hederliga borgare hasade sig fram i tofflor längs husraderna. Några gapade och kikade uppåt himmelen, andra betraktade andaktsfullt den bruna tobaks-saften, som trängde ut ur deras sjöskumspipor. Nu tutar det i posthornet; alla skocka sig omkring trappan på »Falken». Det var en upplyftande syn att se den tjocke postiljonen sitta deruppe på sin upphöjda plats högt öfver de rykande hästarne. Sedermera har ångan blåst bort både honom och diligensen. Jag tycker mig ännu se honom krafla sig ned från den höga kuskbocken, sträcka på de styfva benen och klampa in i värdshuset för att med en klunk läska sina dammiga läppar, som han derpå torkade af med rockärmen eller med afvigsidan af handen.

IV.

Den breda, majestätiska floden, som med krökt arm omsluter den lilla, anspråkslösa staden, var herr Daniels ögonfägnad. Han såg honom om morgnarne, blank som en

värjklinga, sakta glida fram nedanför hans fönster utan en krusning på ytan, som återspeglade morgonens skiftande stämningar. En lätt morgondimma, gryningens friska andedrägt, vid hvilken solen svalkar sitt glödande hjerta, slumrar på det spegelblanka vattnet. Rundtomkring råder den djupaste tystnad; i fjärran plaskar en åra; utifrån stadsängen höres råmandet af en ko, som står till knäna i det daggfallna gräset, i det kon sträcker upp det breda hufvudet och spärrar ut de frysande näsborrarne för att insupa den friska morgonluften. — Herr Daniel älskade denna flod, hvars sakta framglidande spegel återkastade än det ljufva leendet än den bistra minen på Nederländernas nyckfulla himmel. Han hade i så många år suttit och betraktat den breda vattenytan att anblicken deraf var vorden dyrbar för hans hjerta. Vi vänja oss så småningom vid föremål och utsigtspunkter, som vi ständigt hafva under ögonen. De utgöra efter hand en del af oss sjelfva.

V.

Herr Daniel lefde i stor tillbakadragenhet, hvad som i församlingsbornas ögon stämplade honom till en osällskaplig, besynnerlig drömmare. Hur kunde man också föredraga böcker framför spelkort och biljardkôar samt sitta och dunka på pianot, när herrarne sällskapligt sutto kring spelbordet på klubben, det var ju rent af befängdt. När Daniel i all sköns lugn satt på sin kammare fördjupad i någon bok eller i sin musik hade han knapt någon aning om den förargelse han väckte uti staden. Och hade stadskassören ej varit så vänlig och förekommande i sitt sätt och hade icke hans punktlighet och redbarhet, ja hela hans fläckfria lif ingifvit aktning äfven hos dem, som eljes ej voro honom bevägna, så skulle han svårligen hafva undgått förföljelse i Groenewegen.

Men den trängre kretsen af vänner högaktade honom i stället desto mer. Också höll honom den känsla af ömse-sidighet, som förenade honom med hans vänner, fullkomligt skadeslös för andras tadel. För öfrigt kunde man visserligen göra narr af hans afvikande lefnadsätt, men på hans hjälpsamhet och tjenstaktighet tviflade ingen. Var det någon gång fråga om att lossa på pungen för något bildningens ändamål eller för tillfredsställandet af en ädlare smaks for-

dringar, var Daniel den förste att bidraga med sin skärf. Honom hade staden bland annat att tacka för en ganska utmärkt stråkkvartett, som i mindre kretsar förtjenstfullt tolkade de store mästarne verk. Den småstadsaktiga unkenheten, lumpenhetens bördiga jordmän, bekämpade han ifrigt när och hvar han kunde. Han lemnade intet tillfälle obegagnadt att ingjuta en friskare anda i umgängeslivet. Man skrattade åt honom och han misslyckades ofta, men han lät ej afskräcka sig. »Jag vill åtminstone göra ett försök», sade Daniel. Den stilla, okonstlade mannen i den ensliga kammaren utgjorde medelpunkten för stadens samfundslif.

VI.

Herr Daniels lefnadsstig hade ej varit blomsterströdd. Han hade aldrig kunnat räkna sig till lyckans skötebarn. Lika litet som ni och jag hade han saknat anledning att klaga. Slutligen hade han dock fogat sig i sitt öde och kunde nu säga med den store tyske skalden: hurudant lifvet än är, så är det skönt. När han för sin själ återkallade barndomens minnen framstälde sig i all sin ursprungliga friskhet bilden af hans far, en stark bredaxlad man, hvars klara nötblunda ögon muntert blickade ut i verlden, och hvars djupa, välljudande basröst strömmade vederqvickande från det höghvålfda bröstet. Han kan aldrig tänka sig honom annorlunda än omgifven af en massa pojkar, som väsnas omkring honom, släpande honom med sig i sina lekar, väljande honom till skiljesman i sina tvister, simmande, fiskande, roende, seglande under hans ledning och under hans uppsigt: allt saker som fadern förstod i grund.

Hvad pojkarne stimmade omkring honom. Der ligger segelbåten förtöjd i den lilla viken, ryckande i springet och med fladdrande segel, likt en fångslad fågel, som lyfter sina vingar. Man skyndar utför strandbädden ned till floden, man hoppar i båten, fadern griper roret. »Kasta loss!» ljuder hans korta befallning. Båten lägger ut. Som en mås flyger den lilla farkosten öfver vattnet. Med hvilket behag han lägger sig på sidan, med hvilken fart han ilar fram öfver vågen liksom med utbredda vingar. Skummet yr omkring stäfven; segelduken sväller, den smäckra masten svigtar och kröker sig under hampsegelus påtryckning.

VII.

Herr Daniel ser en vinterbild för sina ögon. Den grådaskiga dagen tränger sparsamt in genom de istäckta fönster-rutorna. Fadern står midt på golfvet med en raggig filt-mössa på hufvudet och håller krut i hornet. Diana gläfsar nere på gården. Han hör krutkornen ticka på det glattbonade golfvet. Det är ett af dessa ljud, en af dessa bilder, en af dessa syner, som plötsligt åter framrullar ett stycke bortglömdt lif, spikar i själens vägg, på hvilka våra minnen äro upphängda . . . Och vildbrådet sedan, som jägarne hade med sig hem, det nyfikna trefvandret på den välfyllda jagtväskan, den rysning man kände, när Teun, den gulhårige legokarlen, som brukade följa fadern på jagterna, slog dem med en hare om öronen.

VIII.

Hans bröder föreföllo honom som riktiga jättar. Han mindes hur han såg upp till dem och han kom äfven i håg de »orrar», med hvilka de trakterade honom. Han påminde sig deras bullrande lekar på vinden, der han stundom fick sitta hårdt imellan. När bröderna försmådde den lille som lekkamrat tog han sin tillflykt till faderns kontor. Der hade han en vrå för sig sjelf, der han tyst satt och såg på de som gingo in och ut. I Daniels ögon var hans far stadens välgörare, som på det frikostigaste försåg hvar och en med blanka guldenstycken.

IX.

Så kom det en tid då han låg sjuk. Hans fader och bröder försvinna från skådebanan. Han ligger till sängs i rummet åt gården. Fönstret vetter mot blomsterplanterin-garne. Det är sommar; det är varmt; gardinerna äro ned-fälda, en kaprifoliumstängel, krypande längs väggen, sticker in sitt blommande hufvud genom fönstret. Bien surra bland blommorna; man hör det svaga tickandet af deras små krop-par, när de druckna af blomdoft, flyga mot persiennerna: en lugn, stilla sommarmiddag.

Det råder dödstystnad i huset, ty bröderna äro i skolan. Bredvid honom sitter hans moder, hvilken Betje håller säll-

skap. Upp och ned, upp och ned går synålen i moderns hand. Han förvånas öfver att hon är så blek. Huru friska äro icke Betjes kinder mot hennes. I den styfva bindmössan ser hon ut som en yppig ros. »Han måtte väl aldrig få höga axlar?» säger Betje hviskande.

»Jag är rädd för det, jag är rädd för det», svarar hans moder.

»Hvad säga läkarne?» fortfor Betje.

Intet svar.

Nu hör han bröderna komma från skolan, en stormvind far genom huset. De ställa sig framför sängen och kasta bullrande ett äpple eller några nötter i gropen ofvanpå täcket för att trösta honom; de fråga pligtskyldigast efter hans befinnande och förfäras synbart öfver att han måste ligga så stilla och orörlig.

X.

Han hade böcker hos sig på sängen och han slukar dem. Hans moder kommer tid efter annan och läser högt för honom. Hans värande hufvud lutar sig då mot hennes axel: Det kära ljudet af hennes stämman klingar så ljuft i hans öra. Hon har ömt lindat sin arm omkring honom. Han erfor en känsla af trygghet och öm moderskärlek; han tränar efter hennes ankomst. Stundom håller hon upp midt under läsningen och stirrar tankfull ut i rymden. Gossen kan knapt tygla sin otålighet. Hans moder trycker fingrarna mot sina tinningar, hvarpå Daniel stirrar på henne och frågar om hon har ondt i hufvudet. »Nej, kära barn», säger modern med en suck.

»Vi stannade vid jätten, som håller prinsessan fången», sade Daniel smekande.

»Ja, vi stannade vid jätten och prinsessan.» Och Daniel bereder sig att åter höra på.

XI.

En af dessa dagar har särskildt stannat i hans minne och efterlemnadt ett djupare intryck i hans själ. Det är en härlig höstdag. Betje står vid det uppskjutna fönstret. I handen håller hon ett bref, som hon läser upp för hans

moder. Denna pekar på skrifvelsen och tyckes lemna tjenarinnan någon uppmaning, som Betje icke vill höra på. Nu öppnas dörren och hans fader visar sig på tröskeln. Den bredskyggiga halmhatten skuggar hans behagliga ansigte. Jackan har han slitit upp för att andas friare, bröstet sväller af välbehag.

»Nå Betje, nå Bet!» ropar hans faders musikaliska stämman, »du ämnar således lemna oss?»

Flickan föll i gråt.

»Hon bör ej afvisa detta anbud», infaller modern.

»En sjökaptan, en utmärkt rask och hurtig sjöbjörn; jo jag tackar jag, håll honom fast flicka, med båda händerna, det är ju en riktig tur», ropar stadskassören.

»Låt honom löpa», säger Betje, medan hon slänger brefvet på bordet.

»Det skall han ingenting ha emot», återtager hans fader med ett klingande skratt — »med dig i sina armar.»

»Icke förr än min gosse blir bättre; han får vänta. Låt honom och hans fartyg först fara dit pepparn växer.»

Derpå hastar hon mot sängen, trycker häftigt i sina armar Daniel som nu i sin tur börjar gråta.

När Betje lemnat kammaren uppstår ett samtal mellan Daniels föräldrar, hvilket, ehuru dess innebörd undgår honom, dock genom den ton, hvarpå det föres, ådrager sig hans uppmärksamhet. Hans fader sitter på soffan med benen utsträckta framför sig och trummar på brättet af sin halmhatt. Så satt han och hörde på något, som hans moder i en hastig och brådskande ton meddelade honom.

»Det går bakut för oss, Edvard» hörde han sin moder säga. »För Guds skull tänk på barnen, tänk på framtiden.»

Och derpå hördes hans faders stämman.

»Ah, bah! Jag skall göra mig af med segelbåten. Och måste vi också låta ett och annat papper flyga så taga vi in det sedan.» Hans faders förlägna ansigte klarnade plötsligt åter upp.

»Var inte orolig, var inte orolig, Julie. Låt mig bara hållas. Allt blir nog bra igen.»

Så lemnar han rummet. Ett ögonblick derefter hör Daniel hans basstämma mullra i förstugan.

»Hvad är det för ett slags papper, som pappa vill låta flyga?» spörjer Daniel nyfiken tänkande på ett nytt slags drakar.

Men hans moder begrafver sitt ansigte i kudden och svarar icke.

På senare tider har han ofta tänkt på denna fråga och detta svar.

XII.

Fadern, sjelfva älskvärgheten i sitt uppträdande, var sin familjs förbannelse. Det varade länge, innan hans son fattade detta, och när ändtligen han kom underfund dermed, smälte medlidandet tillsammans med bitterheten, den barnliga vördnaden och barndomens kära minnen drogo medlidsamt ett tackelse öfver faderns gråa hår. Heligt förblef honom detta, och nu, då allt längesedan var förbi och öfverståndet, nu tackar han Gud att aldrig ett bittert ord föll från hans läppar. I samma mån man blir äldre, blir man ock saktmodigare. Ve oss, om icke vårt hjerta med de framskridande åren varder rymligare. Hvarför lefva vi, hvarför lära vi att se sakerna från så många sidor, hvarför upptäcka vi refvorna i hjeltens pansar, lapparne på dygdens klädnad, om icke detta skulle stämma oss mildare, saktmodigare; om icke detta skulle lära oss att hafva fördrag-samhet med den mängd svagheter och dårskaper, hvilka under ständigt kif förderfva hvarandras spel, medan hvar och en i verdens stora barnkammare jagar efter sina egna såpbubblor. Det är den mognare ålderns företräde, att entusiasmen och oviljan sammansmälta i en enda bred, mild sympati. Man fördömer icke längre, utan man fattar sakernas sammanhang, man förklarar och visar sin medbroder, som ännu söker och famlar, hvarest man sjelf funnit sin smula sinnesfrid. Daniel har försonat sig med sitt öde, och med minnet af den man, som var orsaken till så många bittra stunder i hans lif. En lefnadslust, skummande som vinet i den bräddfulla bågaren; en oförbrännelig gladlythet på pligtens bekostnad; en verksam, liflig känsla utan fasthet eller ståndaktighet; en godsintet, som dock ej var beräknad för långvariga prof; en af dessa menniskor, som man ursäktar mycket, därför att de icke synas tillräckliga; en karaktär, hvit af vårblom, som aldrig sätter frukt; en man som behöll ynglingens natur till sin lefnads slut, en vinnande, hjertegod menniska, som var omtyckt af alla; sådan var hans

fader. Det gifves vissa ord, hvilka under sin färd genom salongerna förändra betydelse, liksom ett tyg förändrar färg genom att gå genom många händer. Ett sådant urblekt ord, är ordet »godhet». Ursprungligen betecknar det en egenskap fullt af kraf och karaktär, vunnen genom tålig öfning af viljan och hjertat, ja, äfven af hufvudet, ty godheten är den fjerde visheten. Men nu gör man det till en mycket maklig och beqväm dygd; någonting älskligt och vekt och mildt, som en hvar med svagt nervsystem och lätrörda känslor kan vinna för godt pris.

Af en smärtsam lifserfarenhet lära vi blott alltför ofta, att goda menniskor ej alltid äro de bästa.

XIII.

Daniel och hans bröder stimmade af hjertans lust med sin far, så mycket mer som de sköto upp likt vilda skott omkring honom, utan att trädgårdskniven någonsin användes af denne man, hvilken lika litet afqvistade något på sig sjelf. På Daniel, den klene och sjuklige gossen, såg stadskassören ned med detta förundrade medlidande, hvarmed en stor och stark gårdvar betraktar en stackars giktbruten mops, som han förbluffad finner i sin koja. Han griper kräket i nackskinnets och söker resa det på dess svaga ben. Lyckas icke detta, slickar han det medlidsamt. Likaså bar fadern sin sjuklige son på sina starka, breda axlar genom trädgården. Och Daniel har aldrig kunnat glömma, huru sakta och varligt han fattade honom med händerna, med hvilken medlidsam vänlighet han fäste sina ögon på honom, huru all smärta var glömd, när faderns lifliga ansigte tittade fram bakom dörren och med deltagande frågade: »nä, hur står det till i dag med min lille vasker?»

XIV.

Ju mer Daniel närmade sig ynglingaåren, desto mer framstod olikheten i föräldrarnes skaplynne, skiljaktigheten i deras uppfattning för hans uppmärksamma blick. Det stilla, lugna, eftertänksamma hos modern afstäck skarpt mot det uppbrusande och bullrande i hans fars väsen. Naturen

har stundom sådana besynnerliga nycker. Åt de på viljans och karaktärens vägnar svagt utrustade gifver hon näfvar af jern och en jättes lemmar; men en spänstig, samvetsgrann och pligttrogen själ, inhöljer hon ofta i en späd och svag kropp och döljer den bakom milda, beslöjade ögon. Med ett vemodsfyllt leende tänker Daniel tillbaka på lifvet i föräldrahemmet, der hans fader brusade i väg som en fullriggad tremastare med alla segel tillsatta och vågorna skummande framför bogen, medan hans moder liknade den lilla lotsbåten, som glider fram vid sidan af det stora hafsvindret och lotsar in det i mera smult vatten. Han såg henne kämpa mot detta godhertade oförstånd, som förderfvat så mången yngling, och han såg hur hon led af att det var *hon* och icke *han*, som måste inskräpa förstånd, och vaka öfver ordningen i huset. Ett otacksamt göra för en qvinna, ty gossarnes hallstarriga knot vände sig derigenom mot henne. Först sedan de voro fullvuxna, läto de henne rättvisa vederfaras. Hvad skulle det hafva blifvit af dem alla, hade ej deras moder varit. Respekt förstod hon dock att ingifva trots sitt blida väsen. På det fina, bleka ansigtet låg ett uttryck, för hvilket pojkarne mot sin vilja hyste aktning. Också vaknade hos dem redan tidigt en obestämd förnimmelse af att modern, som ej tålte någon osanning, som ej satte nöjet i främsta rummet utan lät pligten gå framförallt, var den af föräldrarne som menade bäst med dem. Mannen märkte knapt, att hans hustru befriade honom från så mycket arbete. Hans sysselsättning bestod i att låta sig drifvas dit slumpen förde honom, att låta sin helsa bryta ut i lefnadslust och att smitta andra med sitt muntra lynne. Han sökte uppfriska sin hustru och kallade henne på skämt en tungus. »Allt reder sig med tiden!» Med andedrägten, som hörbart strömmade ut öfver hans läppar, blåste han bort bekymren från sitt bröst. Bekymmer! Hvad visste han om bekymmer, den gode stadskassören, när han med stora lerkulpar på stöflarne ströfvade i väg på raphönsjagt med Teun på sin högra sida och Diana på den venstra. Kände han morgonvinden spela omkring tinningarne, den friska höstluften sticka honom i skinnet, så skrattade han åt hela världen. Han skakade godmodigt på hufvudet, när hans hustru beflitade sig om att hålla ordning på gossarne. »Vin måste skumma», sade stadskassören. När alla voro belättna var han i sitt esse. Missnöjda ansigten kunde han icke fördraga. Pojkarne, som

ej hade hans sinne, förstodo allt för väl att drifva sin vilja igenom gentemot honom. Och det erfordrades moderns hela öfvertalningsförmåga och energi för att motverka faderns hemliga böjelse för att taga pojknarnes parti. Korteligen, stadskassören gjorde allt hvad han kunde för att på sitt eget fördragsamma sätt göra familjen nöjd genom att låta hvar och en göra som han ville. Men för allt öfrigt måste den gode guden draga försorg. Och den gode guden hade dragit försorg derom genom att skänka honom hans hustru.

XV.

Stilla och färdig till sitt väsen hade hon känt sig dragen af det hurtiga och lefnadsfriska i mannens skaplynne. Då hon slutligen måste uppgifva försöket att förändra honom, tog hon af oro och pligtkänsla omsorgen om familjen på sina egna skuldror. Hon släpade och arbetade för barn och hus, hon talade med lärarne; hon såg efter sina söner, hon höll ögat på deras arbeten, hon uppmuntrade dem, hjälpte dem till rätta, bistod dem med sina kunskaper och sträfvade att bilda deras karaktär till känsla af heder och pligt. Daniel ser henne när han vill, sitta nedlutad öfver skrifböckerna vid skenet af lampan eller inträda i läsrummet, gå från den ene till den andre och på sitt lugna, milda sätt med outtömligt tålmod upplysa det dunkla och bringa det halfförstådda till full klarhet. Till modern vände de sig med alla sina barnsliga bekymmer. Hon visade deltagande och intresse för allt som allvarligt berörde gossens och ynglingens lif. Att se hennes stora blå ögon med det vänliga kärleksfulla uttrycket fästa på sig var tillräckligt för att undertrycka hvarje osanning som sväfvade på läpparne. Späd till sin gestalt gick hon något framåtlutad, men hennes gång hade en viss spänstighet och hennes rörelser hade en viss mjukhet och ett behag, som gjorde intryck. Daniels fader förde en viss oro med sig hvarnt han kom. Hans åtbörder voro häftiga och tvära. Han talade högt och fort. Fyra väggar gjorde honom bekländ; hans blodfulla konstitution fann ro endast i det fria. För öfrigt tycktes hvardagsrummet sakna all hemtrefnad, när modern ej fans der med sin arbetskorg. Hon lockade gossarne att yppa hvad de hade på hjertat och lyssnade uppmärksamt på deras barnsliga förtroenden. Under

tiden drog hennes fina, mjällhvita hand tråden genom sömnaden eller utbytte hon nålen mot saxen och afklippte kanterna på tyget. Nålen gick alltid likformigt upp och ned; ljudlöst fattades och bortlades saxen. Äfven om bekymren marterade hennes tankar, förrådde hennes fingrar likväl ej ett spår af nervositet. Sådana människor skulle man alltid vilja hafva sittande vid sin sida med något handarbete för att se på. Att följa deras lugna, likformiga rörelser verkar rogifvande och lugnande på sinnet. Ett sådant lugnande inflytande har vissa qvinnors tappisserinål.

XVI.

Bröderna flyga ut ur boet. Deras bortflyttning är följden af många bekymmer. På faderns sangviniska sinne tycktes de ökade utgifterna visserligen ej utöfva något märkbart inflytande. När nöden ansatte honom utstälde han ett papper. »Det intager man sedan». Och när nu bekymret för någon tid var undanröjdt, så tog stadskassören åter glädjen ombord i lefnadsjullen, liksom om någon presenterad räkning aldrig vidare skulle förekomma inför hans ögon. Modern såg detta med förfäran, hennes bekymmer ökades vid hvar och en af dessa plötsliga uppgörelser. Trängd utom gränserna för sitt skaplygne, genom omständigheterna allt fortfarande framskjuten i förgrunden, fast hon hellre skulle hafva velat draga sig tillbaka och lägga bördan på andras axlar måste hon nu trots sin motvilja sysselsätta sig med penningfrågor. Hon bad och tiggde sin man att lemna ifrån sig bestyret med sina affärer eller, om han ej det ville, rådfråga en erfaren person. Men märkvärdigt nog, just med afseende på denna enda punkt var hennes annars så medgörlige man orubblig i sin hallstarrighet. I mångt och mycket stod han under andras inflytande, men i hvad som direkt rörde hans egen välfärd icke. Hans optimism, som låg i blodet, drömde ständigt om någon lycklig slump; mannen som i andra fall var alldeles fri från törsten efter guld hoppades nu för hustruns och barnens skull att göra en lyckad kupp på börsen. Med sitt lifliga ansigte kunde han sitta och uppgöra och utveckla planer med en sådan öfvertygelse, att man måste hafva varit en tvärvigg om man motsagt honom eller om man krossat den vackra såpbubbla, som hans glada fantasi blåste upp.

XVII.

Imellertid började stadskassören vid den knappare tillgången på medel att afsäga sig åtskilliga förlustelser, först och främst jagtnöjet. Han rökte billigare cigarrer, drack vatten i stället för vin till middagen och slet sina kläder ända till tråden. Förståndigare hade det visserligen varit, om han tidigare börjat härmed, medan barnen ännu voro små. Det var för iakttagaren en komisk syn att se denne man anfallas af plötslig och tyvärr ändamålslös sparsamhetsifver, då det redan längesedan var för sent att spara. Att lefva på vatten och bröd — det tycktes visserligen ej genera honom. Men att han med sin egen person satte äfven andra på vatten och bröd tänkte han ej på.

XVIII.

Daniels moder släpade i hushållet. Åtskilliga silfvertrådar började redan slingra sig genom det blonda håret. Hennes själskraft var dock vuxen den svåra uppgiften. Det var med henne, som med andra starka andar: den pligt, som man omfattar med ifver, uppreser i stället för nedtrycker, hur tung den än är; ehuru mången går nedböjd här på jorden, som ej tryckes af någon annan tyngd än luften. För Daniel hade hon alltid tid att göra sig ledig en stund. Det var kärleken till tonkonsten, som lefde upp i detta barn, som var henne så dyrbart kanske just för den skull.

Så står hon alltjemt för Daniels själ, sådan som hon satt vid det gamla pianot förande hans barnahand, i det hon brukade säga:

»Tålmod, min käre gosse. Detta måste vi taga om ännu en gång. Du skall sedermera tacka mig därför.»

Hade han spelat upp sin lexa till hennes belåtenhet, så kunde hon till förströelse en och annan gång sjelf sätta sig vid pianot. Hennes vackra, smidiga fingrar gleda sakta, liksom smekande öfver tangenterna. Daniel satt och lyssnade med återhållen andedrägt.

»O, spela ännu en liten stund mamma, o, spela ännu ett stycke», ropade gossen, i det han slog båda armarne om hennes hals.

Och hon lyfte hans ansigte upp till sitt, hennes trötta drag lifvades.

»Var flitig, lille parfvel, så får mamma sedermera i sin tur lyssna till dig.»

XIX.

Föräldrahuset är tomt och tyst. Hans bröder hafva dragit till Indien. Tre hafva erhållit plats vid hären, den fjerde har fått anställning vid civilförvaltningen. Men innan de vände föräldrahuset ryggen omfamnade de den nedböjda, aftärda qvinnan och tryckte henne snyftande till hjertat, i det fulla medvetandet, att de hade henne att tacka för allt. Daniels svaga helsa och klena kroppsbyggnad hade redan då fallit hans fader så mycket i ögonen, att han ämnade skaffa honom platsen som stadskassör. Han fick således redan tidigt hjelpa till på kontoret, och han gjorde sig förtrogen med den tanken att få tillbringa sitt lif vid pulpeten. De stunder han fick öfver, tillbragte han med läsning; för goda böcker sörjde hans mor. Hans bana tycktes på förhand bestämd, då rektor Musæus stack en spak i hjulet. Denne gode och genomlärde man, som hjertligt höll af gossen och lånade honom böcker, och gerna sysselsatte sig med honom, upptäckte hos gossen stora anlag för matematik, hvilka enligt hans åsigt ej borde få ligga ouppodlade. Han talade, oförsigtigt nog, om studier i Daniels närvaro. Denna tanke mottogs med begärlighet, men stötte på stora svårigheter. Herr Melchers, stadskassören, hade sett bottnen i sin kassakista. De penningar, som utgifvits på de äldre syskonen, den dåliga hushållningen och slöseriet i forna tider, hade uppslukat det lilla ärfta kapitalet. Det fans ingenting öfver för Daniel.

XX.

Detta var den första bittra misräkningen i vår anspråkslöse hjertes lif. »Jag vänne att Musæus sutte under en stångjernshammare», hade hans fader sagt. »Hvad behöfver han sätta dumma griller i pojkens hufvud om att studera.» Men modern, som satt och teg, tänkte oupphörligt på utvägar för ynglingen att få följa sin böjelse. I närheten af staden bodde en högt uppsatt man, som hade förvaltningen af ett stipen-

dium om händer. Detta stipendium skulle blifva ledigt om två år: att söka det för Daniel var hans moders första inflytelse. Men för sådant ändamål måste en annan inflytelse rik man vinnas för Daniels sak, nämligen stadens pastor, som hade stipendieförvaltarens öra. Nu rädde det imellertid mellan pastorn och hennes man ett spändt förhållande, som förskref sig redan sedan lång tid tillbaka, ända från aprilorligheterna.

I dessa minnesvärda dagar hade staden varit upp- och nedvänd. Fridsamme bypredikanter förbyttes till ursinnige folkuppviglare. Man såg dem med blossande ansigten fördrifva sina embetsbröder och förmän i staden från hus och hem. En hederlig trädgårdsmästare hvasste sin trädgårdsknif på avfigsidan af handen med den människovänliga önskan att få fatt i en biskop och sedan — ratsch af med hufvudet. Fröken X. på Vallgatan förklarade i en salong att hon skulle vilja betala köttet en gång till så dyrt hellre än att ha Thorbecke att tacka för en billigare vara. Hvilket oförsonligt hat låg icke i dessa ord!

I staden gingo mycket elaka rykten om den hatade ministern. Man påstod att jesuiter i skymningen postade utanför hans bostad. Dörren öppnades på glänt för att släppa in svartrockarne. Förste ministern smög sig hemligt till messan. Man visste bestämdt att han biktade. Äfven hade han i sitt hus en romersk guvernant. Korteligen, det fans ingen last så grof och så orimlig att den icke obetingadt troddes och ifrigt kolporterades. Stadskassören var den ende i staden, som ej tappade hufvudet.

»Pastor Greeve har blifvit galen», förklarade han, »och I ären galna allesammans». Frihet för hvar och en i de fria Nederländerna. Pastorn å sin sida tänker på kryptopapism och far ut mot de ljumme och liknöjde. »Ett är säkert», hade stadskassören yttrat efter en stormig debatt, »ett är säkert: en af oss båda är en narr, om ni eller jag, det låter jag vara osagdt, men en af oss är ovilkorligen en narr.» — »Det skall väl vara jag, det», ropade pastorn förtörnad; »liknöjda personer hålla en hvar för narr, som visar intresse för viktiga saker. Så var det redan på apostlarnes tid, herr stadskassör. Då hette det: »de äro fulla af sött vin!» — »Åh, af sött vin är ni visst icke full», genmålde stadskassören med ett mångtydigt leende, som af pastorn togs som ett ytterligare bevis på mannens lättsinne. »Så

länge det här vrövlet varar, Julie», sade stadskassören »ber jag mig på söndagsmorgnarna ut på fiske. Fiskarne hafva ingen tro; de äro lyckligtvis stumma och således ett förträffligt sällskap den här tiden.»

XXI.

Det var Daniels moder, som tog mod till sig och gick att tala med pastorn. Han bodde vid torget tillsammans med fem äldre damer, sina systrar: fem Moseböcker som en spefågel döpt dem till. Om söndagarna kunde man få se hela familjen tåga ut. *Han* i spetsen klädd i prestrock med kapp och krage ej olik en stolt tupp, *de* följande sin broder i spåren, med trippande steg. Systrarna afgudade den andlige, de utgjorde liksom en stab omkring pastorn. Den som önskade pastorns bistånd måste hålla sig väl med systrarna. De voro dock lika välvilliga som tillbakadragna, de fattiga nickade vänligt åt dem på gator och i gränder. Trots det allvarliga uppträddandet, den högtidliga tonen, den kyrkliga minen och hatet mot Rom var pastorn en man, som ärades för det goda han uträttade, för sitt hjertelag och för sin trohet mot sin hjord. Den fålla af känslor och intryck, hvari hon fordom betade, var försvunnen. Och med dem försvann visserligen mycket falskt och förfeladt, mycket uppskrufvadt och narraktigt, men på samma gång äfven mycket godt och vackert ur samfundslifvets bröst, mycket äkta nationelt.

XXII.

Den äldsta af systrarna, som kallades Genesis, kom och öppnade, när Daniels moder ringde på. Med tusen artig-hetsbetygelser och under nervös darrning upplät hon dörren till mottagningsrummet. Fru Melchers var en af de qvinnor i Groenewegen, som i tysthet beklagades af systrarne. Hennes man var ju så vild och så ostadig och så litet hemma, en riktig hedning. De funno honom aldrig i högmessan, men sågo honom ofta komma hem med kläderna nedstänkta af smuts, stöflarne nedsmorda, omgifven af sina hundar och med Teun, den drinkaren till sällskap. Också trädde de alltid åt sidan, likt skygga hästar, så ofta de mötte stads-

kassören. »Pastorns märrar stegra sig, bara de få se mig på långt håll», sade denne. Syster Genesis betänkte sig en stund; med dörrvredet i handen stod hon tyst och funderade, och sade derpå: »jag måste släppa in er med samma i studerkammaren». Hon vände sig om och gick förut inåt korridoren. »För all del», sade den besökande och höll henne tillbaka, »jag kan mycket väl vänta här, jag skall bara hindra herr pastorn». Damen skakade nekande på hufvudet. »Ni kan mycket väl, ni får mycket gerna komma in.» Hon lade eftertryck på ordet *ni* och knep till yttermera visso ihop det ena ögat, liksom ville hon säga: »ni står i gunst, betänk och värdera det». — »Åh, välkommen, min fru», ljöd pastorns stämma från en sky af tobaksrök.

Ett allvarligt, men vänligt ansigte, öfver hvilket några hvita hårlockar föllo ned, höjde sig bakom några tjocka folianter. Pastorn dammade af sina böcker. Han såg på besökarinnan, som anmäldes af hans syster, med en blick full af deltagande. »Hur är det, fru Melchers, ingen olycka, vill jag hoppas?» Med dessa ord sköt han fram en stol intill skrifbordet och satte sig bredvid henne. I korta, men tydliga ord framställde Daniels moder sitt ärende för herr pastorn. »Vi äro icke i stånd», slöt hon sin framställning med en stämma, som började blifva osäker och nästan svek henne, »att af egna medel bekosta studierna. Men det skulle göra oss så ondt, att nödgas lägga hinder i vägen för gossens önsknigar i denna riktning.» Huru led hon icke i alla fall af att behöfva bedja om främmande hjälp. »Om herr pastorn ville vara vår förespråkare — o, jag kan icke säga huru tacksam jag då skulle vara.» För sin mans skull gömde hustrun sin smärta. Hon var för stolt att bikta sitt lidande för pastorn. Den gamla presten märkte detta med aktning och välbehag. »Jag skall göra hvad jag kan», sade han efter ett ögonblicks begrundande. »Er son hade kunnat få en sämre advokat. Det gifves få saker, som kunna bereda mig en sådan lycka, som att få visa er en tjänst, min fru. Men jag bör ej dölja en omständighet. Baronen är intagen mot er man, därför att han håller den der strykaren och krypskytten Teun i sin tjänst. Sök att öfvertala er man, att han gör sig af med den karlen och laga att jag får veta det före morgondagen.»

XXIII.

Hon skyndade hem med hjertat fullt af hopp och tack-samhet. Man fick lof att skynda sig. Om två år var stipendiet ledigt och då — hade Musæus förklarad — kunde Daniel vara klar. På pastorns hjälp hängde nu alla deras utsigter. Med det steg hon tagit var denna hjälp henne nu tillförsäkrad. Ifrigt grep hon efter klocksträngen, då dörren öppnas och det förstörda ansigtet af en person, som med några förbindliga ord vill skynda förbi henne, möter hennes blick. Hon igenkände med förskräckelse baronen. Hvad kunde hafva händt? Ädlingens artighet, som gälde ej blott den bildade qvinnan utan äfven qvinnan af börd — ty Daniels moder stammade från en gammal och ansedd familj — ökade ännu mer hennes bryderi. Hon framstammade några ord till svar och knapt var tamburdörren tillsluten då hon skyndade in i mottagningsrummet. Der stod stadskassören blossande röd i ansigtet och med mörk uppsyn.

Han förekom hennes frågor.

»Du ser hur det går, Julie. Han kommer och vill lexa upp mig i mitt eget hus. Angår det mig, frågar jag, om Teun skjuter bort hararne för den der junkern? Han kan ju skicka skogvaktarne på honom! Puh! Men jag har mottagit honom så, att han nog inte skall göra om det för andra gången.»

»Och stipendiet, Eduard, och vår gosse», afbröt honom hans hustru, medan hon förtviffad vred sina händer.

»Aj, för tusan, ja, ja, det tänkte jag inte på.»

Två dagar derefter kom ett bref från pastorn. Daniel steg upp från sin stol, när hans fader bröt det. Hans hjerta satt honom i halsgropen och hans ansigte var hvitt som snö.

»Till min djupa ledsnad får jag meddela —»

När stadskassören hunnit till slutet och såg sig om efter Daniel, hade gossen smugit sig ut ur rummet. Hans moder steg upp och följde honom tigande.

En annan hade fått stipendiet. •

Vorden allena kramade stadskassören ihop papperet mellan fingrarne. För första gången i sitt lif kände han sig ledsen och erfor denna stöt i hjertat, halft ånger, halft förskräckelse, som orsakad af pligtförsummelse, länge följer oss i hälarne men slutligen upphinner oss och griper oss i kragen.

Men det kom hjälp och det från ett håll, som man minst väntade. Herr Melchers hade nära anförwandter i Groenewegen, en svåger och en syster, med hvilka han lefde på den angenäma foten af stilla örlog. Hvad pålar att skubba sig mot äro för djuren på fältet, det är familjeförhållanden för tvåbenta varelser. Herr Rooyaards var en blek och aftärd gestalt, i hela sitt uppträdande raka motsatsen till hans lefnadsfriske, upprymde svåger; »en stackars ynkygg», sade denne med denna oförstälda motvilja för svaga stackare, som är egendomlig för kraftfulla människor. »När jag någon gång räcker honom handen, så känns det alldeles som om jag toge i en fisk.» — »Öppna för all del fönstret en stund», ropade han en gång, när han en vinterdag trädde in till sin svåger; »jag qväfves i den unkna luften.» Och lika förskämd som luften i rummet var äfven mannens inre atmosfer. Två ting förorsakade svåger Rooyaards svåra bekymmer: hans själ och hans egodelar. I en omfamning slöt han båda två, bibeln och kassaskrinet, hårdt till sitt hjerta. Af ingendera gaf han ett jota eller ett öre till spillo.

»Min svåger», brukade stadskassören säga, »plågas af sorg öfver sin själs förderf. Jag tror att människor, som gå och oroa sig för detta organ, äro lika sjuka till själen som de, hvilka lida af en inbillad sjukdom äro det till kroppen. Man bör icke ständigt gå och trefva på själen, lika litet som på nerver och lungor. En syndare är redan i och för sig obehaglig nog för Gud fader att se på, utan att jag dessutom skulle visa mig som en grinolle för den gode Skaparen!» — »Tänk på framtiden svåger», hade den sparsamme herr Rooyaards mången gång förmanat honom, »tänk på hustru och barn. Penningar äro ett lån af vår herre.»

»Att de åtminstone icke komma ut bland människor, derom drager svåger försorg», afbröt stadskassören honom plirande med ögonen.

»Den, som icke tager vara på penningar eller den som förlösar dem, han begår synd», fortfor svågern, »synd emot Gud, hvars vilja det är att vi skola utgifva dem till Hans ära.»

»Att vi skola *utgifva* dem, just det ja», återtog den andre.

Rådet var godt. Men, käre läsare, måtte den sanning du behöver, aldrig ljuda mot dig från den mans mun, mot

hvilken du hyser motvilja. Den låter då ofta som en lögn. Hade svåger Rooyaards varit mindre snål och girig, så hade stadskassören kanhända tagit sparsamhetsdygden litet nogare i skärskådande. Nu syntes honom hans eget njutningsbegär till och med prisvärdt i jämförelse med den andres gnideri.

XXV.

De stunder Daniel tillbragte hos sina fränder hörde till de tråkigaste i hans barndom. När farbrodern om aftnarne kom in i sällskapsrummet, läste han högt ur bibeln. Fastern tog sig då vanligen en liten lur. Men hvad som ännu mer förvånade gossen var att fastern allt som oftast aflägsnade sig och stundom på opassande sätt afbröt läsningen. Detta senare inträffade i synnerhet, när herr Duchemin var närvarande. Denne, en gammal stadspedell, var farbroderns vän och högra hand samt hans medhjelpare i det underjordiska kriget mot den officiella kyrkan. — En afton, det var marknad i staden, sutto alla tillsammans i salen, herrarne vid bordet, fastern vid fönstret och Daniel mol tyst vid ett annat fönster. Utanför var det lif och rörelse. Från skärmarne öfver marknadsstånden föll en ljusstrimma ned öfver gatstenarne. Mellan det mörka fönstret och marknadsbelysningen rörde sig människorna likt skuggor. Daniel satt just och tittade på en fru, som sittande på en hög stol liksom på en tron muntert svängde sin slef öfver en puttrande gryta. Den hvita imman steg i hastiga hvirflar mot den mörka himmelen och slog i näsan på de matfriska gatpojkarne, hvilkas svarta silhuetter spöklikt aftecknade sig framför den glödande brasan.

»Se der bilden af helvetet», ropade plötsligt herr Duchemin med gäll stämma. »Så skola de till hjertat oomskurna en gång vrida sig i den eviga pinan.»

Daniel såg upp; de ihåliga ögonen mötte hans, det gulbleka ansigtet, öfver hvilket ett återsken af kolelden i bodståndet glimmade, fixerade honom på ett oroväckande sätt.

»Hvem tror du går der ute på marknaden, gosse, hvem tror du?» yttrade ännu en gång den skräckinjagande stämman.

Gossen vardt förvirrad och stammade »positivspelaren, min herre.»

»Satan går der, min gosse, satan som söker, hvem han uppsluka må.»

»Det vill säga», förbättrade farbrodern, som såg att gossen blef bestört, »det vill säga att barn icke böra gå ut på marknaden, ty det är synd, Daniel.»

»Min sann, tror jag inte att der är våfflor!» ropade fastern. »Hitåt flicka, hitåt.» Hon knackade mot fönster-rutan. »Ja ring på bara! Dientje, Dientje!»

När Dientje kom in med lampan och det söta bakverket kände sig Daniel något lättare om hjertat. Men förskräckelsen för den magre herrn satt ännu kvar hos barnet. Han såg och han såg och han kunde aldrig taga ögonen från det gulbleka ansigtet, från den skinande hakan, från de osnygga fingrarne, som förde våfflor först och våfflor sist mot det gapande svalget. Och Daniel tänkte, att om satan uppslukar barn, så måste det ske på det viset.

XXVI.

Man kan tänka sig stadskassörens häpnad, när denne svåger erbjöd sig att bekosta sonens studier. Anbudet smakade välgerning, det vill säga — bittert. Att han måste mottaga något af denne genomtråkige moralpredikant, för hvilken han kände en sådan afejord motvilja, denne skrymtare, hvars salvelse och gnideri tycktes vara en tyst, men desto värtaligare protest mot hans gladlynthet och lefnadslust, förargade honom på det högsta. »Men, när detta anbud oegennyttigt göres oss, Eduard, så *måste* vi antaga det», sade Daniels moder. »Det äro vi skyldiga vårt barn — huru obehagligt det än må kännas.»

För detta argument måste stadskassören böja sig, godhertad som han var och medveten om sin skuld, hvilken han imellanåt lifligt kände; imellertid kunde han ej neka sig det nöjet att utösa sin förbittring öfver Musæus, hvars opåkallade mellankomst hade ställt honom i detta obehag. Det smärtade honom djupt, när Daniel på farbroderns inbjudning begaf sig hemifrån. Hela förmiddagen satt han sluten inom sig sjelf och sade icke ett ord.

XXVII.

Ynglingen fann sin farbroder i det inre rummet framför en portfölj med papper, i hvilka han bläddrade. Det luktade unket i rummet och gardinerna voro till hälften nedfälda. Farbroderns penna hörde upp att raspa, när ynglingen tagit plats. Långsamt och omsorgsfullt aftorkade han henne på penntorkaren, innan han började inlåta sig i samtal med Daniel. Såsom det var hans sed, när han hade att afhandla viktiga saker, satt herr Rooyaards derpå tyst en stund och vred de fuktiga händerna.

»Och har din far sagt dig, hvad jag och din faster hafva kommit öfverens om att göra?»

»Ja, onkel», sade Daniel sakta.

Det uppstod en lång paus, som farbrodern utfylde med hostningar och som Daniel genomlefde med hjertklappning.

»Jag har», fortsatte farbrodern, »några smulor af detta jordiska goda, visserligen icke mycket, men genom Guds nåd har det varit välsignelse med de penningar, som din faster medförde åt mig. Ack, Daniel, penningar äro ett lån från Herren. Herren gifver och Herren tager. Och vi böra utgifva dem till Hans ära. Nu har jag tänkt, och detsamma tänker äfven din goda, kära faster, att vi böra bringa det lilla, Herren skänkt oss, Herren till ett välbchagligt offer genom att göra dig, gosse, till en tjenare af Hans heliga ord.»

Daniels ansigte skiftade färg; han förskräcktes och sporde andlös: »Måste jag således blifva prest, farbror?»

»Ja, gosse, det är just vår afsigt. Jag har förtroende till dig, Daniel. Du är en stilla, inåtvänd gosse. Du skall —» här höjde sig farbroderns stämma — »du skall predika den oförfalskade sanningen, du skall bringa Kristi nåd till syndare och känna din farbror och fasters välsignelse hvila öfver dig, och de skola tacka sin Gud för att de fått föra denna arbetare in i Herrans vingård.»

Sjutton år med brinnande lust efter vetande i hjertat och så detta anbud på hand, hans enda och sista utsigt! Det var en hård strid för Daniel. Han kände ingen kallelse för predikoembetet, men en gång väl vid högskolan, kunde han ju följa sitt eget val och sedermera . . . Men hans ärliga, genomhederliga natur uppreste sig i samma ögonblick deremot. Han kände sitt hopp, sin lifligaste önskan glida

sig ur händerna, men fast tårarne stodo honom i ögonen, drog han hastigt handen tillbaka.

»Är det er mening, farbror», sade Daniel, i det han reste sig och stammade med bleka läppar, »är det er mening, farbror, att jag — att jag skall tro . . . hvad ni tror?»

De slappa ögonlocken höjde sig.

»Dertill skall Herren böja ditt hjerta, Daniel. En själars räddare, ja, det vill jag att du skall blifva.»

»I så fall, farbror — tackar jag er och faster så mycket, men jag vill då hellre stanna hemma hos far på kontoret.»

Denna vägran öfverraskade farbrodern. Han började ånyo! Men han misslyckades i sina försök att öfvertala ynglingen. Daniel hade genomskådat, hvad som låg på bottnen af denna framställning. Hans ärliga öga hvilade på den andres kringirrande blick, som ständigt vek åt sidan. Han fattade den hand, som med förbehåll räcktes honom, och bad i bevekliga ordalag sin farbror att låta honom få gå sin egen väg och följa sitt eget tycke. Farbrodern kände sig deraf nästan vek om hjertat. Hans girighet och hans fördomar, hans högmod och hans beräkningar stredo med hans ädelmod och det medlidande, som ynglingens böner väckte hos honom. Men hvad han kallade gudsfruktan kom genast egennyttan till hjälp med skenfagra skäl. Hans penningar tillhörde icke världen, de voro invigda åt Herren. Den mildare känslan ansågs för mensklig svaghet, som måste bekämpas, en ingivelse af det illfundiga hjertat som måste förnekas. Farbroderns dörr, som slöt sig tätt efter Daniel, afstängde — för alltid — tillträdet till den bana, han önskade gå.

(Forts.)

Pontus Wikner.

Några synpunkter

af

Parzival.

Ve eder, skrifflärde och fariseer, i skrymtare, att i uppbyggen profeternas grafvar och pryden de rättfärdigas grifter och sägen: Om vi hade lefvat i våra fäders dagar, skulle vi icke hafva varit delaktige i profeternas blod. (Math. Kap. 23: 29, 30).

Si för den skull sänder jag eder profeter och vise och skrifflärde. Somliga af dem skolen i döda och korsfästa, och somliga af dem skolen i hudflanga i edra synagoger och förfölja ifrån den ena staden till den andra. (Math. Kap. 23: 34.)

Hierarkien må ha sina fel; dess ledare så i judendomens dagar som inom den evangelisk-lutherska kyrkan ha dock af alla rättvise bedömare beundrats för den klokhet de utvecklat i ökandet och befastande af sin makt; och hvarje ny rörelse har mycket att i fråga om klok administration lära af dem. De ha ett sätt att göra anhängare och att skaffa sig auktoriteter, som i all sin enkelhet för visso är beundransvärdt. Deras ledande princip är, att man skall ta människorna, när man kan rå på dem. I syfte att tvinga alla under sitt välde ha de usurperat rätten att sköta människorna i deras hjälplösa barndom och ungdom genom att lägga under sig hela undervisningsväsendet; och för skapandet af till efterföljd manande auktoriteter betjena de sig af sin ockuperade makt att ta reda på folk efter deras död. Under mellantiden från konfirmationen till grafven har kyrkan inte alltid

så lätt att hålla reda på sina undersåtar. Hon får vara glad, om de ordentligen betala henne skatt. Men när de väl gått ur tiden, inrangeras de åter ordentligen på sin plats såsom trogne anhängare och användas sedan med fördel såsom föredömen för de efterlevande. Synnerligen om de tillhört dessa stora i maktens eller andens riken, vid hvilkas död människor stanna och förvåna sig — såsom Bossuet säger — »de ce que ce mortel est mort.»

Det torde just ej finnas många store män, som kyrkan ej förstått att på det sättet taga vara på. Och det torde erfordras en rätt stor konst för en sådan att sörja för, att han ej blir på det sättet använd. En prest behöfver för sitt ändamål inte mer än det nakna faktum, att man funnit en bibel i den afidnes rum. Ty när det gäller en framstående man, är kyrkan nu nästan rörande mild och tolerant. Små föregående divergenser förlåter den nu så lätt. Nu har man ingen anledning att komma ihåg dem. Nej, *nu* gäller det bara att få den store kanoniserad, på det att han med sitt nya helgonanseende må stödja kyrkan mot de anfall, som ständigt hota henne.

Det fans en gång en man, som den i nutiden stridande kyrkan hotade mer än någon annan, och som hennes bål-daste kämpar drogo åstad för att krossa och om hvilken en sådan förklarade, att det varit »bättre, om en kvarnsten bundits om hans hals och han sänkts i hafvets djup» — det var han som skref »Bibelns lära om Kristus». Han kommer att bli kanoniserad en gång.

Men midt under denna kristliga mildhet, som vill församla alla i kyrkans moderliga sköte, ha hierarkiens bärare det sinne kvar, som kommer dem att oblidkeligen hata alla dem, i hvilka de ana kättare, och »förfölja dem från den ena staden till den andra». Det var en djup psykologisk blick hos honom, som i högre mått än någon varit först kättare och sedan auktoritet, då han efter att ha talat om, huru hans tids hierarkiske ledare afsade sig all släktskap

med sina fäders förföljelser, tillade: »Dermed betygen i om eder sjelfva, att i ären söner af dem, som dräpo profeterna.»

Vi ha kommit att särskildt tänka härpå i anledning af Wikners endrägteliga kanoniserande både i Norge och Sverige. Villigt medges, att hans läggning var sådan, att den gjorde hans inrangerande i statskyrkans helgonsamling ganska lätt. Han hade räckt kyrkan handen. Hvem kan undra på om *hon* tog hans person hel och hållen. Vid en ordentlig kanonisation skall som bekant utses en advocatus diaboli för att bestrida kyrkan hennes helgon. Hans uppgift är alltid bli slagen. I fråga om Wikner skulle en sådan säkert bli slagen snart och grundligt. Ty det står fast, att Wikner var varmt religiös. Hans skrifter vittna oförtydbart derom och äro ju till större delen religiösa uppbyggelseskrifter.

Visserligen torde väl hans renlärighet ej varit af så god art, att den *under hans lifstid* kunnat vinna gillande af svenska kyrkans allra främste andliga censorer. Visserligen torde hans uppfattning af Kristi gudom inte alldeles ha stämt med kyrkans symbola. Visserligen hördes han endast ett par år före sin död yttra, att han aldrig torde bli fri från panteismen, som ju är hedendom. »Jag får väl inte begära att komma längre än andra stora filosofer» tillade han med sitt stilla leende — han tänkte väl dervid på filosofiens heroer i *Tyskland*. Men det måste dock erkännas, att han gjort tjänst som kristen prest. Och så är kyrkan så mild mot sina döda store.

En sak må dock härvid framhållas, Det är att ge en falsk tydning åt hans lif, då man nu efter hans död vill betrakta honom blott som kristen. Det är inte sant, då man låtsas, som om det egentligen varit härigenom han vunnit sin hardt när allenastående sympati hos ungdomen i Upsala. Måhända fans det en och annan, som hade den synpunkten på Pontus Wikner, men att det åskådningssättet ej var flertalets, det kan man förstå, blott man tänker derpå, att den religiösa synpunkten aldrig varit den bestämmande för fler-

talet studenter — beklagligtvis, kan man ju säga. Nu var som bekant förhållandet det, att knapt någon, som kom i beröring med Wikner, kunde undgå att mäktigt dragas till honom, och att han för ungdomen i gemen stod som ett älskadtt ideal. Att så var, måste ha berott på något annat.

Det var ej som den kristna kyrkans representant han älskades. För en Upsala-student bör det blott behövas en tanke deråt för att medge det. En som räknar det bland sina lyckligaste minnen att ha fått räkna Wikner som lärare och vän, må anses kunna ha tillåtelse att söka belysa, hvad han var för ungdomen i nyssnämnda afseenden.

Ett försök att redogöra för Wikners ställning som tänkare och filosofisk skriftställare må kunna lemnas å sido — såsom för detta syfte af ringa vigt. Det var naturligtvis endast ett fåtal, som kunde eller ens bjöd till att der följa honom. Vi skola endast tala om hans personliga förhållande, då det, när allt kommer till allt, blott är det personliga, som förmår framkalla en personlig kärlek. Vi skola endast följa honom i hans dubbla egenskap af lärare vid Upsala läroverk och af lärare vid Upsala universitet samt söka få fram några hufvudsidor i hans karaktär.

* * *

Den ställning Wikner intog till sina lärjungar vid elementarskolan var egendomlig nog. Enligt den allmänt brukliga måttstocken måste han anses som ganska dålig pedagog. Till och med för en skolpojke var det lätt att se, huru det obligatoriska lexinpluggandet pinade och tröttade honom. Hans hvardagsmetod var mycket enkel: det som skulle inläras, utletades ur läroboken och underströks; definitionerna, särskildt de i Norbecks dogmatik, återfördes till största möjliga filosofiska korthet och ordknapphet samt förhördes och upplästes sedan rent mekaniskt. När lexan var genomgången en gång, började man från början en gång till. Klockan

kom fram oupphörligt, och man såg tydligen, att läraren var glad, när timmen var slut. — Vid dogmatikläsningen lödo frågorna gerna: Hvad är vår kyrkas lära om — det eller det? — Hvad säger Norbeck härom?

Men så kom der en och annan gång ett ögonblick, då den der skolmästartröttheten försvann, och den bleke, lidande mannen uppe i katedern fick lif, och talade, såsom han kunde tala, varmt, personligt, hänförande. När hans lektioner togo den formen, då hade de en egendomlig tendens att föra tanken från skolan. Både läraren och lärjungarne glömde för en stund bort, att det fans någonting obehagligt som hette pensa och examina. För unga sinnen, i allt fall för en del af dem, dök der, medan han talade, fram en ny andlig verld, utmärkt af en blid skönhet, en verld, som vanlig god lexläsning inte gaf någon aning om, en verld, der han egentligen hade sin trefnad och sitt hemvist, fast han ibland tvangs att lemna den för att komma ned och plugga i ointresserade skolpojkar Norbeck. Bekantskapen med den verlden hade heller ingen god inverkan på vördnaden för Norbecks dogmatiska visdom. Det var nog ej Wikners afsigt, men det blef så. Af naturen har ingen ung människa kärlek till den boken. När Wikners undervisning blef hvad den kunde vara, så gjorde den dogmerna små och jämmerliga. För hans lärjungar kom der dessutom till en viss ringaktning för deras officiele framställare: han behöfde alltid så mycket rättelser. Wikner skulle ha blifvit ledsen, om man sagt honom, att det blef resultatet. Men det kunde ej vara annorlunda. Han kom sjelf att som auktoritet stå högt öfver den store dogmförkunnaren.

Vill man försöka tänka sig, huru Wikner betraktades af sina skolelever, så torde man komma sanningen temligen nära, om man säger, att han för dem stod som något tilldragande, men främmande och egendomligt, något högre och finare konstrueradt, men också mycket mäktigare än allt hvad man annars i skolan fick göra bekantskap med.

Det var naturligtvis det allmänna intrycket af en öfverlägsen intelligens och en öfverlägsen personlighet. Intrycket var mycket starkt. Det förmådde lägga band på allt ökyne under hans timme och gjorde, att det kändes som en stor skam att inte kunna sin lexa för honom.

»Det etiske talent», det hade Wikner i hög grad; han var skapad till lärare, men ej till elementarpedagog i kristendom.

Innan man för alltid lemnade skolans sfer, kom det ett ögonblick, som var af stor betydelse för det närmare bestämmandet af förhållandet mellan Wikner och hans lärjungar. Det var det ögonblick, då dessa med fribref på fickan samlades för att säga sina gamla lärare ett sista tack och farväl. Enligt gammal god sed tillkom det då Wikner att i lärarekårens namn tala till de nyblifne studenterna. Det händer väl, att frihetshänförelsens ljusa glädje åt hans bild vid detta tillfälle gaf och ger en alltför stark belysning. Det är doek en allmän mening, att han aldrig var mera hänförande än på sådana dagar, och aldeles visst är, att dessa dagar genom honom komma att räknas bland deltagarnes skönaste minnen. Det föreföll aldeles, som om han känt sig lättad från en tung börda, då han ej längre behöfde stå som läroverkspedagogen gent emot sina disciplar, utan fick som den äldre brodern helsa den yngre välkommen in på frihetens mark. Han strålade glädje, och mellan de allvarliga orden, som kunde ta tårar ur ögat på segerstolte, nybakade studenter, kommo infall så kvicka, blixtrande och humoristiska, att man skrattade som besatt, innan ännu tårglansen gått ur ögat.

Från sådana stunder återvände de, som ännu ej gjort upp sin sluträkning med skolan, till lexarbetet, och för dem stod Wikner som den der från innersidan öppnade porten till det härliga rum, hvars mörka förgård skolan är. Och jag mins väl, huru det efter hans flyttning till Norge sades att studentglädjen knapt kunde bli mer än half, då den ej fick invigas af honom:

Men för de andre, som lemnade förgården med glada hjertan och ljusa förhoppningar, stod han som representant för allt det stora, fria och sköna de skulle se och utföra nu, sedan lexläsningens tvång var förbi.

* * *

Om man vill undersöka arten af Wikners förhållande till den akademiska ungdomen i Upsala, är det af en viss betydelse att förstå, hvad han var för sina lärjungar från skolan. Ty af dessa gingo ju hvarje år en stor skara till universitetet och genom dem spriddes sympatien för Wikner i studentkretsarne. Det är lyckligtvis ej blott fysiskt ondt, som på det sättet som smitta går från den ene individen till den andre. Sympatien som en människa väcker, fortplantas lika bra som bakterier — det är bara skada, att fördom och förtal också vandra den vägen.

Direkt hade ju annars Wikner inte mycken förbindelse med studenterna. Han var visserligen docent i teoretisk filosofi och gaf kollegier och lektioner i sitt ämne. Och bland dem som han der fick handleda vann han mången vän och beundrare för lifvet. Ty på denna hans undervisning fans ingen annan surdin än den som kom af hans fysiska svaghet. Här var ett ämne som intresserade honom, och här hade han gent emot sig fria människor, som han kunde få meddela något af sitt eget, och som kunde antas någorlunda förstå honom. Men det var inte så många, som anlidade honom om hjälp, och det blef färre med åren — ju mer den praktiska klokheten och beräkningen vann insteg bland ungdomen. Hvaraf kom det sig? Jo, det påstods, att tentamen för professorn i teoretisk filosofi intë gick så bra, om man hade lärt ämnet »efter Wikner». Man redde sig bättre, om man vände sig till någon annan lektionsgifvare som hade mera begåfning för att meddela herr professors läror. Den som var riktigt praktisk gick till en sådan.

Det fans ett sätt till hvarför en student kunde hoppas komma i någon beröring med Wikner så att säga officiellt: det var i hans egenskap af hedersledamot i nationerna. Ty kunde man finna på någon anledning, så valde man honom till hedersledamot. Så framt man ej som i Värmlands nation hade den nyssnämnde professorn i talmansstolen — då måste man dröja. Den der hedersledamotsinstitutionen i Upsala är i allmänhet en skäligen tarflig inrättning, som endast lem-nar de unga tillfälle att visa sin ödmjuka underdånighet för dem, som klifvit högt på samhällsskalan, eller sin skarpsynt-het i att upptäcka personer som vilja ge något för äran af ett dylikt ledamotskap. Det är endast mycket sällan en hedersledamot kommer att utöfva ett personligt inflytande. Detta sista var dock i ovanligt hög grad förhållandet med Wikner. Han begagnade gerna denna form för att komma i beröring med de unga. Och sällan fans väl en heders-ledamot, som var så gerna sedd på sin nation som han, och som så förstod att framkalla hänförelse och nobless i de ungas glädje. Att säga att Wikner deltagit i en nations-fest, var detsamma som att säga, att man i stället för den vanliga supfesten fått en intellektuel njutning af ej ringa värde. Ty det var en intellektuel njutning att höra honom tala, vare sig vid bålen eller då man fått honom för sig sjelf i en vrå. Han ej blott hänförde, han värmdes på samma gång. Och för hvarje gång tog denna personliga hänförelse hos de unga sig uttryck i en hyllning, som var varmare och uppriktigare än gent emot någon annan.

Dessa voro de anspråkslösa formerna för Wikners van-liga förbindelser med studenterna. I sitt hem kunde han blott mottaga några få. Med skulder och en mager lektors-lön kommer man inte så långt som med en till 18,000 kronor taxerad ärkebiskopslön. — I det senare fallet kan man lättare ha tillfälle att se en student hos sig »privat» eller »officielt» eller till och med båda delarne på en gång, om det kniper.

De som voro nog lyckliga att komma in i Wikners trängre privata vänkrets, de älskade honom mest, ty de fingo se mer af hans verkliga väsen än de andre, och vi skola taga deras erfarenhet till hjälp, då vi försöka antyda, hvad det då egentligen var i denna personlighet, som så slog an på universitetsungdomen, och som kunde fylla de nyss-nämnda formerna med en så rik sympati.

* * *

Den nödvändiga förutsättningen för att en människa skall kunna väcka en varm och varaktig sympati hos en annan, är att hon sjelf känner sympati för denna andra. En sådan reciprocitet behöfs ej för beundran, som kan vara iskall, eller deltagande, som kan vara bygd på föraktblandadt medlidande. Kärleken förutsätter och fordrar kärlek. Den beror på en förmåga att upptäcka och igenkänna ett rikt känslolif hos andra varelser, och hos den högre stående individen förutsätter den det slags högsinhet, som består deri att man ej känner sig stå på ett högre trappsteg än andra, ehuru man verkligen gör det.

Hos Wikner fans en sådan allmän kärlek till alla och en sådan begåfning att spåra känslolifvets skiftande yttringar. Han sträckte denna kärlek så långt som han såg organiskt lif, ja kanske längre. Det var den som ingaf honom den vackra drömmen om odödlighet äfven för djuren. Innerst inne var det denna kärlek, som förklarade hans tillgifvenhet för kristendomen. Kristendomen har en gång uppträdt såsom kärlekens religion och fortsatte att vara det för honom äfven nu, sedan den för sina biskopar och prester mest blifvit en stödjepelare för hierarkiska anspråk. »Jag tror att kristendomen är kärlekens religion och derigenom också fridens». (»Hvad vi behöfva»).

Hvarje mänsklig individ hade för honom af kristliga, antropologiska och instinktiva grunder ett oändligt värde

som måste inge vördnad och kärlek. Men ungdomen älskade han företrädesvis. Ty hos den fann han, hvad som i ett organiskt lif måste sättas högst: rik möjlighet till utveckling och begär efter sådan. Och den högsinhet, som låg i hans kärlek till de unga, gaf åt hans förhållande till dem en jämlikhet och en aktning, som gjorde hans ord och hans mening långt kraftigare och verksammare än deras, hvilka bygga på sin högre ställnings auktoritet.

Han betraktade ej de unga på samma sätt som våra dagars erfarne och vise. De pröfva dem efter en så enkel metod. Utgående från det angenäma antagandet, att den förträfflighet de och deras ungdomsvänner hunnit är den högsta, ställa de på den yngre generationen det spörsmålet: betar den sig, som vi betedde oss i vår ungdom? Blir svaret nekande — och det blir det lyckligtvis oftast — så förbluffar man t. ex. en flickskola i Falun med den slutledningen: ja, men då kan den ju aldrig bli så förträfflig som vi äro. Och så blir man orolig och sedligt vettvill, om man också inte upptäcker annan olikhet än att ungdomen inte så artistiskt nu som förr förstår att kasta löjets och gluntsångens slöja öfver sina brott mot moralen.

Wikner hade ett något afvikande betraktelsesätt. Han inbillade sig att människoslägtet i stort också kunde och borde betraktas som en organism, hvars lif kunde och borde utveckla sig, och att ständigt nya uppgifter föreligga till lösning. Sin uppfattning i denna punkt har han vackert framställt i »Kulturens offerväsen». »Hvarje större kulturuppgift är ett fäste att storma: de som först löpa till storms, få gemenligen bita i gräset, och de segrande skarorna äro deras kamrater, som ila fram öfver de fallnes lik. Detta sammanhänger med den omständigheten att kulturens framsteg icke är ett blott vaktombyte mellan dem, som hafva att bevaka portarne till hennes helgedom. Det är för ingen del så vid detta vaktskifte som vid åtskilliga andra, att begge vakterna fredligt salutera hvarandra, och att den gamla »går sin väg

och är glad»: här måste utkämpas en hård kamp, och det är vanligen icke den gamla vakten, som först biter i gräset, emedan hon ogement stärkes genom sjelfva sin position som beatus possidens, utan det är för det mesta den anfallande nya, som icke har någon vaktkur bakom sig och icke heller någon vägg. Först när den gamla vakten blifvit utmattad genom sin egen möda och genom sina egna segrar, drager hon sig undan alltsammans, sedan hon ropat åt den sig skockande menigheten, att elden är lös. — — Bildningshistorien har i detta fall mycket att förtälja, och i synnerhet de religiösa framstegen äro betecknade genom offer dels af lif, dels af jordisk lycka, ära och anseende. Kors hafva rests, bål hafva flammats och bilor hvässts, förbannelser hafva utslungats, och den allmänna meningen har dömt till evig fördömelse. Vaktskiftet har hittills för det mesta bestridits af hedendom, judendom och catholicism, den tid skall väl komma, och är kanske delvis allaredo, att calvinism och lutherdom bestrida vakten.»

I ungdomen såg Wikner den nya vakten, och han hade ingen lust att som beatus possidens möta den med hugg och slag. Ofta brukade han tala om hvad sant och nytt han hade tillfälle att lära sig af denna ungdom, och han plögade tacka den för att den ryckte honom med framåt, då han nu annars riskerade att stå stilla eller gå tillbaka, hvilket han inte ansåg vara höjden af förträfflighet. Han yttrade en gång, att han i ungdomen såg tidens samvete, och han uttalade sin glädje öfver det goda vittnesbörd det gaf honom. Tänk, om det vore en riktig åskådning, herr professor Ribbing! Tänk, om det vore sämre för tiden att ha ett sofvande än ett vaket samvete! Tänk slutligen om glunt-ungdomen var ett sofvande samvete, herr landshöfding Treffenberg! Men det var den nog inte.

Detta Wikners sätt att betrakta ungdomen hade sina konsekvenser. Om den unge var att betrakta som något

potentielt bättre, då måste man också behandla honom med en viss egard — i alla händelser med humanitet.

Sannolikt hade man ej i fråga om en så storslagen och mångsidig personlighet som Wikner haft anledning att fästa sig vid en så pass vanligt förekommande dygd som humanitet, ifall man ej haft så naturlig anledning till jämförelse. När gamla kungen är svår att dras med, så får den förmodade tronföljaren folkets sympati. Nu ansågs det visserligen mycket osäkert, om Wikner skulle bli kung. Ty först och främst såg det ut, som om den gamle inte ville abdikera,* och då kunde man aldrig veta, hvad hans vänner kurfurstarne skulle komma att säga en gång. Men man tror så lätt, hvad man gerna vill tro. Kungen var som sagdt svår, och folket såg i Wikner tronföljaren, och de gladda sig åt den tanken, att hans tid skulle komma en gång, och att det då skulle bli slut med skorpionregementet. Och i den tron hyllade folket honom, hvar han gick fram och uttalade på mångfaldigt sätt sin kärlek till honom. När väntetiden hotade att öfverskrida hans krafter, lade man af egen drift, ty vederbörande gjorde intet, råd om huru man skulle kunna skaffa honom ett drägligt apanage, och när han slutligen måste gå ur riket, uppvaktades han i stor sorg. Äfven gamla kungen föranledde en gång en allmän folköfverläggning. Men då beslöt man att skaffa honom en kanslersvarning — prokanslerns forum var ännu okänt — och när han ändtligen kröp ned af tronen, funderade man en stund och uppvaktade honom slutligen — med glädje.

Wikner var sjelf medveten om, att han i någon mån hade en annans inpopularitet att tacka för den sympati som visades honom. Han var delvis rädd för detta förhållande och fruktade, att han en gång som professor kunde komma

* Det är karakteristiskt, att när i tidningarne yrkades att prof. Ribbing borde afgå, så uppträdde endast *en* till hans försvar. Denne ende befans sedermera vara Wikner.

att se tillgifvenheten minskas, då äfven han väl skulle nödgas underkänna och kugga.

Som det nu var, så låg i alla de uttryck af vördnad och sympati, som i synnerhet på sista åren gäfvos åt Wikner, alltid en viss grad af opposition mot åtskilliga bärare af de gamla goda åsigterna och lärorna vid Upsala universitet, och det är att hoppas, det de förstått detta.

* * *

Ty det var ingalunda den minst i ögonen fallande egenomligheten med den kärlek, som egnades Wikner, att den egnades en som var kättare i sin vetenskap. Det förefaller underligt när man tänker på Pontus Wikner, att en människa med så vekt och litet stridslustet temperament skulle komma att bli ett slags vetenskaplig martyr, skulle lefva sin mannaålder fram som icke-rättrogen, som en affälling från den i Upsala gängse Boströmska filosofien. Det var nog ingen tillfällighet att så blef. Det var befast ett svalg emellan hans uppfattning af filosofiens uppgift och de rätte Boströms-lärjungarnes. Wikner hade den kätterska tron, att filosofien liksom hvarje vetenskap hade att *söka* sanningen, och att det vetenskapliga arbetet borde uppskattas efter allvaret i detta sökande. Han vågade redan i skolan såsom efterföljansvärdt citera den mannens ord, som sade: om jag vid sökandet efter sanningen komme till helvetets port, så klappar jag på. En Boströmian råkar ej ut för det dilemma. Han behöfver ej söka sanningen med risk att komma till helvetets port. Han stannar vid Boströms port, hvilken af tacksamma lärjungar upptäckts vara den samma som den af kyrkan såsom himmelens port rekommenderade. Den åsigt som anser, att en filosof i Upsala måste förkunna Boströms läror, var ej giltig för Wikner. Derifrån kom hans kätterska ställning vid ett universitet, der man — för att begagna ord från Wikners graf — gjort till ett slags lösensord denna utsago: »Att tänka fritt är stort, men att tänka

rätt är större.» Det tillades att hans lösensord var: »Att tänka heligt är det största, eller hellre: det är det enda sanna.» I det Wiknerska: att tänka heligt ingår då med nödvändighet såsom vilkor: att tänka fritt, hvilket inte alls behöfver ingå i det konsistoriela: att tänka rätt, hvilket antagligen i sin ordning inte har något att göra med det Wiknerska: att tänka heligt.

Den der åsigten om att det till och med i Upsala skulle finnas något högre än att tänka rätt, den var tvifvelsutän ur Boströmsk synpunkt Wikners värsta brott. På det föll han ur nåden liksom förut på sin tid Linné, Höijer och Geijer fallit på den.

Men ur Upsala studenters hjertan kunde det fallet ej förjaga kärleken till Wikner. Jag är nästan rädd, att den ökades härigenom. Ty det är det beklagliga med ungdomen, att den inte alls har den rätta synvinkeln för att upptäcka det stora i att drifva rättänkeri. Ehuru — det måste i sanningens namn medges — åtskilliga redan vid unga år insett det nyttiga och lönande i denna föga ansträngande själsöfning. Uppriktigt sagdt, så tyckte Wikner minst om det slaget af ungdom, liksom å andra sidan dessa unga kloke måste med ett visst medlidande se ned på honom, som inte tycktes beundra deras »utilitarism.»

Hvad sjelfva sakfrågan angår: hvem hade rätt, Boström eller Wikner så, fins det väl knapt någon, som kan besvara den. Hvad Boström lärde, tvista ju ännu hans närmaste om, och många äro helt visst ej de som veta, hvad Wikner i skiljepunkterna trodde. Men svaret på den frågan betydde för Wikners förhållande till ungdomen i Upsala ingenting alls. Åtminstone älska vi att tro att ungdomen, om än ofta omedvetet både för sig och honom, i Wikner såg och älskade sanningssökandets, den fria tankens, de rätta universitetsstudiernas man. Den omständigheten, att han i någon mån kunde betraktas och betraktades som en martyr för detta slags fritänkeri, gjorde honom sannerligen ej mindre kär för

ungdomen, som idealt sedt tror på heligheten af ett sådant tänkande.

För en stor del af ungdomen i Upsala stod Wikner verkligen som en typ för, en frihetsman. Och det med rätta. Ty han satte friheten mycket högt. Det finnes fåglar, hvilka, om de tvingas in i bur, storma mot gallret, tills de antingen skaffat sig den frihet, hvarförutom de ej kunna lefva, eller tills de sargade till blods falla ned för att dö vid gallrets fot. Men det finnes också sådana, som i samma belägenhet snart gripas af vanmäktig sorg, krypa ihop i sitt hörn och tvina bort. Bland människor, som älska friheten, finner man ock båda slagen. Och det är inte sagdt, att de älska friheten minst, som bete sig på det senare sättet. Wikner hörde af naturanläggning och uppfostran till dem som lida i stillhet, men lida. Hans elementarläroverksamhet var ett sådant lidande.

Med en anläggning, så känslig för hvarje slag och hvarje vedervärdighet, och med ett så pass rikt mått af obehag och vidrigheter på sin väg måste naturligtvis Wikner råka ut för det dystra lidande — specielt för fint konstruerade och djupt mottagliga sinnen — som kallas melankoli och svärmod. När man har nog skarp blick för att upptäcka lidandet i dess skiftande former och nog känsla för att delta med den lidande, äfven om man ej sjelf är det lidande subjektet, då måste sorgen och förtviflan gripa en. Med detta lidande var Wikner fullt förtrogen; det fans tider i hans lif, då det blef hypokondri, då svärmodets dämon grep honom och höll honom nedpressad, så att han knapt förmådde fullgöra dagens pligter. En utveckling till det bättre ett sådant lidande kan ta, är när det kan förmildras till humor, detta ord fattadt i den bästa betydelse. Denna lösning är endast möjlig i förening med en genomgående kärleksfull verldsåskådning, som förmår att i det lilla se det oändligt stora, på samma gång den har skarp sans för dess relativa obetydlighet. Hvarje människa, hvars inre lif, då man dermed får komma i beröring,

gör ett fullt och rikt intryck, är i någon mån humorist. Åtminstone hvar och en som förmår att inge och känna sympati. Hos Wikner fans denna humor i ganska rikt mått, och det var den som gaf åt hans väsen den friskhet, som allena kan tjusa ungdomen, och bevarade honom från ett känslöspjunk, som är en sund ungdom motbjudande. Denna humor fins i hans skrifter, den fans än starkare i hans mer eller mindre extemporerade, beundrade tal, och den fans allra mest i hans umgänge i ett förtroligt lag der han trufdes. Leendet låg alltid på lur i hans anlete, fast lifvets bekymmer alltför ofta jagade bort det.

Denna allmänna humoristiska anläggning sammanhänger ganska nära med den verkliga frihetskärleken och kan knapt tänkas den förutan. Den som har denna humor kan aldrig bli en god auktoritetsman och aldrig en riktig farise. Det är en djerfhet i humorn, som är de store misshaglig, då de aldrig gå säkra för den, och den är ej sann humorist, som ej betraktar sig sjelf genom humorns synglas.

Att Wikners styrka ej låg i att tro på auktoriteter, ha vi redan i någon mån sett: han trodde ju inte en gång blindt på Boström. Hvad göres mera vittne behof. Men det fans nog många andra, om också icke alldeles så bälstora auktoriter, som Wikner inte trodde på. Ett föregående citat har visat, att han inte obetingadt erkände »lutherdomens» ofelbarhet. Han hade den insigt, som allena gör en människa till en utvecklingens bärare, att friheten är både mål och medel, medan auktoriteten aldrig är annat än medel och borde arbeta på sin egen undergång. Det fins ett slags auktoritetsdyrkan, som kommer att sätta premier på dumheten, »ty det är icke all enfald som är 'helig' enfald.»

* * *

I denna brist på obegränsad vördnad för all nedärfd auktoritet hade Wikner en viss likhet med den förhatliga

ungdom, som nu utgör en skamfläck för det Boströmska lärosätet i Upsala, och som inte aktar något heligt, inte en gång. Hans Helighet Ärkebiskopen, för att nu inte tala om de mindre helgonen i Consistorium minus. Wikner hade den tron, att man inte borde hålla på en auktoritet, ifall den egna öfvertygelsen bestämdt sade, att den hade orätt. Han gick derhän att föreställa sig, att tvifvel var bättre än vantro; ty af tviflet kan bli sanning, men fördomen är och förblir lögn. I den åsigten, att man måste pröfva först och tro sedan öfverensstämde Wikner och den nya tiden. I detta sammanhang kan man erinra sig ett ord, sem han yttrade redan 1865: »Det verkliga lifvet är ett personligt lif, och det personligas rang är sådan, att det minsta barn, som möter mig på gatan, är oändligt mera värdt, än alla ortodoxa eller heterodoxa systembyggnader, till hvilka man släpat tukade eller ohuggna stenar alltifrån det Babelska tornets dagar intill nu.» (»Hvad vi behöfva».) I sitt lif visade han också, att han hade allvar med att sätta den personliga öfvertygelsen öfver auktoriteten. Det finnes annars godt om sådana, som prisa öfvertygelsens frihet och kvittra om »frihetens stamort på jorden» men ändå höra till det slags frihetsfåglar, som äro beredde att lefva och dö i bur.

Men om det fans denna likhet mellan nutidens unga och Wikner, så fans det ock betydande olikheter. Han var uppvuxen i den tiden, då man gick så försigtigt till väga och hade så mycken pietet äfven för sådant gammalt, som man ansåg odugligt. Man var estetisk reformvän; man sjöng om det nya, härliga som en gång skulle komma — ur skyn. Man talade om det; mycket och vackert. Men man skulle ha ansett det nästan som ett helgerån, om någon funderat på att gå åstad och sparka omkull bråten, som man såg stå i vägen. Ja, jag tror nästan, att man inte ville ha sina ideer realiserade. Med riktig känsla af att de då skulle upphöra att vara ideal. Och sina ideal ville man inte mista.

Sedan man nu talat och sjungit bortåt en 40 år, så

började några på att tycka, att man nu snart kunde sluta med det och i stället söka förverkliga det besjungna idealet, så långt möjligt kunde vara. Man var nu inte så rädd om de gamla idealen, emedan man upptäckt nya bättre bakom. Men först måste man ta itu med den hinderliga bråten. Det hade, förstås, blifvit ännu en mera af den under åren. Man hade pröfvat Jerikometoden i décennier utan resultat. Hvad under, om man ledsnade och tog till hammare och spett! Det föreföll naturligtvis dem grufveligen groft, som hade arbetat med plektron förut. De tyckte, att de unge i betänklig grad saknade pietet och hänsynsfullhet.

Det tyckte nog Wikner också, och man kan ju tvista om den saken. Men han hade inte blifvit så genomförtjust i sin ungdoms arbetsmetod, att han inte kunde förstå, hvad de unga menade åtminstone. Äfven om han hajade till ibland, då de dängde till någonting, som de kallade gammal hinderligt skräp, men som han var van att betrakta med en viss fördoad.

I detta sammanhang frågar man sig ovilkorligen: hvilken ställning intog Wikner till den på senare tider så mycket omskrifna föreningen Verdandi i Upsala? Föreningen hade visserligen redan före hans afresa till Norge inom vissa akademiska kretsar gjort sig misstänkt. Man såg med mistro, att den, långt ifrån att vilja vara ett seminarium för rättänkeri, hade satt tanke- och yttrande-frihet på sitt program. Ja, gjort den till hela sitt program. Liksom om det skulle behövas en förening för tanke- och yttrandefrihet vid ett fritt universitet, som naturligtvis alltigenom är bygd på den principen! Vid den tiden hade nog Wikner ingenting emot denna förening, annat än det han hade emot alla föreningar för vare sig frisinthet eller konservatism. Ty han hade en allmän rädsla för alla sådana. Skälet, sådant han sjelf angifvit det i ett bref, var att man i hvarje sådan förening »måste antingen låta binda sig af någras auktoritet eller underkasta sig split och oenighet, ifall man ville vara fri.»

Skälet är för Wikner karakteristiskt och visar bäst hans kärlek till friheten och hans fruktan för att bli underkastad andras auktoritet.

Det var väl hans mening om föreningen före den dag, då den genom att anordna en diskussion i sedlighetsfrågan gaf sina motståndare ett välkommet tillfälle att hetsa allmänna opinionen på sig. Wikner, som då vistades i Kristiania, kände saken endast genom tidningarne, hvilka som bekant skreko illa nog. Så mycket märkligare är det då, att Wikner efter att endast vara hänvisad till deras referat på begäran afgaf det omdömet: »Om Verdandis styrelse begått en oförsigtighet och dess ordförande ej visat tillbörlig själsnärvaro, så vågar jag för min del icke på denna grund kasta någon skugga på hela sällskapet såsom sådant.» Men så funnos andra, som vågade. Man nöjde sig ej med att få allmänna opinioner mot dessa unga brottslingar, som stört universitetets behagliga och angenäma söner, utan man grep till den enskilda förföljelsen i hopp att ofelbart kunna stänga dem från alla af de maktgäande tillsatta platser i landet.

Men då hade Wikner återigen kommit i motsättning till den akademiska meningen i Upsala, då han i samma bref talar om sin »outplånliga aktning för friheten, äfven der den i någon mån misshandlas».

* * *

Wikner hade, såsom i det föregående flerstädes antydt, en nästan oöfvervinnerlig skräck för att blanda sig in i dagens strider. Han älskade friden. Men hans fridsamhet hvilade på antagandet om den enskildes rätt till fullständigt fri utveckling inom sin frihetssfer. Det finnes många slag af fria. Det finnes ett som består deri, att alla lydigt böjt sina nackar under oket, och att det är tyst bland slafhoparne. Det var ej Wikners ideal. Men striden, der man sårar och såras var han rädd för. Det var otvifvelakligt ett tilltalande

drag i hans karaktär. Men det förrådde väl ock en svaghet. Det går inte att komma någonstädes framåt utan strid. Och den tiden är förbi, då den enskilde kämpens tapperhet kunde vinna segern. Äfven om det kan vara sant, »att den är starkast, som står mest ensam», så är det också sant, att den styrkan inte uträttar så synnerligen mycket i världen.

Men det fans en sak, som visade sig vara nog stark att öfvervinna denna Wikners innerliga motvilja för striden, och som tvang honom att lemna sin isolering för att slå ett slag: det var hyckleriet.

Den Wicksellska striden hade i det sedliga Upsala tändt en stark förföljelselusta, och man fröjdade sig åt att få vara med om en kättar-autodafé i den gamla goda stilen. Då var det som Wikner höll sitt föredrag om »kulturens offerväsen». Om orsakerna till och verkningarne af detta föredrag skriver han sjelf: »Mitt föredrags innehåll hade sin närmaste anledning i den Wicksellska striden. Under denna strid hade jag från åtskilliga håll i den visa staden känt mig omhvärd af en fariseisk sedlighetsanda, hvilken jag hatar mer än sjelfva osedligheten. Åt den anden ville jag ge en örfil, och jag hoppas jag gjort det, ehuru andeöron äro svåra att träffa. Mitt föredrag väckte mycken förargelse, och man uppmanade mig att åtminstone icke låta trycka det. Men jag är ända till vämjelse trött vid att smeka estetiskt-fromsinta öron med idel vestanväder: någon gång måste äfven jag tala »ei blot til Lyst».

Denna episod ur det Upsalienska lifvet är typisk både för den »visa staden» och för Wikner. Den uppenbarar i all deras glans det fromleri och den ljuskygghet, som utmärka det uppsvenska lärosätets ledande män. Där är betecknande, att detta Wikners föredrag, som hör till det noblaste man kan läsa, framkallade en verklig indignation till och med hos akademici, hvilka annars måste räknas till de bättre. Men så lyckades han verkligen »ge en örfil åt andeöronen», och deras bärare kände slaget. Men det fins ett slags öron,

som inte alls afficieras af så fina verktyg, som Wikner här använde. För sådana öron låta sådana ord som Wikners eller sådana, som Ibsen brukade på den tiden då han skref »Brand» och »Per Gynt», alldeles som en vanlig predikan och ha samma effekt: att smeka och söfva.

Men denna episod ger också en god inblick i Wikners karaktär. För honom var hyckleriet, fariseismen, det vedervärdigaste på jorden. Öppenheten älskade han, och intet gjorde honom så mycken sorg, som om han fann den försvinna ur ett ungt anlete, denna öppenhet, som han förmodade, »att det gudsbelätet människan borde ega». Men när hyckleriet ej nöjde sig med att reglera den, enskildes görande och låtande, utan tog sig för att söka få agera människoslägtets samvete och ville förfölja dem som ej ville anlägga dess mask, då måste han protestera. Han visade upp, huru klen garanti för sanningen den induktion erbjöd, som sluter ifrån det faktum, att det är många som dela en mening. »Det är denna slogs logik som rest de många kättarbålen och satt i gång de många blodiga protestantförföljelserna.» Det gjorde ej saken bättre, om man på grund af denna felaktiga induktion gaf sig ut för att tala å Guds vägnar. »Och det är min mening, att det gräsligaste, som på jorden utförts i djefvulens namn, är som en förbiilande skugga i jämförelse med de nattsvarta dåd, som företagits i Guds, den rättfärdiges. Detta är en skam för menskligheten, men det borde gifva äfven oss något att tänka på, när vi sätta Guds namn såsom skylt och etikett öfver våra induktionsfoster.»

Denna absoluta frihet från all fariseism bidrog ej minst att förvärfva Wikner vänner bland de unga, som ännu ej råkat in i dess garn. Han kräfd e ej att alla skulle ikläda sig en viss form af förträfflighet och ofelbarhet. Man kunde komma till honom med sin ofullkomlighet och vara säker att ej med iskallt förakt afvisas, äfven om man ej för tillfället tog på sig den officiela sedlighetsmasken. Och hans

råd hade ej mindre vigt för det att han ej spelade rollen af ofelbart orakel. Han hade ej heller uppställt några kraf på en asketism, som endast med lätthet bäres af den som förlorat förmågan att njuta. Hans moral var ingen kväkarmoral i säck och asko. Han kunde glad uppträda i de ungas glada lag, utan att hans anseende behöfde lida derpå. Han behöfde ej ställa sig på en pelare eller stänga in sig i cell för att betraktas som en helig man.

Vi ha sökt framhålla några sidor i denna rika personlighet, sådana som vi trott kunna förklara den egendomliga tilldragande inverkan denna personlighet hade på hvar och en som med den kom i beröring. Vi vilja blott erinra om den för alla sådana personligheter gemensamma förmågan, att hos hvar och en med hvilken de komma i kontakt framkalla det bästa som der finnes. Det är solens natur, att kalkarne öppna sig mot den. Och det är människans natur att älska den som gör henne bättre. Men vi inbilla oss alldeles ej, att vi lyckats i att förklara det sympatiska i Wikners person. Det är svårt att säga hvad det är som gör, att en människa så mycket mer än andra förmår framkalla kärlek. Det är som att söka klargöra hvad som är det egendomliga för vår luften. En kemiker kan redogöra för dess sammansättning mycket noga. Men inte ens den omsorgsfullaste beskrifning kan ge en riktig föreställning om dess underbara inverkan på människosinnet. Man måste själf gå ut och fylla sina lungor med den.

Man måste ha kommit i personlig beröring med Pontus Wikner och känt hela rikedomerna af hans kärleksfulla väsen med dess frihet och anspråkslösa storhet strömma emot sig för att kunna rätt uppskatta honom. Och man bör ha varit ung eller åtminstone ej fastgrodd i ett helt system af konventionella meningar för att förstå hans tjusningsförmåga på ungdomen. Sjelf var han till det sista ung i sinnet och förstod de ungas känslor och strider. Deri låg naturligtvis i hög grad hemligheten af hans magt på unga sinnen.

Nu är han död. Ungdomen i Upsala fick aldrig se honom på den professorsstol, dit han han för längesedan kallats, om de unge haft makten. Man har täflat i att hedra hans minne. Men man kan begagna ett minne på olika sätt. När man i Wikners minnes namn samlar ihop en större summa för att understödja unga lofvande filosofer och låter de akademiska myndigheterna förvalta medlen, så är det ett underligt sätt att hedra detta minne. Wikner skulle sjelf med glädje ha sett, om det går de unga energiska Boströmska ämnesvenner, som i Upsala genomdrifvit denna plan, väl i händer. Men ett minne har sin egentliga betydelse och blir hedradt, om *hans* verk, som nu är ett minne, kan fortfara, äfven sedan han måst lemna det. Och de nyssnämnda komma helt visst inte att fortsätta hans verk.

Men vi lemna detta såsom obehagligt. Den gamla seden att piska slafvar på den fries graf behagade honom ej.

Vi återvända ännu en gång till den lefvande Wikner och fråga för sista gången: Hvarför sörjer Upsala universitets ungdom Pontus Wikner så djupt? Och vi vilja ge rätt åt den varmhjertade man, i någon mån i andlig frändskap med Wikner, som vid hans graf svarade: »Vår ungdom trodde sig i honom ega en kämpe för det ädlaste och bästa, som djupast rör sig inom henne sjelf, och anade, att han var mannen för att i denna del föra någonting igenom.» Och detta ädlaste och bästa för ungdomen det är det fria, innerliga sanningssökandet och kärleken. Den som bäst fortsätter Wikners kamp för frihetens och kärlekens seger på jorden, han har bäst hedrat Wikners minne.

Cirkusbyggnaden vid Karlavägen.

Ett litet bidrag till den moderna byggnadskonstens och den häfdvunna byggnadskritikens historia.

Af

F. L.

»Stockholm har länge haft behof af en tidsenlig cirkus. Det är derfor glädjande att, då detta kraf nu blifvit fylldt, det skett på ett så i allo tillfredsställande sätt, att vi nu ega en cirkusbyggnad, som med framgång täflar med de förnämsta i de stora europeiska hufvudstäderna.»

Orden läsas i tidningen Dagens Nyheter för den 9:de augusti, i en längre uppsats, som har till föremål det nya palats, hvilket utgör en ny länk i den långa rad af filantropiska inrättningar för tillfredsställande af de glada behof, hvaraf vi Stockholmare hafva en så ofantlig mängd.

Det kännes så upplyftande för den patriotiska känslan hvarje gång man får till lifs en sådan der liten påminnelse, att Sverige, som i fråga om kanoner och bajonetter är så obetydligt, likväl i fråga om allt sådant som tillhör den »högre civilisationen», förmår att värdigt ställa sig i främsta ledet, ja hvarför icke helt och hållet framför fronten af de stora kulturstaterna. Huru tilltalar det icke vårt fosterländska sinne, hvarje gång vi i våra stora blad få läsa om den beundran för vårt land, hvaraf främlingen intages från Hasselbackens bordkransade verandor; huru glada äro vi icke i

medvetandet om att intet land i världen har att uppvisa en sådan lokal för gratismusik och punschdrickning som Berns salong! Och huru stolta skola vi icke känna oss då den stora vesterns i praktisk id sträfvande folk i en snar framtid får tillfälle att i en af sina egna städer beundra den genialiska draperingen af Linnéstodens plastiskt veckrika mantel!

Allt det der och mera dertill rann oss i hågen, då vi i den vackra recensionen, hvars inledning vi här ofvan hafva citerat, fingo läsa om det nya bidraget till Sveriges ära och dess hufvudstads storstadsblifvande, som för oss stockholmare varit ett så »länge känt behof». Vi blefvo så glada öfver att, då det nu blifvit fylldt, det skett på ett så konstnärligt och solidt sätt, att vi beslöto oss för att, stante pede, begifva oss till platsen för att med egna ögon se och beundra.

Det är resultatet af denna lärerika utflykt som vi i det efterföljande vilja försöka att delgifva den ärade läsaren, i förhoppning att han skall känna sig lika uppbyggd som vi varit öfver hvad han erfar, och bättre uppbyggd än — ja än sjelfva cirkus.

* * *

Vi följa med spårvägen Karlavägen framåt ända till den östligaste, ännu icke färdigplanerade delen af denna präktiga boulevard.

Anlända till ort och ställe, finna vi framför oss en låg, vidsträckt byggnad af polygon form, ur hvars midt höjer sig en väldig kupol med en högt mot skyn sträfvande, lökformad lanternin, krönt af en förgylld halfmåne. Vi känna oss en smula förvånade öfver detta, som vi vilja erinra oss den muhamedanska kultens religiösa emblem, användt på denna plats, och tycka, att om det nu skulle vara något turkiskt, så hade t. ex. några hästsvansar varit mera passande; men

som vi icke äro så hemma i symboliken och dessutom ju icke äro obligerade att känna någon särskild vördnad för turkarnes gud, så försona vi oss lätt med tanken att han får släppa till ett litet motiv för prydnad af en byggnad, inom hvars murar troligen ofta syner skola framställas, hvilka torde gifva en äkta turk en salig försmak af de rättrognas paradis.

Vi ämna begifva oss in, men mötas vid ingången af en engel i blårandig bomullsskjorta och grådaskiga mollskinsbyxor samt med en rund staf eller påk i handen, hvilken söker hejda oss med underrättelsen att »tillträde är för obehöriga förbjudet.» Men som vi under vår mångåriga publicistiska verksamhet hunnit förvärfva oss en viss grad af oförskämndhet, så svara vi helt tvärsäkert: »Inte för oss!» och fortsätta, hvarunder engeln endast hinner framstamma: »Jaså, ursäkt», troligen i tanke att vi äro sjelfva polismästaren eller någon annan öfverhetsperson.

Det första intryck vi erfara vid inträdet innanför ytterdörrarna är en obestämbär känsla under våra fötter, som vi i första öfverraskningen ej kunna göra oss reda för. Snart komma vi dock underfund med hvad det är. Golfvet i entréen sluttar *inåt* mot rotundan, cirka 5 fot. Nu erinna vi oss att Dagens Nyheter just såsom något anmärkningsvärdt framhöll att arenan är belägen *under* gatans nivå. Ja, vi finna det ock »anmärkningsvärdt», detta arrangemang och undra just huru många »rofvor» som skola komma att sättas på det sluttande asfaltplanet, när det, fuktigt och slaskigt af den utifrån indragna vätan, som enligt naturlagarna bör draga sig nedåt, och här således *inåt* byggnaden, dessutom under den kallare årstiden kommer att blifva halt och slippigt af snöslask och isbildningar.

Inkomna i sjelfva rotundan, drages blicken genast ovilkorligen uppåt, mot den väldiga kupolen, hvilken i vacker hvälfning djerft och lätt reser sig öfver de sexton jernkolonnerna med sina i klara, lysande färger målade, mohriska

kapitälér. Vi komplimentera konstruktören af denna vackra kupol och särskildt måste vi skänka vårt erkännande åt att den nätliknande jernkonstruktionen ej blifvit dold under träpanel, såsom vi hört uppgifvas hafva varit ifrågasatt. Hela kupolen skulle då, så vidt vi kunna förstå, förlorat den lätta karaktär han nu bär, och som ytterligare stegrats genom den enkla, men väl beräknade och smakfulla färgdekoreringsen af den bakom jernkonstruktionen synliga takpanelen.

I öfrigt ter sig byggnaden till sitt inre mycket tilltalande i sin med konstnärlig smak utstyrda, orientaliska prakt. Att denna prakt, vid närmare betraktande, ej är annat än hvad på handverksspråket benämnes »smäck» får väl ursäktas, enär byggnaden ju är på sätt och vis provisorisk. Det harmonierar ju också med cirkusverldens brokiga glittergrannlåt. Vi tycka endast, att då man ju verkligen bemödat sig att genomföra allt i en viss stil, man bort sträcka denna omtanke äfven till ljuskronorna, hvilka nu, midt i den mohrisk arkitekturen allt för starkt påminna om sitt »Sachsiska» ursprung.

Emellertid göra vi en rond på de olika platserna och i byggnadens öfriga lokaler.

Antalet utgångar är verkligen rikligt och fördelningen i det stora hela väl träffad. Men vid passerande af en af trapporna upp till andra plats, erinrade vi oss ofrivilligt ett karakteristiskt omdöme som framlidne professor H. en gång afgaf om en trappa i Riddarhuset, hvilken han tillsammans med hofarkitekten Å. skulle afsyna. Då de begge herrarne skulle gå ned utför trappan utropade professorn: »Hör du, bror Å., håll i mig der bak i rockskörtet, så skall jag, ta' mig f—, försöka om jag inte kan gå utför den här trappan!» Vi undra hvad den gode professorn skulle hafva sagt, om han haft att afsyna de trappor hvilka i den nya cirkus anses för så utsökta prof på komfort och bekvämlighet för en andra klass publik. Vi frukta att han, med eller utan hjälp

i rockskörtet, skulle hafva uppgifvit hvarje försök att praktisera sig ned för desamma.

Uppkomna på galleriet, ståpublikens upphöjda plats, göra vi en öfverraskande upptäckt. Öfver detta galleri spänna sig, emellan de stora jernkolonnerna och den galleriet omgifvande hjertmuren, i radiel riktning gående sträfbågar af jern. Det var besynnerligt, tänkte vi, då vi fingo syn på dem, huru de der se ut. De bukta sig ju likt ormar i alla riktningar. Och då vi sågo nogare efter, så fingo vi till vår förundran se, att invid hjertmuren stodo de nästan allesamman ifrån med undre kanten. Hur kan det der komma sig? tänkte vi. Då fingo vi händelsevis syn på en bekant, som är litet förståsigpåare i den högre eqvilibristiska byggnadskonsten, och som, i likhet med oss, var der af bara nyfikenhet eller vetgirighet eller hvad det nu kallas. På vår fråga upplyste han oss då, att hjertmuren sjunkit och dragit med sig sträfbågarna, men som dessa voro med sin andra ända orubbligt fästade i jernkolonnerna, hvilka icke sjunkit, så hade de, bågarna nemligen, buktat sig på det der viset och hade vid hoptryckningen skiljt sig med nedre ändan från muren. Han upplyste oss vidare, att under jernkolonnerna var det påladt för grunden, men att på öfriga ställen var denna lagd direkt på den lösa botten, ehuru denna var af ganska dålig beskaffenhet och frusen till på köpet. Vid erhållandet af dessa upplysningar tänkte vi som så: hvad det der tidningsspråket ändå är för ett märkvärdigt språk! Det der skulle vi i vår enfald hafva kallat fusk, men på tidningsspråk heter det solidt byggnadssätt eller solid karaktär. Vi märka nu att vi hafva mycket att lära i sättet att uttrycka oss fint och belevadt. Vi undrade ock huru byggnadens arkitekt, herr Kasper Salin, som är en mäktig man, kunde tolerera sådan der slags solidité, men då erinrade vi oss att han ju ock står med ena foten i byggnadsnämnden, och då funno vi det genast helt naturligt, att han icke, genom att egna allt för mycken omsorg om sina egna byggen,

försummade något af de maktpåliggande göromål, hvilka åligger honom som stadens tjänsteman, på samma gång han derigenom äfven undvek allt sken att vilja emot sina privata byggherrar utöfva något slags förhatligt embetsmannatryck.

Nu göra vi en titt in i den Kongl. logen.

Ära den som äras bör, tänkte förmodligen arkitekten, då han anordnade denna loge. Den högst uppsatte i landet skall också vara den högst uppsatte i cirkus, och därför placerades Hans Majestät ända upp till galleripubliken. Hvilken som blir mest smickrad af grannskapet är icke godt att veta, men upprigtigt sagdt så beklaga vi Hans Maj:t, som aldrig kan få aflägga något af sin anborna höghet, ej ens då han, som rekreation efter regeringsbekymren, någon gång vill, liksom en annan vanlig dödlig, roa sig med åskådande af de förföriska konster, hvilka i alla verkliga liebhåbarars ögon te sig mest tjusande från nedersta bänkarna å parkett.

Den kongl. logen har naturligtvis också en foyer. Nu vill H. Maj:t, under en paus emellan afdelningarna, från värmen i salongen gå ut och hemta litet frisk luft, och begifvor sig således till foyern. Han ämnar derifrån genom de öppnade fönstren taga en öfverblick öfver den i elektriskt ljus strålände esplanaden, hvilken ännu prålar i sin vackra grönska och sina i lysande färger skimrande blomsterrabatter.

Men hvad vill detta säga? frågar konungen; hvad är det här för tillställningar? Huru skall jag här kunna se ut på esplanaden? Här finnas ju inga fönster! Jo, Ers Maj:t, svarar den artige arkitekten, som står till reds med en stege i handen, de äro der uppe i taket, och om bara Ers Maj:t behagar stiga upp på den här stegen, så skall Ers Maj:t få den aldri präktigaste utsigt öfver hela trakten. Och Hans Maj:t klifver upp på stegen och kryper, liksom en sotare genom en brandlucka, ut genom fönstret

för att njuta af utsigten, och från taket af den präktigaste cirkus i verlden visa sig för sitt glada, jublande folk.

Tro icke att det här är skämt, ärade läsare! Det är rena, rama allvaret. Så, just så är denna foyer inrättad. Precis som ett vindskontor, endast litet hyggligare dekorerad, förstås. Om vi icke hade sett det med våra egna ögon, så skulle vi icke hafva trott det. Men sedan vi nu sett det, så inse vi fullkomligt sanningen af hvad en af cirkusbyggnadens första anläggare en gång yttrade till oss, nemligen att maken till denna cirkus finnes icke i hela verlden.

Kasta vi nu, innan vi lemna denna mönstercirkus, en blick på dess yttre!

Vi hafva i våra stora tidningar läst att det är så konstnärligt och stilenligt fulländadt. — Ja, det händer nog, att om vi vore så konstförståndigt och estetiskt bildade som de herrar, hvilka i sin förtjusning att Stockholm börjar blifva verldsstad, finna allting förträffligt, allenast af den högst giltiga orsaken att det råkar att vara till, så skulle vi ock tycka detsamma. Men tyvärr hafva vi icke af en huld försyn blifvit utrustade med dessa afundsvärda gåfvor, och icke heller hafva vi till vårt förfogande byggnadsarkitektens egen, välvilliga ledning för vårt omdöme! Derfor kunna vi icke heller hjälpa, att hela byggnaden i våra ögon har bra mycket tycke af en marknadskarusell eller dylikt. Det kan ju hända, att den karaktären passar mycket bra för en cirkus, men då nu den här ifrågavarande i alla fall är förlagd i en stadsdel, som, sedan den väl blifvit ordnad, är att räkna till Stockholms fashionablare, så borde byggnaden haft något mer af dermed öfverensstämmande hållning, och något mindre af »Spielbuden». Vare härmed huru som helst, så finna vi det likväl besynnerligt att arkitekter, tillhörande den s. k. unga skolan, hvilken bland annat, skrifvit ordet *sanning* på sitt program, tillåta sig sådan »licentia poetica» som den krans af blinda fönsterkupor, hvilka utvändigt garnera den stora kupolen. Att dessa plåtkupor i rent dekoratift hänseende

äro väl behöfliga, för att skilja de två stora takytorna åt, inse vi nog, men hvarför i all rimlighets namn ej göra riktiga fönster, genom hvilka en hel strålfloed af ljus kunnat släppas in i cirkus inre? Detta hade varit ganska behöfligt, ty nu är det om dagen ganska skumt derinne. Om byggnaden skall uteslutande tjena till cirkusföreställningar gör detta naturligtvis ingenting, men då man ju kan tänka sig att byggnaden stundom skulle kunna tjena äfven till diverse andra ändamål och användas jemväl vid dagsljus, så skulle det otvifvelaktigt varit en stor fördel att få in mera dager. Och hvilken briljant effekt skulle ej ett sådant, rundt om löpande fönstergalleri göra utifrån, då cirkus inre om aftonen strålar i sin fulla belysning! Sannerligen, att försaka dylika effekter, så lätt åstadkomna och så estetiskt berättigade, är verkligen sjelfuppoffrande.

Lika sjelfuppoffrande är det att i fasaden undvika fönster för så pass viktiga rum som kungliga logens foyer.

Har detta kanske skett för att byggnaden ej skulle förlora något af den karaktär af cirkus som arkitekten velat förläna densamma? Vi för vår del skulle dock vilja påstå, att det är viktigare att hvarje i byggnadens inre befintligt rum i dess yttre kommer till sin rätt, än att man på ett rent impressionistiskt sätt söker skapa till arkitektur i öfverensstämmelse med en i alla fall temligen subjektiv uppfattning af byggnadens karaktär.

Det är icke första gången som vi funnit att man nu för tiden åstadkommer s. k. sjelfständig eller nyskolsarkitektur, helt enkelt genom att göra precis tvärtom mot hvad som hittills på goda grunder ansetts vara det riktiga. Det är endast medan man ännu går i skolan som man behöfver tillämpa de lärdomar, hvilka genom generationens erfarenhet befunnits goda. Då man väl kommit utom dess gebiet, proklamerar man sin sjelfständighet och visar studiernas nytta genom att tillåta sig allt sådant som i skolan för-

kastades, och tvärtom. Och som detta bland så mycket annat hör till den nya tidens idéer, så är det rätt.

Derför inse vi ock, att den nya cirkusbyggnaden är ett så lyckadt prof på modern svensk byggnadskonst. Ty i skolan hade den aldrig gått an!

Återblick på vårsåsongen.

Af Volontaire.

Fru Östberg i Upsala. — Repriser på K. Operan. Vårnyheten »Hårt mot hårt». — Filharmoniska sällskapets vårkonsert. — Albani och grefvinnan Taube.

Vi voro några stycken Stockholmsboar bjudna på en diné i Upsala, som med nutidens kommunikationer kan anses för så godt som vår hufvudstads Quartier latin. Bland desserter som vid denna middag serverades nämner jag endast en — fru Östbergs soirée på det lärda kvarterets lilla nätta och — dragiga teater. Fru Östberg hade till denna faubourgteater tagit med sig herrar *Dahlgren*, *Linden* och *Zetterqvist* från k. operan, men lemnat hemma — litet af sin röst, tycktes det mig. Nå ja, hur som helst på slaget 7 sutto vi der i den lilla salongen och väntade. Bakom ridån väntades också. Men det kom ej mera folk än der var, de s. k. bättre platserna fullsatta, de öfre regionerna temligen skalliga.

Så börjades nöjet med att ridån gick upp. Man fick en stund andrum att beundra dekorationen, en röd salong, som var ungefär lika rikt möblerad som Donna Sols salong i Ernani på k. operan, 4 stolar, ett par — dörrar etc. I fonden visade sig till sist, försigtigt uppskjutande de fragila fonddörrarne en k. hofkapellist, konsertmästare Z, som var den lilla truppens speleman och »spelade in» roligheten. Hr Z. skred med violinen i hand ned till rampen, hesiterade ett ögonblick, bugade sig derpå för salongen och pianisten nere i orkestern, som strax begynte ett långt preludium, hvarunder hr Z. gjorde »et lille Toilet», jenkade sin krage, ryckte i sin frack o. s. v., betraktade soffterna och den osande rampen, kände sig slutligen för på sitt instrument, satte violinen under hakan, stråken i högsta hugg: ih—ih—ih! Lokalens akustik lär väl ej vara den bästa, men hr Z:s ton torde ej heller vara den största. Hans föredrag är dock som bekant redbart, korrekt, akademiskt städadt och — torrt. Derpå kom fru Östberg, helsad och helsande, applåder och nigningar. Med den röstbit fru Ö. tagit med sig sjöng hon nu litet ur *Boccaccio* — nej hvad säger jag? — Ernani, af artighet mot salongsdekorationen kanske, som erinrade om k. ope-

rans ökensalonger, ehuru i miniatyr. Fru Östberg sjöng sin Ernani-aria som hon brukar, duktigt och korrekt, men utan den nyansrikedom i recitativet, den dunkla timbrering i arian och den mjuka koloratur i cabalettan, som Grabow och Pyk, att ej nämna fler, skämt bort musikvännen med. Sedan första delen af stycket slutat med en ganska hårdhänt behandlad rullad var det dödystyst ute hos oss i salongen. Man kunde höra en fluga surra — d. v. s. det lilla pianinot nere under rampen. Strax derpå stämde fru Ö. upp med högan röst: »För denna gärd, som vänskap ger, mitt hjerta tackar Er!»

Om fru Ö. derefter nöjt sig med det kända: Blott din sköna bild, Ernani! — hade det varit bättre, ty rent ut hvarken röst eller teknik gick ut med den koloraturcabaletta hon nu i sin välmening bjöd på. Att regelbundet för hvar svårare passage böja fram hufvudet under intagande min mot parketten börjar bli alltför befängdt i en seriös scen, när det repeteras oupphörligt. Fru Ö. har vunnit stort och förtjent deltagande för sin heroism att ej niga på scenen i scenen, t. o. m. om blommor göra frestelsen gruffig. Fru Ö. borde öka sin bravur med att icke efter konsertnummer niga, innan pianisten hunnit tappla till slut och applåden börjat. Trebelli var svår i det fallet. Men hon gjorde det så lustigt med sina »Trebelli-sparkar» och sitt lifliga minspel att man ej reflekterade öfver det besatta i saken. Det är ju annars alldeles som: »Si så der, gudskelof, nu har jag gjort mitt, nu är det Er tur att göra Ert, se så ärade publik, god afton, god afton!»

Hr Dahlgrens treffiga apparition visade sig derefter, mottagen med mångas handklappningar och ett par hyssjningar (!). Med sextioårig röst, men ungdomligt föredrag sjöng hr D. visan om fogeln, som ej sjungit nog fastän han sjungit dagen lång, alldeles som den värderade konstnären sjelf, som hör till *visans* sångfoglar, en art stadd i utdöende. Ur djupet af den Dahlgrenska bakfickan kom derpå fram en storrosig hufvudduk och — har man sett på! — med van hand knyter den gamle sångaren schaletten på sitt hufvud under studentparkettens lifliga deltagande.

»Hvi skulle jag gå fästeman förutan,
Tyna bort liksom ett blomster på rutan,
Jag står ej ut me'et längre
Tjo (falsett) *ho-oj*, me'et längre
Men nog vet jag hvi Herrgåls Pelle på mej biånger.»

Visan är klassisk och hr Dahlgren är klassisk och den gamla »nuckan» måste in än en gång och qvåda.

Nu är publiken upprymd och i applåd-tagena. Fru Östberg sjunger »Min sång» ganska underhålligt och »En glad visa» — ganska förträffligt — ständigt bullrande applåder. Efter »Ja kärlek är ett stort besvär och det är klent med valutan», af fru Ö. framslungadt med klingande trovärdighet — börjar också de öfre regionerna låta höra af sig, så mycket deras fåtaliga klackar det tillåta. Hesa rop: Pravo, pravo, ta kappo, ta kappo, adaschiä (!), adaschiä, bra—ä—ä—h— —!

Fru Ö. kan ej stå emot, det blir — om ej adagio — så dock »ta kappo».

Jag nämnde att fru Östbergs »Min sång» var litet *si* och så. Nu är ju kompositionen både *så* och *si*, *skall* den dras fram, måste den odlas af ett första rangens utförande, af glöd, poesi, innerlighet, finhet. Fru Ö. svek i det mesta häraf, endast i stället: »att den så snart förgätt» inlade hon hvad som vederborde. En teknisk otymplighet derjemte i artikulationen, som sedan i »Ernani» regalerat publiken med en »hummel», som ej var himmelsk alls. I Gumberts lied bjöds man på »*Han ljaf* och stilla tröst». Det brusqua attackerandet af höjdttonerna med dess löjlige rospiggs-*h* är minst sagdt förvånande från en så celeber sångerska. »En ljuf och stilla tröst» att vara ryktbar, men man får lof att vara rädd om sin gloire, helst när man är »prima-donnan vid Stockholms kgl. stora opera», hvilket åtminstone aftonens affisch tycktes vara på det klara med, om ingen annan.

Jag ber läsaren om ursäkt att jag ej ännu släpper Gumberts tarfliga lied, men mitt omdöme torde af många Östbergianer anses minst sagdt — och derpå något vackert, så jag är tvungen motivera det utförligare. »All den glöd mitt hjerta kände», der skall *glöd* och ej *hjerta* accentueras, ty den glöd som ej bor i hjertat hör ej till ämnet. »Kärlekens dröm» fordrar väl om något litet drömmeri, »som säll jag drömt», dämpad, undertryckt glöd, dunkel timbre. »Kärlekens lust» med *la voix blanche*, »kärlekens qual» med sonor, mörk klangfärg, de båda låga tonerna kraftigt understrukna — fru Ö. for öfver alltsammans som ett traderi-tradera. »Som lyckan kort», flygtigt parlando, »som sorgen lång», crescendo i dunkel timbre, »ja allt mitt lif» — här kan intet råd ges, sångerskan måste här *känna* hvad hon sjunger, hon behöfver ej gallsrika, men känslornas glöd skola här slå ut i full låga, sången måste *brinna* — — —.*

* Visformen måste dock icke öfverskridas, arians patos är här malplacerad, *Luccas* knapt undantagen.

Och i slutversen, kan man tänka sig något mindre karakteristiskt än att som denna sångerska med full hals sjunga om »ett eko af min ungdoms-sång». Här fordras ett väljudande mezzavoce och i föredraget vemodig stämning, un poco rubato. I stället skyndade fru Ö. på slutet, tog i af alla krafter och efter en lika högljudd som ojemn drill, der sångerskan borde göra kompositionen den tjensten att ej drilla alls, ett triumferande forte-slut, »Eko af min sång»! En kraftig slutton är här endast berättigad, om den tänjes ut morendo. Vid en supé hörde jag en gång slutet så sjungas. Må ingen rynka på näsan, det var en framstående musikalskarinna, som sådan känd under namnet — friherrinnan von Wallhofen, f. Lucca.

Ingen skall tro att något personlighetskäl är med i spelet, då jag måst göra ned denna prestation. Om fru Skrikhals eller fröken Pipfram misslyckas en gång betyder det mindre — det är bl. a. så vanligt — men om en rangsångerskas oriktiga föredrag berömmes och höjes till skyarne, hur farligt är det ej för alla unga konstnover, som för att komma i samma rop råka i samma — fördömelse!

Sedan vi nu sjungit ut och sjungit slut angående »min sång» och affärdat en uppriktig kompliment till chansonett-sångerskan Östberg, som nu som alltid var charmant, ehuru den intressanta »aktionen» under den skälmska visan skulle ha underlättats, om notbladet fått ligga i fred der det låg på sufflörlucken — så vändom oss till något, som hvarken var intressant eller charmant — serenaden i Don Juan, nota bene framläpad af hr Linden, som deruti uraktlät föga att bevisa sin Don Juans-inkompetens *in nuce*. Baueks alltför gudsnådliga öfversättning skämmer ock karakteristiken hos detta på italienska språket och i italienskt föredrag så förtrollande stycke. Man glömmar här ej Augusto Brogi och man glömmar kanske ej heller Emil Linden; den otacksamma människan säges ju ha långt skarpare minne för de vedermoder och plågor, försynen pålagt henne, än för de fröjder och njutningar, hvarmed hennes lefnad rosenbeströs.

För öfrigt nekar jag visst icke att hr Linden sjöng korrekt och så der stadigt i matematisk $\frac{6}{8}$ -takt, som k. hofkapellet fordrar i detta stycke, en fordran som Augusto Brogi alls icke laddes om. Han trodde att k. hofkapellet *ackompanjerade* honom — den naive italienaren!

Ny apparition af sällskapet »speleman»! I Chopin-nocturnen saknade studentparketten, kunde jag höra af de unga människens oförstådda uppriktighet — Tuas ögon och småleende. Hr Zetter-

qvist har också ögon och kan också småle, men han är ingen »17 $\frac{1}{2}$ -årig» liten kokett. Efter detta obestridliga faktum nämner jag blott att hr Z. gjorde förtjent lycka med de stycken, han nu spelade, och efter åtskilliga inropningar föll ridån. (På U. teater »ropas» och ej blott »applåderås» de exeqverande fram, »Zetterqvist, Zetterbom, hva' f—n heter han? Zetter, Zetter, bravo!» — skallade väldeligen).

Under mellanakten utrymdes salongen *man*-grant. Damerna blefvo nu — som alltid — trofasta, så när som på några, hvilka visst voro från — Stockholm; och litet — nyfikna till på köpet, rysligt att skåda.

I form af cigarrlådor funnos vid salongens ena sida i två våningar ett par större skrubbar, les foyers, der stort frässeri tycktes råda på öl och smörgås. Möjligen, ja nästan troligen *punsch*. Någonstädes i en vägg hade en diversehandlerska klämt sig in, der fanns litet af hvarje, brända mandlar också, utanför tuggades smörgås. I vestibulen parlamentcerades vid biljettluckan — det var visst fråga om en lektion i subtraktion, herrn i och herrn utanför ståndet voro tydligen ej ense om minuenden, vidare kritiserades »spektaket», d. v. s. främst fru Östberg, hvars Boccaccio tycktes ha många rörande minnesgode beundrare — för öfrigt förtärdes smörgås.

Utanför skallade hemska jemmerrop i alla möjliga molltonarter: *Fyris* 5 öre, åh, åh, söta, snälla, *Posten* 5 öre, åh, snälla söta, *Posten*, goa herrn, goa frun, för 4 ska' det bli, *Fy-Fy*, håll tuggan på dej —» (detta sista adresseradt ej till den vördade allmänheten, utan till en rival i yrket). En annan röst: *Fy-Fyris*, 5 öre, hva sa du, du, du, håll snattran sjelf du, du, passa dej gosse att jag inte tar och klår opp dig — goa herrn, *Posten* 5 öre — — —.

Der fanns små kyttingar, så grufligt tunnklädda och så intensivt 4-åriga, att jag ej tvekar att de skulle med uppräckta händer tas emot af — ja inga namn. Också ett sätt att bli af med sin tidning att vädja till publikens förbarmande med — tidningspojken! Det är svårt att ha förbarmande med en sådan tidning, äfven om man är den aldrig så mycket taek skyldig för lyckligt och väl undsluppet — bromkalium.

Lång mellanakt tycker läsaren, så tyckte vi också. På trappan utanför teatern stå några vårfriska bonjourer i vinterkylan. Bonjourerna äta smörgås.

Att det inte ringer! Hvad ekläreringen osar och — lyser sedan!

»Oh, min Gud, en så liten tidningspojke! Du har väl Aftonbladet, lilla vän?»

Två mörkblå skimrande barnaögon under långa svarta fransar blicka upp till mig: »Uptalapotten, Uptalapotten, fem öje, fem öje, ah köp, ah, ah, *fylla* ta du få'n föj —»

»Ta *du* få'n föj!» Och så dessa mörkblå bedjande blickar! Oemotståndligt!

När mina vänner och jag dagen derpå återvände hem till vår stad igen, så kunde man saklöst tagit oss för tidnings-spekulanter, som i Stockholm skulle försöka lyckan med Upsala-lärdom i form af tidningsblad. En af sällskapet hade nemligen tagit med sig hela vårt inköpta lager att — klippa pappersdockor af. Denna klippiska ungdom har —

Nej, men klockan ringer ju nu! Ändtligen! De sista smörgåsarne slukas ned med otrolig fart, den sista korken smäller — »äh, fjeska inte, det ä väl Ouverturen vet jag, om det är något till pjes — lefve musiken! Skål! sitt ner, ni gubbar, skål —!»

Tippel-tappel, rudiludilej — låter det blygsamt från det lilla pianinot, damerna äta konfekt och hugnas med nya strutar för sitt stationära välförhållande under mellanakten, »va fröken på familjens afton?» — »ser du till fru Edling?» — »tror du hon hör på det här?» — »bör fru E. i U.? Ja, men tyst, hon sjunger på Operan i Stockholm, men bor här, hon har jernhandel vid torget, har hon» — »Nä-ä-äh?»

Ridån upp! fru Östberg har lagt af sin svarta brokad, ter sig nu brun-gul. Hon sjunger en duett med hr Linden, i något slags fantasi-livré, också brun-gul eller gulbrun. Hr L. reser sig upp, promenerar. Han har en egendomlig gång, hr »eiselör André». Mellan benen ser man fonden.

I kulisserna spelar hr Zetterqvist violin. Det är hr Benoist. Hr B. kommer in, men nu ser han ut som hr Dahlgren.

De spela Rebers lilla operett »Papiljotterna», som jemte »Jennettes bröllop» lade grunden till Miolan-Carvalhos carrière. Den franska operans dråpliga »niais» under många år, tenoristen Saint-Foy, hade en glansrol i titelpartiet och den utmärkte barytonen Coudere spelade André med vanlig hjertlighet och elegans. Fru Östberg har ej glömt sin gamla kärlek, hon är fortfarande en utmärkt opéra-comique-sångerska och fortfarande bäst i de — karlavulnaste momenten.

(»Ack om det var Boccaccio i stället!» — suckade en äreförgäten studiosus nedanför mig).

Fru Ö. lyckades här bra, förtjusande bra med sin koloratur och sjöng alltigenom förträffligt. En soloscen, der librettisterna tyckas ha varit i mer än vanlig vanda för att få något innehåll, gaf hon med en talang, som betydligt förtog det fadda i tillställningen. Rebers musik omklädde också de intetsägande orden med en finess och en mjuk, innerlig hjertlighet à la Haydn, som i dessa kantiga operett-tider gjorde det mest tjusande intryck.

Så som fru Östberg gör i Upsala, så skulle k. teaterstyrelsen göra i Stockholm: d. v. s. motarbeta det moderna operett-eländet med fina, men också roande operetter, och ej gamla kompromissoperor à la — ja styrelsen vet nog hvem.

Ty oafsedt ofvannämde fadda soloscen ha librettisterna, den kända textleverantör-firman Barbier & Carré, heder af sitt arbete. Om man också ej storskrattar, så finnar ingen och — rodnar ingen.

(Medan vi äro på tal om goda operetter, så kan det vara lämpligt erinra om »Le chien du jardinier», en operett, musik af Grisart* der ingenting är dumt utom — namnet. Faure introducerade denna operett med stor lycka i Paris och i Wien har den på senare tiden med lycka repriserats).

Henri Reber är en högst distinguerad kompositör, fiende till allt platt, hvardagligt, allt groft, skärande och stötande. I hans nobla, försynta stil lefva de gamla fina opéra-comique-mästarna upp igen, endast i en pikantare, mer omvexlande och rörlig harmoniskrud. Rebers orkester är särskildt lärorik att studera. Man finner här hur förtjusande effekter kunna åstadkommas med helt små medel. Ja, i afseende på instrumenteringen går Reber ibland nästan alltför långt i delikatess, såsom då han bannlyser blåskören från sin orkester, le cuivre åtminstone, som fallet är i »Pajiljötterna». Detta bidrar emellertid att gifva åt hans musik en egendomlig poetisk charme, något fint, skyggt, sensitiva-lik, hvilket i förening med de jungfruligt rena och friskt känslorika melodierna bilda ett helt af fjetterande originell art. Reber är ej en kompositör bland andra, han är en kompositör för sig.

Också har det gått honom som så många i denna värld, hvilka våga vara sjelfständiga i en värld af apor, hvilka våga

* Samma kompositör, hvars lilla operett »God natt hr Pantalon» skulle i höstas upptas å k. operan, men ännu i april ej hörts af.

säga sitt ord utan hänsyn till grannens lof eller hån. Reber skref sin musik för musikens skull och — det hämnade sig.

Den stora massan förstod honom ej. Hans fina musik drunknade i Offenbachiadens annalkande vatten, hvars frändskap med rännstensens emellanåt var mer än stark.

Reber skadades också af dåliga librettoförfattare. Scribe skref åt honom ett hastverk »Nuit de Noël», Mélesville ett annat »Dames Capitaines», Sauvage ett tredje »Père Gaillard». Förenad med en värderikare text har Rebers musik dock alltid skolat taga ut sin rätt, såsom fallet är i »Pajiljottern», en i Frankrike mycket omtyckt repertoire-opera.

Man märker i denna lilla operett först den täcka och originella morgonhelsningen mellan de begge unga å ena sidan och hr Benoist å den andra. De unga sjungande i smekande terzgångar: »God morgon, hur står det till, få vi ej se Er hos oss» o. s. v. och gubben på violinen svarandemed alla slags drillar och löpningar: »ri-ri-ri-ri-ri, pirr, pirr, pirr, trillerille-rille-rill!» Vidare pajiljottsången, som fick ett öde så hemskt, föredragen af lilla Suzanne och den senares ofvannämnda soloscen. Hr B. har också en soloscen, fin musik med graciös humor à la Boieldieu i »Tante Aurore» o. s. v. Af duetterna föredraga vi flyttningsduon, der Reber bl. a. visar hvilken vemodig verkan kan nås med en *dur*-melodi. (Af svenska komp. var detta A. F. Lindblads force). Sluttrion »som hans fru så kärleksvarm» är liflig och lätt, men ej fullt i höjd med de bästa ställena.

Hr Linden visade sig i Andrés rol mer till sin fördel, men hade slutit ut den lilla vackra visan »Suzanne är icke mer ett barn». Sådana roller som dessa ligga för honom. För de stora partierna fattas honom storhet — i röst, sång, stil och — figur (trots de höga klackarne!) Hr Dahlgren gaf sin rol som vanligt med rutinerad färgläggning af det komiska deri, men denna rol påminner ej så litet om Johannes Bruns rol i den lilla täcka komedin »Höst-sol», hvarför det ej varit illa om hr D. i sin rol påmint om Johannes Brun sjelf. Samsången var god, samspelet var godt, alla deltog med lif och lust — suffören också.

* * *

Sveriges beundransvärde *premier-tragedien*, hr Emil Hillberg, fälde häromåret i sin egande tidning, som hette . . . hette — ja stor sak i det! — han fälde det yttrandet att det förekom

för mycket spektakel i ett häfte af denna tidskrift; teatern, menade den store skådespelarredaktören tro på, är ändå till sist endast en biodling eller bisak, hur nu de tragiska orden fölla. I detta omrörda häfte, der i förbigående sagdt i en af de öfverklagade spektakelartiklarne hr H. sjelf förekom, vederbörligen komplimenterad, hade en viss eller oviss *Volontaire* ej mindre än två uppsatser, deraf den ena ohygglig i längden. Den ovise ovisse kände sig träffad och —

Jag skall därför ej bli så fasaväckande mångordig nu vid relaterandet af k. operans repriser. Tid, utrymme och — lust fattas mig dessutom dertill.

Medgifvet att »En Midsommarnattsdröm» är ovärderlig för en scen (som ej helt till förmån för Askungens förf. vill bryta med en viss Mister Shakespeare), såsom varande för teaterns skådespelarkonst af den lyckliga art att mesta besväret tillfaller orkestern och maskineriet, måste en konstvän dock med ledsnad konstatera den konsekvent underliga »rollkastning», som också utmärker denna förtjusande fantasi. Utan att vara en af skådespelerskans glansroller, var Puck likväl i fru Hartmans lilla féeriska gestalt en fullt presentabel liten skalk, hvilket väl omöjligt kan sägas om frk. *Zetterberg*, trots den intelligens hon onekligen har, men en intelligens, som kanske bättre kom till sin rätt på en annan bana, än skådebanan. Frk. *Bäckström* kunde ju anses näpen nog som Titania, men som Helena är denna ganska utmärkta domestik-subrett ej det minsta på sin plats. Som Helena förut låg i en annan (fast mindre lyckad) domestik-subretts händer, så har man fått skäl att undra öfver hvad för tankar teaterstyrelsen egentligen har om Helenas person — eller om den har några tankar alls. Efter fru Ulffs afgång har visst fru Rundberg haft rolen ett par gånger. Som denna rolfördelning var fullt acceptabel, hastade vederbörande sin vana trogen att snarast förändra den. Herrar *A. Örtengren* och *Törnqvist* som unga svärmiskt glödande grekiske älskare äro egentligen icke hvarken unga, svärmiska, glödande eller grekiska — för resten så utmärkta, som de bruka. Fru *Bosin* ger med konst — äntligen litet dramatisk konst! — en rol, som ej mycket egnar sig för hennes skaplynnne, men der hon icke dess mindre är charmant. Priset af våra dramatiska skådespelare tages af — en operasångare, hr *J. Örtengren*, som ger en korrekt bild af Oberon. Dekorationerna spela sin rol godt, kapellisterna sin på samma sätt, den trolskt luftiga, än skyggt elfflätta, än bländande briljanta Ouverturen, det pikanta scherzot, den ljuft svärmmande

nocturnen, de fint och graciöst luftiga elfdanserna — ack ja! för att få höra denna kärlekens musik kan man gerna hålla till godo med några ofärdiga älskare och älskarinnor och ett mindre förtrollande troll till på köpet.

Af öfriga repriser må erinras om frk. *Wendela Anderssons* »Diamantkors» och »Mignon», der denna på sin tid mycket omtyckta sångerska tagit farväl af svenska operascenen. Hon har ock annonserats i »Den Vilseförda», der hr Stenfelt en afton skulle »debutera» (!), men »debutanten» fick förhinder. Om det gått bättre sedan är mig obekant. Nya annonserade rolfördelningar: Lothair — hr Nygren, Wilhelm — hr Lundmark, hvilken senare också återtagit sin lilla rol i den Salomanska operan, som fortfarande i hr Janzons fulländade Gigoti har sitt hufvudsakliga stöd.

I »Aida» har, som vi förut nämnt, frk. Ek återuppträdt och sedermera också fru Östberg visat sig, som trots bättre röst dock väl näppeligen kan sägas ha gifvit rolen all den genomgående kraft och glöd, som frk. Ek i många år förnekat den. Fru Ö. sjöng sin rol den qväll jag hörde på henne litet rått och burdus, passionen fick ett på samma gång för svagt och för groft uttryck, och en detalj af spelet, gestikulationen påminde mig litet om fru Östbergs Donna Juanita och ej så litet till ändä. Annars måste till den aktade sångerskans heder sägas att hon nu endast någon gång — af våda — bjuder på Suppé.

* * *

Den språksamme (se 3:dje aktens lång-lång-långa monolog!) »Tannhäuser» har återupptagits på k. operan, der man just vid den tiden väntade »Mästersångarne», men vår operas mästersångare får man nu höra i kollegan »Tannhäuser». Reprisen är lik de förra ännu, utom att Ouverturen spelas under skymning, något som äfven borde unnas *riktigt* vackra Ouverturner, Fri-skyttens och Trollföjtens t. ex. då det emellanåt är ett lefverne i salongen, som är allt annat än salongsmessigt och som trotsar — icke allenast vår lilla tappert kämpande, tutande och filande orkester — utan som också trotsar — all beskrifning: *Der* är frk. Augusta Lundins sy-atelier inflyttad, samma konversation åtminstone som uppe i hennes salonger, *här* bespisar en spender-sam familjepappa gumma och sju smättingar med glace, som

man hör att de äta med *skedar*, *der* är en filial af Stockholms läsesalong, samma tidningsprassel, *här* är en privat-salong, der man tackar för sist, frågar om hummer à la dauben bekommit illa, bjuder upp till andra valsen och får — nej o. s. v. Det är verkligen snällt och tillmötesgående af publiken att den ej klagat öfver att orkestern spelar fortissimo ibland.

Och då att tänka att det har funnits operaföreställningar der publikens tissel och tassel under orkesterns prestationer varit lika svärförlåtligt som det varit lättförklarligt under de öfrigas prestationer för dragen ridå. Publiken har liksom litet respekt för dragen ridå, den är rädd att artisterna skola höra på hvad man säger, kanske, eller också är det mörkret. Om elektriciteten släckes, kanske publiken sitter tyst under till och med Tells elektriserande toner i mörkret. När det är mörkt i höns-huset, tiga tupparne — och hönorna nästan med.

Det var också ganska tyst under Tannhäuser-ouvertyrens stolta, oroliga toner. Hvad representationen i öfrigt beträffar hänvisa vi till Svenska Dagbladet, der enkefru Cosima Wagner tyckes ha slagit ned sina bopålar.

Man läser der som i en postilla många vackra och gudliga saker om striden mellan anden och köttet, det senare Gudi klagadt! litet svagt, förstås och man får till lifs litet mytologisk lärdom om apollo- och bacchus-kulterna, dem Wagner förmenas i Tannhäuser »ha satt på etisk grund» och »äkta dramatiskt ha framställt» och —

»Potz tausend! haben wir alles gethan?»

Mycket mer, läsare käre! Enligt Wagneristernes åsigter äro Wagner-operor icke blott mäterliga operor — det är för litet tilltaget! — dessa operor äro så merveljösa att de ej äro — operor alls.

Utan små separatist-gudstjenster med prester och prestinnor på scenen och andäktiga får i salongen, fromt lysnande till sin gode herdes predikningar.

Sv. D.-B. med sitt trogna eko i en annan tidning är för denna gång nöjd med »andakten» i salongen eller kyrkan. Det är naturligtvis en följd af 'hr Wagners eklektriserande ljus, som lyser så briljant.

Så tro somliga. Jag tror det var en följd af hr Willmans elektriska ljus, som inte lyste alls.

Eller svagt, liksom Wagner sjelf, under ouverturen. Gladare ljuspunkter bjuder allt Wagners geni på än denna granna, men

också bra nog braskande komposition med professor Baucks famösa »tandlösa kärings envisa gnäll» (en figur i codan).

Det fins mycket musik i Tannhäuser, mycket friskare musik än i Lohengrin. Wagners orkester-skog är ett förtjusande ställe, hans Venus-tempel gläder oss mindre. Men sedan början är genomtråkad — hvilken fri horisont, hvilken klangfull glans, hvilken hänförande friskhet i 1:sta aktens final och introduktion till n:o 2, frisk och klar är också kärleksduon, något monotont likväl. Men deremot hur omvexlande icke den tafla som följer, den yfverborna marschen, den sköna kören och finalstrettan. De dygdige riddarnes kantilenor ha deremot en viss barnkammarlukt, en hemtam beskedlighet, ett visst katekes-behag, som dock i de fromma orden verkar kraftigare än i den italienskt kantabla musiken.

En juvel inledde skogs-scenen, herdevisan, hvars skönhet är så enkel och så gudomlig att man därför mer än gerna håller till godo med en »pilgerchör», som borde ha varit mycket frommare, hans helighet påfven till ära. Den religiösa, katolska stämningen är mer än illa tillgodosedd i detta operabanals rytande af orkester och sångare i skrikande förening.

En juvel inleder ock tredje akten, Elisabeths bön. Den är så skön, denna bön, därför att den är så sann. Elisabeths sargade, dödströtta hjerta kunde ej bättre utandas hela sitt krossade lifs oändliga ve än i dessa toner, hennes hopp om att komma till ro, att få förlåtelse och frid då hon lemnar jorden och drager bort, kunde ej idealiseras skönare än i dessa harmoniföljder, än storartade och gripande, än innerliga och hjerteveka. Det är efter åhörandet af en sådan musik som man tackar Gud att han förlänat en människa förmåga att gifva sina medmänniskor något så skönt och herrligt.

Efter Elisabeths bön kommer »Tannhäusers» populäraste nummer, »Aftonstjernen». Wagners sentimentalitet som gerna går i kromatiska gångar är emellertid här höjd till fint och skärt sentiment och ingen af denna sångs otaliga efterrapningar kan mäta sig med originalet — Wagners senare operor bära derom vittne.

Nu har man fått höra så mycken vacker musik att man tacksamt sitter kvar till slut, trots Tannhäusers ohyggliga medeltida bikt- och bot-resa till Rom, som slog så illa ut för honom att det endast kan i ledsamhet jämföras med Wagners musik härtill. Slutet lider af gruffiga longörer, repetitioner af motiver, som man gerna velat undslippa få om igen — fru Venus i sin håla, pilgerchörens janitscharmusk o. s. v.

Denna musik är som man ser så ojemn, att endast dess — recensioner i våra blad äro ojemnare.

En recensent menade för någon tid sedan att Tannhäusers karakter etiskt som estetiskt springer sönder med den i recensentens tanke oförklarliga och oförsvarliga cynismen att efter ett så ömt duetterande med Elisabeth och i den helgonlika flickans omedelbara närhet barden stämmer upp eldiga strofer till Afrodites lof. Hela operan ryktes derigenom på sned, intresset förflyktigades o. s. v. o. s. v. Nu läser jag i en annan tidning att detta Tannhäusers förfarande är ett »psykologiskt mästartgrepp» i st. för den horreur, den förre recensenten gjorde deraf, en horreur, »som åtminstone borde ha motiverats genom fru Venus »uppenbarelse». Meningen var väl dermed att endast Tannhäuser skulle skåda frun och icke de andra unga riddarne också, ty hade de fått se den rosenröda skönheten, hade hela sängarkriget kanske tagit en ända med förskräckelse, tre-fyra fem-faldig förskräckelse, i st. för att den nu endast är enfaldig.

Ja, så olika tankar kan det ges!

För min del vill jag blott hemställa om man dock litet grand kan förlåta den stora »fräckheten», betänkande hur frestande det skulle kännas för en kontrastlysten poet som Tannhäuser att besjunga litet kärlek af rödt kött och blod midt under de fromme riddarnes skäligen abstrakta messningar i den högre Platonska skolan. Och så många sedan! Kunde det ej ha varit nog med Wolfram? Jag sade detta utan att tänka på svenska Operans nuvarande barden, men med dem inom hörhåll måste jag än ytterligare beklaga detta »flermänneri», som efter hr Lundquists präktiga sång blir än hemskare att åhöra.*

Labatt gaf oss för några år sedan en storartad Tannhäuser i den ypperliga Niemannska traditionen. Särdeles hans sätt att försona oss med det ändlösa katolska recitativet var ett mästerverk af högsta konst. Att efter en sådan mönsterbild hr *Sellmans* framställning skall förefalla litet black och intetsägande, är ej ett klander mot den nitiske operasångaren, som använder sina små resurser som Günther i världen, d. v. s. med nitisk intelligens trots att en girig natur ej velat skänka mycket.

* Med ofvanstående är ej min mening att genom skämt söka förmildra k. teaterstyrelsens tilltag att gifva tre eller fyra roller i denna opera åt sångare utan röst — ett sätt att behandla ett af operalitteraturens mästerverk, som Tannhäuser sina brister oaktadt alltid är, ett sätt, som torde söka sin like i den civiliserade världen och hvilket enär bättre material visst ej f. n. tryter, helt enkelt är — *dröneri!*

Hr *Lundquist* är nu som alltid i Wagneroperor den förnämste, och svärmeriet i 3:dje akten lyckas honom bättre — eget nog — år från år. Förklara det den som kan! — Missräkning beredde oss frk. *Ek.* hvilken för några år sedan gaf *Elisabeths* vackra rol såväl i lyriskt som dramatiskt hänseende långt bättre än nu. Förklara det etc. etc.! — Vallgossens visa ha vi aldrig hört så vacker sjungen som på svensk scen, förr af fru *Strandberg* nu af frk. *Karlsohn*, kör och orkester göra sitt bästa att försona oss med de fromme täfningssångarne, hvilkas fromhet hos flertalet hörbarligen satt-sig i — halsen.

* * *

»Så ska de tas!» utropade k. teaterdirektionen, redan en månad efter »*Andorradalens*» bråd-död färdig med en ny opera.

»Hårt mot hårdt», tillrådde den nya operans öfversättare.

»Jawohl, jawohl», svarade en medlem af k. teaterstyrelsen och tillade på styrelsens kända bästa tyska, triumferande:

»Der Widerspänstiges — hm! — spänstigen — hm! hm!
— *Zähmung-Ts-ä-mon-g-k!*»

Die widerspänstige är naturligtvis publiken och *die Zähmung* är Götz nya opera.

Men ack! »den sköna synderskan» har gjort skäl för sitt namn.

»*La donna é mobile*»

får k. teaterstyrelsen med förtviflans raseri uppstämma och en ringa tröst ligger deri att

»*Così fan tutte.*»

Men också! hvilka premièr-dagar, k. teaterstyrelsen väljer! Om påskdagens olämplighet är förut taladt och nu — Valborg-messoaftonen! Om k. teaterstyrelsen nu visat prof på den förmåga, den i fjol exponerade rörande det Fredriksonska öfvertagandet af *Dramat. Teatern*, d. v. s. förmågan att rifva regn!

Men nej, solen strålade och k. teaterstyrelsen mulnade. Ändå var salongen om man frånser närmare $\frac{3}{4}$ -delar af platserna till hvar plats upptagen. Det var en besatt salong.

Den 2 maj utvisade en liknande trängsel. Lycka dock att en insändare i *D. N.* enligt sin utsago »köpt dubbelt förköp» till denna representation. Ändå något! Damen i biljettluckan gjorde säkert stora ögon. Annars lära damerna i k. teaterns biljettluckor ha till den grad ledigt att man talar om en bazar, som de ämna anordna af alla de broderier, virkningar, strumpor,

knypplingar, krokningar m. m., hvarmed de i sina loger äro nästan utan alla hinderliga afbrott sysselsatta dagen i ända. Om bazaren anordnas till förmån för k. teaterns affärer eller ej, är mig dessvärre obekant.

På tal om biljett-damerna, vill jag taga dem i försvar mot klagomål, personer mot dem framställt. Personer säga sig få stå och knacka och knacka och vänta och vänta och tycka sig höra rassel af kaffekoppar och sqvallerhistorier innanför.

Detta är helt enkelt osanning. Jag förstår så väl dröjsmålet, när det inträffar och skall med två ord förklara det.

Biljettdamerna vilja helt enkelt ej tro sina öron. »Emma, hör du-hör du!» »Lina, ja, nej, ja, nej-jo, du». Duo:

(*Méloti ur Villars Dragoner*):

Det knackar, det knackar,
 Det någon är som knackar,
 Ja, ja — ja — som knackar,
 Han knackar, han knackar
 Ja — det kna-ack-(drill)-ar.

Emma: Mäntro det ej kan spökeri dock vara?

Lina: Och spiritism, det är det säkert bara!

Emma: Hur lyckligt att vi äro två

På detta öde, tysta ställe.

Lina: Jag annars blefve mörkrädd så

Att — jess! (knackning).

Duo: Det knackar etc. (Repris som ofvan).

En röst i luckan: Ro hit med en förti-öres.

Damerna i telefon: Herr direktör, herr direktör, vi ha sålt en biljett!!!

* * *

Underliga ödets skickelse! Den nyss omtalte insändaren i D. N. säger sig ha fått som orsak till salongens anblick andra maj uppgifvet det näpna skälet att »di ä' trötta se'n i går!»

Precis det samma fick den som skrifver detta den 4 maj till svar på sin förundran att tredje representationen gafs för en liknande salong.

»Di ä' trötta se'n i förrgår och dagarne förut». *Sic*, sade insändaren, *sic, sic, sic*, säger jag.

När svensken får värkänslor — stockholmaren enkannerligen — skall han ut i naturens sköte och beundra dess knoppande framsteg. För stockholmaren *comme il faut* är detta liktydigt med att se hvilka nymålningar hr Davidson gjort på sin Hasselbacke, »ah, se der har några buskar röjts undan, ett

par tre bord till få rum — excellent! den Davidson vet hvad han gör — ack ja! våren är en herrlig årtid — de der hörnsöfforna stodo till höger i fjol vill jag minnas, nu stå de till venster — våren är kommen på sina kransar — att di inte tar och inför tändstickshållare med cigarrsnoppare som ute — ack ja! man blir så poetisk om våren, man rår inte för 'et —.»

Emellertid kan stockholmaren ej njuta våren med obeväpnadt öga. Nej det fordras glas.

Färgadt glas, till på köpet, rödt à la Chaigneau, gult à la Kahn o. s. v. o. s. v.

* * *

Af Shakespeares arbeten ha icke många gått förskonade för herrar librettmakares yxor. De flesta af den store brittens tragedier figurera mer eller mindre omstöpta i operakataloger. Hvem känner ej Bellinis-Gounods-Steibelts-Vaccas-Zingarellis Romeo, Rossini-Verdis Othello, Verdi-Chénards Macbeth, Thomas' Hamlet? Men äfven flera af hans komedier ha fått lemna stoff till operatexter åt ofrukt samma librettister. Utom feeriet »Stormen», hvaraf Halévy gjort en opera semi-seria, ha vi Shakespeares *Labours lost*, deraf firman Carré & Barbier arrangerat en libretto till — Così fan tutti, af Mozart, Mosenthals ganska lyckade omplantning af »de muntra fruarne i Windsor», herrar de Leuens m. fl. omstöpfung af »Slutet godt allt godt» till »Safiren», opéra-comique i 3 akter af Félicien David. Nu har turen kommit till »a Shrew», deraf hr Widmann gjort sin »Widder-spänstige».

»A Shrew» hör emellertid till det slags Shakespearekomedier som mest närma sig komplett farce-ton. Också är det rent af ofattligt att icke M. Offenbach i verlden, som annars snokade en smul öfverallt, lade beslag på ämnet, som för hans musette varit hardt när ovärderligt. Nu är — ack! Offenbach död och hans textfabrikanter — ack! ack! — Halévy & Meilhac sitta nu i franska akademien, efter undfängnen absolution för den lätta Helena och på den gudsmannen abbé Constantins innerliga förböner.

Herr Götz afsigt var emellertid ej att konkurrera med Offenbach, snarare då med — Wagner. Alltså, då nu arbiggan skulle fram, så måste hon tämjas af hr Widmann-Petruchio. Det kan ej nekas att hr Widmann gjort detta med anmärkningsvärdt psykologiskt skarpsinne och att det svåra företaget att för-

vandla en farce (dertill af Shakespeare!) till karakterskomedi i många fall lyckats hans talang. Särskildt är detta fallet med Catharinas karakter. Mindre väl har det gått med Petruchio. Der har förf. ansett sig böra behålla väl mycket af Shakespeares skojfriska farce-ton, hvilket förfarande länder till skada för verkets konstnärliga enhetsvärde i stort sedt, om det ock gifver kompositören tillfällen att lägga bort litet af den tyska grundlighets-tyngd som utom Tyskland länder till men för musikarbetets framgång.

Men detta arbete är dock öfverallt konstnärligt och utvisande en god musikalisk begåfning. Det är blott denna blytyngd som i likhet med Marschners musik hindrar hr Götz' opera att taga nödig fart i genuin komisk opera-ton. Den temligen olyckliga idén att forma orkestrationen och orkestrernas bruk efter Wagners »Meistersinger» är så mycket betänkligare som — enligt hvad vi i fjol nämnde — sistnämnda opera ingalunda torde vara att anse som idealet för tysk komisk opera-musik. Wagneristerna säga också mycket riktigt att den komiska operan *Meistersinger* icke är någon komisk opera.

I olikhet med sin förebild bjuder »Hårdt mot hårdt» på recitativa, som äro ganska karakteristiska och således ganska muntra. Det är blott den olycksaligt tjocka klumpiga orkesterinfattningen som hindrar dessa briljanter att lysa.

De melodiska ställena äro flera än i Wagners opera, men sakna naturligtvis den fjettrande skönhet och den ädla behandling, som Wagner förstod utveckla — när han ville.

Han var ju också ett geni — när han ville och — när han inte ville. (Bland imitatorum servum pecus ser man prof på dem som vilja, men — —).

Petruchios aria i act I har emellertid en passande kraftfull melodi, men utvecklar i ackompanjementet en lyx, som vore rolig höra i en symfoni, men icke i ett ackompanjement, till på köpet när detta utföres af — ett visst kapell.

Instrumentationens tragiska tonfång öfverensstämmer dessutom illa med situationen och melodien. I sin helhet bättre är Catharinas arioso: Hans hjerta kunde jag i stycken rifva, en melodi passande för den Widmannska arbiggan, men otänkbar hos Shakespeares »Shrew». Allra bäst torde arian i sista akten vara: »min kraft är tömd», der, trots Wagner stått modell till formen, innehållet dock är ganska ursprungligt.

I några få nummer har kompositören med framgång emanciperat sig från »Meistersingers» auktoritet. Det är i bröllops-

akten och rör endast bipersonerna. Främst är deraf att nämna deklara-tions-terzetten, ett stycke fullt af godlynt och ganska fin komik. Såväl Lucenzios och Biancas: *Arma virumque cano*, med interfolierade fleuretter, som den omöjlige gamle token Hortensii diatoniska skala med inflickade kärlekspustanden och ensemblen äro utmärkt roligt och musikaliskt godt uttryckta. Äfven pappa Baptistas och Biancas m. fl. tokroliga entré, när brudgummen äntligen nalkas, är af dräpelig effekt. Glad och lättlöpande är också serverings-kören, och i första akten rivalernas träta, tienstfolkets jeremiad, Hortensii galna kattmusik-artade instrumental-serenad m. m.

Deremot fattas de båda hufvudpersonerna så godt som all komisk reflex, den de dock ej borde sakna och dertill texten också gifver anledning, ehuru blifven mer seriös än förebilden. Hr Götz har tagit detta hr Widmanns försarande för mer än det är och ger sig ut att vara. Hans musik ter sig i dessa situationer helt och hållet allvarlig, med den tunga orkestern som solid ballast. Catharinas f. d. vildhjern-natur, som hr Widmann (och än mer hr Arlberg) ej helt och hållet glömmet låta titta fram ibland, försummas alldeles af kompositören. Och Pètruchio begåfvas med ett patos, som stundom ställer hans karakter i ganska betänkelig dager. Godmodigheten, spektakel-makeriet ser man alldeles för litet af. Om detta patos vore komiskt bombastiskt som t. ex. doktors i Nicolais De muntra fruarna, vore härom intet att säga. Men nu är den hällen i helt seriös stil och kan ställas vid sidan af Donizettis hertig af Ferrara, också en oartig äkta man, som man vet.

Utom de lyriskt intagande delar af operan, vi i det föregående nämnt, märkes redan i början en melodisk sats, Lucenzios svärmiska serenad, hvars månskensstämning icke är illa träffad, samt duon med Bianca, hvars parti i denna akt är af alltigenom fint melodios natur.

Styckets orkester-soli äro, eget nog, för en Wagneradept af mindre uppseendeväckande art. Den polyfona behandlingen skänker akterna mer intresse än de korta förspelen och den långa ouverturen, derunder företaget att släcka ljuset var mer än vanligt väl placeradt. Åhörarne hade verkligen varit allt för illa frestade att börja prata annars.

Utförandet gjorde, som vanligt är med nya operor, k. teatern all heder.

Af solisterna har man trott fru Edling skulle vara mer lämplig än frk. Klemming för Catharina. Derom hade ej varit

tu tal, derest det gällt en musikalisk tolkning af Shakespeares Catharina. Men som det nu är, kunna vi ej annat än anse rolfördelningen vara lyckad, och det är oss en sann lisa att någon gång få säga det om k. teatern.

Frk. *Klemming*, hvars fit verkligen är beundransvärd, var redan i sitt yttre en mycket lämplig Catharina, stolt och vacker, med högburet hufvud och fast gång. För att vara nybörjarinna, tecknade hon själstriden verkligen utmärkt. Sången med dess glaciala röst-klang var mångenstädes af bästa verkan. Någon innerlighet och vekhet kräfver partiet i det stora hela icke förrän mot slutet, som är helt kort och — godt. Röstbehandlingen visade framsteg och i allmänhet var partiet ett framsteg och ett ganska stort.

Det gläder oss att kunna säga detsamma om hr *Lindens* Petruchio, hvars spel i många fall var så riktigt och karaktersfullt att man öfversåg med den otillräckliga apparitionen och — de små temligen olyckliga pigtjuser-fasoner, som så rikligen prydde hr L:s svinaherde och — Don Juan.

Sången klingar hörbar och fast. Om det är hr Arlberg man har att tacka för denna Petruchio, så är det också det enda som kan försona oss med att hr Arlberg icke är tjuvä år yngre som för två decennier, då han skulle blifvit en Petruchio öfver allt hvad Petruchier heter.

På tal om denne utmärkte sångare, må den briljanta öfversättningen ej glömmas. Den öfverträffar originalet i alla afseenden och är särskildt lyckad på grund af den glada ton, den mångenstädes slår an. I tekniskt hänsende är den mäterlig och i sin art jemförlig med våra bästa öfversättares, Rydbergs, Hagbergs, Ömans, Bäckströms arbeten, för att nu icke tala om opera-öfversättningar, i hvilken specialitet hr Arlberg torde vara N:o 1, till trots af namnen Talis Qvalis, Frans Hedberg och — H. Christiernson m. fl. m. fl.

Frk. *Karlsohn* hålla vi räkning för hennes litet på fri hand gjorda Bianca, som är litet ljusare hållen än hon kanske afsetts och därför så mycket — trefligare. Sångpartiet kunde naturligtvis ej komma i bättre händer och i balkongscenen öfverraskade frk. K. behagligt med en ansats till sentiment, som lofvar godt.

Hr *Strandbergs* utmärkt vackra lilla tenor gjorde god verkan i första akten, i de öfriga framträder den mindre, om icke i trion. Som skådespelare var hr S. sig lik.

Deremot hade hr *Strömberg* ganska genomgående individu-

aliserat Baptista, och den finess hr S. lade i dagen att hindra rolen att sjunka ned till vanlig operettpappa, förtjenar stort erkännande. Rollen är ej bland de största, men dess utförande bland det bästa vi på senare tiden sett å k. operan.

Detsamma må ock sägas om hr *Janzon*, Hortensio. Mindre partier utfördes af hr *Rundberg*, en lustig schackerjude och hr *Grafström*, som hade en klädsam air af *Sancho Panza*. Nästan rena komparsroller voro anförtrodda åt fru *Strandberg-Linderoth* och hr *Dahlgren*. Vore det ej billigare att i sådana mycket små roller använda korister, som hr *Hedberg* för sed hade?

Det tjenar till ingenting att anmärka att orkestern ackompanjerade för starkt. Den blir icke tystare för det.

Kören sjöng oklanderligt, uppsättningen var vacker, mis-scenen föreföll god och — lätt.

* * *

Filharmoniska Sällskapets vårkonsert upptog »*Odysseus*» af *Max Bruch*.

Jag skulle vilja i all underdånighet göra resp. styrvinnar för Stockholms musikföreningar en liten fråga: hvarför gå förbi snilleverken och odla talangmusiken?

Af konstens heroer finnes mycket större eller mindre i kör-, kantat- och oratorii-väg, som ännu aldrig varit gifvet i Sverige eller uppfördt, icke återhördt sedan årtionden tillbaka. Patriotiskt skådadt, saknas ej heller svensk musik, som egnar sig väl för dessa sällskap, både från äldre och nyare tider. Och skall talangmusik uppföras, hvarför icke så gerna svensk som utländsk? Det ser ut som om vederbörande sparar på den svenska musiken tills vår goda riksdag hunnit sätta en så förfärlig tull på »utländsk musik», så ingen möjlighet finnes annat än att revidera i den svenska musikfjerdingen eller författa — nya mästerverk. Den tullen vore då ej så galen. Det fordrades endast så pass stor urskiljning att icke göra som Musikföreningen gjort — uppföra ett blott och bart dilettantarbete med förbiseende af de verkliga konstverk vi ega.

Ett konstverk är nu lyckligtvis *Filharmoniska Sällskapets* nyhet, ehuru endast af andra ordningen d. v. s. ett talangens verk, men en talang med lycklig arrangementförmåga, naturlig melodik och allrämest en synnerligen högt uppdrifven orkester-teknik. Äfven i konsten att aflocka röstsammansättningar största möjliga karakteristik och uttrycksfullhet står *Bruch* högt, ja kanske till och med högre än *Johannes Brahms*, som dock är ett geni.

I en och annan teknisk detalj — ja till och med i många — händer det ofta att geniet besegras af den alltid vaksamma och noggranna talangen.

En talang har vanligtvis alltid sin plats under något stort genis skugga. Hvad Bruch beträffar, så lär väl Richard Wagner vara den ande som inbläser mest lif i Bruchs musik i allmänhet, hans »Odysseus» isynnerhet. Orkesterns skaplynn är dermed klargjordt, men äfven kör och vokalnummer äro starkt impregnerade af Wagners väldiga konstnärskynne.

Dock — liksom i »Frithiof» förekomma också anklanger från annat håll, enkannerligen den nyromantiska skolan, på hvars epigonmusik Filharmoniska Sällskapets Gadefest bjöd så tillräckligt att en omvexling med något annat nu alldeles icke skulle ha skadat.

Emellertid är Bruch mera djerf och kolorerad i uttrycksmedel än Gade. Man finner detta, jemförande t. ex. den senares demonkör med den förres skuggkör eller den förres sirénkör med den senares. Alla dessa fyra nummer höra för öfrigt till det bästa i resp. kantater, Korsfararne och Odysseus.

I den senare mer än den förra musiken är kören det hufvudsakligen värdefulla. Nästan alla körsatser äro af intresse, flera verkligt imponerande genom en med stor talang ävägbragt förening af de olika uttrycksmedelns egenheter, som ofta nog frambringar särdeles präktiga resultat.

Solonumren äro deremot tillbakasatta och inga värre än hjeltens. Här har Wagners inflytande varit af olycksbringande art (få kompositörer torde också vara så äfventyrliga som han för sviten). Den annars naturliga och afrundade melodiken kastas här ut till långa platta remsor, hvilka totalt blanda bort den röda dramatiska tråd, som går genom körernas brusande lif. Finner man dessa senare någon gång väl uttänjda, är detta nästan regel vid åhörandet af solonumren, en liten sång af Nausikaa möjligen undantagen. Här träffas Bruch och Gade åter, d. v. s. den Gade som gjort sig saker till Rinaldos och Petus soli i Korsfararne. Minst sagdt lika gäspretande — om ej mer — te sig Odysseus och Penelopes soli, särdeles är Penelopes sorg af sorgligaste art. Mer intresse lyfter onekligen Nausikaas parti och i den duett, hon sjunger med Odysseus, blir förvånande att omtala äfven nyssnämnde outtröttlige rosenär underhållande. Annars är hans parti af den natur att man nästan håller med gubben Homeros, som på sitt olympiska vis smått skalkas med den talföraste bland talföra.

Denne »Odysseus» liksom hans broder »Achilles» är skriven med beräkning på de krafter, som samlas vid Tysklands stora musikfester, för hvilka de äro enkom komponerade. Det är derföre vägd i högsta grad af ett svenskt körsällskap, så litet som Filharmoniska Sällskapet, att våga sig på ett arbete, der kompositionen upptager numerären som vigtig medverkande faktor. »Hafsstormen» blef derför om ej en storm i ett vattenglas dock på sin höjd en storm i en större balja, rhapsod-kören och synnerligast slutkören tedde sig för dem, som hört arbetet i Tyskland, efter hvad jag erfor af ett par personer — såsom rent af vingbrutna.

Samsjungningen var emellertid ren och nyanseringarne smidiga, särdeles damkörens, med hvilken dirigenten, hr A. Hallén, ständigt lyckas bäst. Sirénkören t. ex. kan komplimenteras, äfven andra damkörer, om man så vill.

Orkestern gjorde hr Hallén heder. Både dess placering och dess spel åstadkom den lyckliga verkan, som k. hofkapellet så sällan nedlåter sig till, *ackompagnement* i ordets intimare mening, ej blott att spela på samma gång som sångare sjunga. K. hofkapellet är i det fallet aldrig oefterrätligare än i Wagneroperor. Mer kunde vara att säga härom, om jag ej i hast erinrade mig beskaffenheten af de röster, som deltog i »Sångarkriget på Wartburg», dervid den förtviflade åhöraren fick använda det okonstnärliga ackompagnementet som — nödvärn.

Tänkom oss »Odysseus» och Filharmon. Sällskapet på k. operan, »underblåsta» af k. hofkapellet — hvilken pantomim!

Nej, som sagdt, hr Halléns orkester ackompanjerade lyckligtvis på annat sätt, och spelade i det stora hela ganska godt.

Frk. *Riego* gaf Nausikaas parti med den briljanta dramatiska eld, som är henne egen och frk. *Nordgren* kom den utmärkta sångerskan ganska när i dramatisk verve, hvilket är hedrande i hög grad för en så ung sångerska. Hr *Lundquist* var snäll och sjöng Odysseus.

Bättre än Musikföreningens julkonsert midt i fastan, såsom upptagande åtminstone ett *konstnärsvverk*, råkade likväl Filharmoniska Sällskapet i samma fördömmelse som sin rival: åhörarne sutto långa stunder och hade gement tråkigt.

En riktig *rabies* genomgår vår musikverld: en skräck att stryka longörer i arbeten af andra och tredje rangens komponister, utvisande en andäktig vördnad för ogenialisk musik.

För hvar och en som vistats någon musiksäsong i London är namnet *Albani* välbekant. Madame Albani hör till de specifikt Londonska primadonnorna, som större delen af året bli sina goda Londonbor trögn och som sålunda etablerat sig nästan som — prima cantatrice della città. Genom sitt giftermål är *Mrs Gye* också fullkomligt angliserad, hvadan de omusikaliske musikälskande engelsmännen kunna vara både stolta och förvånade åt sin musikaliska »landsmaninna».

Musikalisk är nämligen fru Albani — det torde ej kunna nekas. Men musikälskande kanske mindre. Åtminstone förefaller det oss att en sannt musikälskande sångerska har så mycken vördnad för den gamle vördnadsvärde glade fader Haydn att hon icke bäst som hon sjunger afbryter melodien och stämmer upp små grannlåter ur egen enkel fatatur. I öfrigt sjöngs Haydn med mild musikalisk känsla, mot hvilken nyssnämnda krins-krams bildade en stygg kontrast.

Någon *dramatisk primadonna* kan Albani ej sägas vara. Både i timbre och föredrag är hon för svag för les rôles falcons. I diverse Wagnerroller har hon gjort lycka genom sin milda ljufva uppfattning, helgonlik och from, liknande Eks å Svenska operan.

I italienska operor torde hon passa bäst, ej i starka tragiska partier, men i mildare, vekare. Hennes teknik är italiensk. De italienska operorna erbjuda för henne inga som helst svårigheter.

Sedan Mathilda Eneqvist-Biondinis första tid ha vi ej på konsert hört Violettas stora scen så ur musikhänsyn korrekt och plastiskt föredragen. Hvad uttrycket beträffar, var detta dock mycket mer kaleidoskopsartadt hos Nilsson och äfven Grabow förstod bättre att framhålla den tragiska bakgrunden till den stormande cabalettan. Albani torde tagit priset i f-moll-partiet, om jmföras skall. Äfven i Luccian väntade vi oss mer färgrikedom. Fru Albani inskränkte den till ett konsertnummer, men som sådant utsökt.

Gildas »Caro nome» hörde till den aktade sångerskans mer inspirerade saker. Den gafs med verklig poetisk fläkt, hvilket väl näppeligen kan sägas om Gounods Ave Maria, der sångerskan inlade en dramatisk opera-accent, som hon bort spara till någon af opera-ariorna, der den i stället ofta fattades. Ave Maria är ju ett morceau d'église och bör som sådant hållas i enkel, kraftfull, patetisk ton. En *fin* sångerska bör kunna låta sin publik märka skilnaden mellan patetiska utrop i andlig musik sådana som dessa: »o heliga Maria, Maria, Maria», och den passionerade

operahjeltinnans passionerade vociferationer: »dyre älskling, stanna stanna, kan du lemna din — Johanna» o. s. v.

Deremot må oinskränkt lofordas Juliettes ariette, som väl aldrig i Sverige sjungits på en gång så naivt och så raffineradt. Den utmärkta metoden visade här hvilken härlig sak en god skola är. Albanis röst som nu egentligen är på retour, erhöll derigenom äfven i det farliga pianissimot i höjden en sonoritet och fasthet. som numera dessvärre är oerhördt på k. operan, sedan Grabow lemnade den. I sångteknisk väg var Albani mer än i något annat angenäm att åhöra, särdeles för en Stockholmsbo, som nu för tiden ej är bortskämd med konstsång. För våra konservatoriilärare borde Albanis sång vara ett kraftigt *prenez garde!* Äfven våra unga primadonnor borde haft nytta af Albanis »lektioner», åtminstone de af dem som likt Bourbonerna, »ingenting lärt — — —».

* * *

»Sköna Helena!» Hvilken magisk klang de orden ha än i denna dag, detta nådens och — syndens år 88! Det är ej blott herden Paris som mutar vakten att få skåda den skönas behag, det är också vår »jeunesse dorée», våra gardesfjärilar, våra kommerslejon o. s. v., som hasta att abonnera den sköna på förhand, rädda att platsen skall vara upptagen af någon mindre konstluskande individ. Vasateatern var naturligtvis också fullpackad den ljufva aftonen för återseendets oförvänskliga fröjd och bifallet lemnade intet öfrigt att önska. Önskar någon höra *vår* anspråkslösa åsigt om Vasateatern i »Helena» be vi få hänvisa till Söndagsnisse. I likhet med dess teaternisse finna vi Helena för stel, Paris för enförmig, Agamemnon för operamessig, Calchas för tyskt gemütlich, Akilles för tråkig, deremot Ajaxarne bäst, dernäst Menelaus och Orestes — trots total röstbrist.

Statylik fulländning i figuren, nobel och maliciös fågring karakteriserade den genuina Hélène, Hortense Schneider, god röst, än bättre föredrag och framförallt — l'esprit de la chose. Ingen, ej ens Anne Judic har haft le soufflé d'Offenbach så i blodet som denna sångerska, i sin genre helt visst jemförlig med Mars eller Rachel i deras. Hon visste att förena värdighet med den elegantaste frivolitet, hon sade sina mest vågade kryditeter med en utmanande verve, som beslöjades af den kokettaste grace — det var en blandning af prinsessa och hetär, af finhet och

nonchalance, af Faubourg Saint-Germain och Closerie de Lilas — helt och hållet obeskriflig.

La divette Schneider sekunderades värdigt af Mm. Grenier och Kopp, tvenne Offenbachsstorheter sans reproche et sans peur, hvilket senare ock kan sägas om den nästan *allt* för pikanta lilla Silly, Oreste, som dref diableriet till sin spets — *men à la française*.

Det dröjde ej längre än till våren derpå förrän Nordens Paris ekade af den skönas refränger. Entusiasmen sträckte sig ända till gamla hederliga skollärare, som midt i »timmen» ej kunde hindra sig från att fråga sina elever »om de sett» — (!) (Hr Strindberg har sagt det).

Södra Teatern har den evinnerliga äran att allraförst ha framfört denna »i frihet dresserade» dame. Och det på ett mycket godt sätt. Frök. Gurli Hjortsberg inlade i sitt spel en finare ton än som kanske operetten ville ha, men derigenom och genom sin särdeles täcka sång var hon en behaglig öfersättning af den franska Helena, lämpad för Stockholms — och Söders förhållanden.

Norr ville ha en Helena, som ändå var *litet* mer — hm! hm! — inte helt fransysk — Gud bevara oss! — nej men *litet* mer — hm! hm!

Hon kom, såg och segrade. En mycket uppsluppen och glad Helena, som icke gaf till motvigt någon furstlig elegans och prinsesslik grace, men i stället gjorde det vågade förmildradt genom en viss pojkkaktig trohjertenhet och naturfriskhet. Helena blef en munter toka, som *hade tråkigt* i det parodiska Compiègne-lifvet i Grekland och som därför — — —.

En skälmsk Helena, som graciöst slog manteln öfver axeln och förstulet »blixtrade» åt det Carolinska oxögat, under det hon med gäckande röst kastade dit en tonkaskad: Säg Venus, säg, är det skick och fason att så der lägga an på en *kunglig* person?!

Hundra gånger och mer måste denna Helena fram, man festade på hennes 50:de, hennes 75:te, hennes 100:de jubeldag, verser skrefvos, sånger sjungos, på scenen superades, orerades, harangerades — det var hardt när en sann nationalhögtid. »deraf minnet ej snart skall förblekna hos alla dem, som hade lyckan» etc. etc.

Komma sedan några mera obskyra Helenor — ingen kunde uppväga den kungliga unika — och till slut kom en tid då Helena — icke kom alls.

»Borta, för evigt i Lethe!» hennes adoratorer suckade och — grånade. »Skola vi samlas till våra fäder utan att än en gång —.»

Hr Hammer är en menskovän. Han hade en teater och *der* lät han ge den efterlängtrade. Ny version af den sköna och — den kanske bästa. Fru Cysch och fru Judic äro i denna rol fullt lika »europeiska», den förra har ej Judics röst, som väl är och ej hennes gamineri, som än bättre är — åtminstone för drottning Helenas rol.

Fru Cyschs Helena är ännu alltför litet »historisk» att jag behöfver mer än nämna detta konstverk. ty konstverk kan presteras i äfven denna genre — fru Cysch hör nu till de få kvarlevande, som visa det. Trots den magnifk, fast oskolad stämman kunde ej fröken Gerda Grönberg, som spelade friskt och var riktigt karlastätlig i rolen, öfverträffa Cyschs harmoniska, i allt fulländade prestation. Som Paris var deremot frk. G. så förträfflig att endast — fru Fornell, Södra Teaterns utmärkta »toffelfru», i sin ungdom lär öfverträffat henne. De herrar, som hos oss sjungit Paris, ha alla karrikerat rolen. Den franske Paris — Dupuis — raffinerade »oskuld» och naiva »dandyism» — kunde ej heller begäras af våra hederliga, mindre komplicerade svenska herdar. Den ståtligaste och i kurtisen mest illusoriske Paris, vi här i Stockholm sett, var — mirabile! — fröken G. G.

Låtom oss ej vidare fördystra de gamle operettälskarnes pannor genom att påminna dem om »sköna stunder, nu i minnets lunder», om denna lilla Oreste-Landelius med piff och sötma, om den komiskt kolossale och den kolossalt komiske — inga namn, de lefva i operettälskarnes ömma hjertan ömma och — rymliga hjertan. Nej låtom oss i stället erinra hufvudstadens allvarlige konstvänner om den tack de äro skyldige »Sköna Helena». Ja, just så!

Ty den sköna inbragte mycket pengar (sådant händer med de sköna).

Och »Sardanapalus», »Egmont», »Fäktaren från Ravenna», »Lifvet en dröm», »Hamlet», »Othello» m. fl. — fingo godt deraf. Under det landets främsta dramatiska scenen genljöd af de celesta tonerna af »En äkta man far bort min sann», »Na, som nu nalkas, na, som nu nalkas», »Det är en dröm, låt gå» etc. etc. — firade den dramatiska konstens högtid på den lyriska scenen — der mäterkarakterer skapades af Elise Hvasser, Georg Dahlquist, Edvard Swartz och Axel Elmlund i första ledet, herr och fru Kinmanson, fru Swartz, frk. Åberg, frk. Sandberg, hrr

Hanson, Sundberg i andra och — hr L. Josephson i tredje, åtminstone att döma af denne skådespelares Jago, en bof med skylten utsatt i så hög grad att Othello blef en komplett fåne som ej genast fattade motvilja mot honom.* Hr Hanson, som efterträdde honom, gaf rolen långt mer karakteristik, som endast nyligen öfverträffats af Hillberg.

Alltså — Shakespearevänner — en tout för — Offenbach!
Lefve Sköna Helena — men på Vasateatern!

Der har hon nu, som sagdt, installerat sig. Och publiken var som sagdt full till bräddarne — nej schweizerilokalen menar jag, eller lokalerna, hvart enda bord, hvar enda vrå och mer till. Trefligaste stämning syntes råda, Cederlund vann blott succés d'estime, Caloric fick ett bättre betyg, Medaille d'or — »det är ta mig 7,000 äkta gardespunch, som inte borde profaneras i fiskgap, det är ta mig 17 — »tyst, Liljekonvaljelukt» — »det är ta mig 19 för godt för brak — »tyst, Liljekonvaljelukt» — »det är vid mina epåletter — »tyst, Liljekonvaljelukt» — »Gammalmodig, mina herrar, Orestes är en fluga, som inte gör någon» — »Ju-hust de-he ja, O-ho-rest s'ulle Peti'son va', och Paris s'ulle hon va' me. Förb—d präk-häftig Pommery hos Skrytbaranders, förb—d, va' de' ja' —», »— kunglig höghet här i qväll? Oxöga med salong, nära scenen och — »Tig, Skräfvelpansar, har du hört Björnson, din f—n?» — Vid disken hänga olyckliga kottier utan säten, och godtköpspunch i godtköpsglas till godtköpspris — 25 öre fixt — tröstar dem. Det är gudomligt derinne — i skyväg, som stundom alldeles förtager glansen af »förgyllningen» hos »jeunessen».

(Medan jag kommer ihog det, skall jag be om ursäkt för mitt misstag att säga det platserna i *salongen* voro abonnerade en tid på förband, naturligtvis skulle jag ha sagt platserna i *schweizerierna*, ty dessa voro lika besatta som — antagligen — dyrbara till sist).

Sedan jag nu skizzerat *la pièce de résistance* af publikens njutningar, kanske det skall tillåtas mig utan beskyllning för otillständig indiskretion att kasta en blick i den långa salen, der publiken under uppehållen mellan sitt egentliga förhåfvande hvilat ut en stund (»entre-act»). Många finna dessa »mellanakter» ganska roliga — Helena ståtlig och bra, fast klädd som fruntimmer,

* Till enfaldigare menskors upplysning meddelas att ofvanstående ej innebär något nedsättande för *teaterdirektören, läraren och regissören* med det namnet — Sverges främste teatervän!

Menelaos kilig, Calchas bussig, Orestes stilig, Leona stilig, Parthoenis stilig — allt stilig; särdeles mot slutet, då alltsammans förefaller en och annan som en dröm: »Det är en dröm, det är en härlig kärleksdröm; hastigt den fly-yr» ja, det sista är kanske alla ej med om, en och annan tycks tycka »mellanakten är för lång», eller att hufvudsaken försummas för länge i denna lilla »hemtrefliga teater», som Sv. D. B. säger.

Också är denna lilla »hemtrefliga» bland de mest gouterade Stockholmsnöjen. En och annan vill till slut knapt slita sig ifrån denna sköna ort, han vill inte gå, när det skall stängas.

»Ja-a då», hörde vi en liten kadett utbrista — »Vasateatern är bland alla teatrar den som bäst fyller sin uppgift, ja ta mej *katten* om det inte är den, som *bäst fyller* — skål, Nicke lilla!»

* * *

Den 3 maj var den stora Akademisalen nästan alldeles fullsatt af en publik, som recenserades såsom »elegant» efteråt i bladen. Hvad var orsaken till denna ovanliga syn? Var det Albani, som lyckats till sist fullproppa den stora salen, som så gerne vill vara tom?

Ett litet hvitklädt fruntimmer träder ut på den sjuhiskliga Trosa-estraden i släpande vit siden, perldiadem och medaljer. Det är inte Albani, det ser man.

Man applåderar. Hon tycks vara känd. Hon slår upp sina ögon. Man tycker sig ha sett de ögonen förr.

Man blir nyfiken få höra den eleganta damens röst, om hon har någon. Förspelet på pianot håller på att aldrig taga slut. Nå äntligen! Första tonen. —

Ah, det är ju *la Grabow*, vår enda svenska diva, som kommit igen. Så sjunger endast hon. Hvilka varma ljufva näktergals-toner!

Och musikvännen reflekterar: Hvad det är hårdt att ej få höra den sången oftare, särdeles då sångerskan ständigt är midt ibland oss.

Hvilken en cantatrice denna sångerska!

Arian ur Gioconda hör ej till de tacksamma konsertnumren, koloraturarian ur Hugenotterne är ett virtuosprof, Gounods Jerusalem icke hörande till sångerskans område — och ändå ger man sig på nåd och onåd inför allt det böljande och glödande välljud, som strömma en till mötes ur denna näktergalsstrupe.

I Giocondas aria inlade sångerskan mycket uttryck, om ock ej den storslagenhet, som Lucca deri presterade. Utan tvifvel hade många andra arior egnat sig bättre att öppna konserten än denna komposition, som icke gjorde något intryck på salongen, om också det utmärkta utförandet som sig borde applåderades.

Deremot bländades publiken formligt af det tonfyrverkeri, som afbrändes i scenen ur Hugenerne. Man kan ej undgå att lyckönska sångerskan att ha kunnat förvärfva en sådan mekanik åt sin strupe utan röstens försträfvande eller slitning.

Tystnadsperioden tyckes ej ha bragt strupbanden ur vanan. De lydde perfekt, endast allegro-drillarne i strettan utvisade en minskning i färdighet. Alla öfriga ornament utfördes med den osvickliga renhet, mjukhet, klarhet och glans, som derest någon enda af dessa fyra saker öfverhoppas gör koloratursång till ett oting, värdt Richard Wagners värsta otidigheter.

Duon ur Hamlet sjöng Grabow med svagare röst, men annars med samma charme som Nilsson utvecklade för tjuu år sedan på Grand Opéra och som hon sedan långt ifrån — upphunnit.

Den berusande erotik, som skalf i Ophelias hänförande toner, delade med sig också åt Gounods Jerusalem, der den icke passar men — förtjusar ändå. Sådant trolleri har denna sångerska för sig med sin tillspillogifna publik.

Och hvilket mästerverk sångerskan gör af den icke mycket inspirerande Colibrivisan! Men så fordras det också att disponera denna ljufva ton af idel silkessammet, detta smekande luftiga föredrag och — dessa ögon!

Ja, det var en stor njutning att återhöra denna diva och man är all tack skyldig en af hufvudstadens aristokratiska damer, som lär ha förmått den utmärkta sångerskan att låta höra sig på nytt.

Under förhoppning att det ej var sista gången, tillåta vi oss att nedlägga vår tacksamma vördnad för denna aristokratiska dams fötter, det vill säga för fru grefvinnan *M. Taube*.*

* Utrymmet hindrar oss att denna gång intaga mera af hvad vår store okände benäget sändt oss af musikrecensioner.

En slocknad stjerna.

Några ord med anledning af Elise Hvassers afsked från scenen.

»Farväl! Gud vet när vi härnäst få råkas!»

Dessa ord uttalade Elise Hvasser — första gången hon offentligt uppträdde. De voro de första från hennes läppar såsom skådespelerska, då hon inför teaterdirektören, baron Bonde, den 4 juni 1848, fick försöka sig i denna egenskap.

Dessa ord kunde Elise Hvasser sagt på dagen 40 år der- efter åt den jublande och snyftande publik, som trängdes i salongen vid hennes afskedsrecett. De svenska teaterförhållandena, den stora skådespelerskans svaga helsa — allt medverkade att med en svart rand understryka dessa Julias ord:

»Farväl! Gud vet när vi härnäst få råkas!»

* * *

»Mitt sorgespel jag måste spela ensam!»

Dessa ord, också ur samma monolog som de nyss citerade, ha under lång tid haft tillämplighet på Elise Hvasser. Ensam har hon fått upprätthålla den stora repertoiren, sedan de gamla stjernorna slocknat, när hon — fått, förstås. Ty till den Willmanska direktionens meriter hör att ha inskränkt landets främsta skådespelerskas verksamhet. Så värdade den direktionen svenska scenens storhet och värdighet. (I parentes — må här ingen tänka på fru Willman, som var mycket hogad för det stora dramats upprätthållande och som ingen del hade i ukaserna till fru Hvasser m. fl.).

Äfven de som denna afton medverkade i Ibsens sorgespel »fru Inger» (akt V) gäfvö relief åt ofvanstående ord. Hr *Elmlund* har aldrig haft någon glansrol som Niels Lyhne, hvars

karakter han aldrig lyckats uttömmande och fullt tydligt teckna. Att han nu med åldrad apparition och medtagen rosslig stämma mindre än någonsin förmådde uppbära den, är klart, men behöfver ej vara nedsättande för den i så många andra roller så framstående och präktiga konstnären. Hr *Hanson* hade lyckligtvis blott ett mycket litet tillfälle att låta sin predikarstämma ljuda och hr *Törnqvist* som den olyckliga Niels gjorde den stackarn än mer olycklig än han tålde vid. Frk. *Sandell* visade att farsjuntorna ej hos henne utsläckt den verkliga konstnärsgnista, som besjalar henne. Elines repliker bevisade detta, men tillika den brist på öfning, som naturligtvis vid én k. teater, vanskött som vår, måste förefinnas, då det gäller att tolka ett mästerverk. En scenisk instruktör af aldrig så underlägsen kapacitet, hur mycket mer då hr *Christiernson*, borde ha gjort frk. *Sandell* uppmärksam på all den gripande pöesi, som ligger fjettrad i Elines slutord: God natt, min mor, då den sina dyraste illusioner så snabbt och grymt beröfvade unga flickan släpar sin gränslösa sorg och sitt krossade lif in i sin hvilokammar för att dö.

Frk. *Sandell* sade de orden helt nonchalant, med hufvudet vänt mot fonden, aldeles som en utfaren och schackmatt nyss hemkommen baldocka, som icke orkar ordentligt taga god natt af sin mamma.

Det gaf ingen stämning, ingen aning om ett sorgespel. Nej,
»Mitt sorgespel jag måste spela ensam.»

* * *

Och det gjorde *Elise Hvasser* som en hel karl. Ty det ligger något af karl i denna myndiga, hersklystna fru *Inger*, mindre kanske dock denna afskeds-afton än annars brukade vara fallet. Den djupa rörelse, som låg under alla fru *Hvassers* prestationer denna afton, förtog något af den karlavulna sträfheten, det titaniska trotset hos den majestätiska fru *Inger*. I stället finga de vekare momenten en så mycket sublimare tolkning. Särdeles scenen vid skrifbordet har jag aldrig sett *Elise Hvasser* genomföra med en sådan illusorisk beklämning, en så genomgående väl framställd nervositet. (Här var att lära för vissa *Francillons!*). Det var för öfrigt hela denna afton i fru *Hvassers* sköna stämma något egendomligt vemodigt och klagande, som medvetandet om det gripande i representationen förlänade ännu innerligare och djupare verkan än vanligt.

Ty var kraften något mattad, så var känslan desto innerligare. Tiraden på tronestraden har måhända utslungats med mer briljant eld under skådespelerskans kraftigare tid, men aldrig har förkrosselsen, förintelsen vid bären af sitt lifs hopp, som hon mördat, framstått i en gräsligare hemsk och förfärligare dager än hos denna aftons Inger Gyldenlöwe, ett minne för lifvet hos alla dem, som haft lyckan skåda denna för närvarande i hela världen så godt som unika prestation.

* * *

Hvilka poler den stolta, kraftljungande norska borgfrun med kungatankarne och den svaga, bortkomna, närsynta, pjollriga svärmskan på tronen i Scribes Ett glas vatten. Det är samma skillnad som mellan Ibsen och Scribe. Dock qvickheten, scen-tekniken ha de gemensamt och Elise Hvasser — ha de haft.

Madelaine Brohan litade i denna rol som i sina alla på sin odisputabelt ovanliga fägring, tog sig deraf anledning att göra drottning Anna mycket lik en firad baldocka, som utom balsalongen med dess hetsande nöjen och pikanta »flirtations» ej är à son aise, minst i politiska diskussioner, under hvilka hon försökte distrahera Bolingbroke genom graciöst balkoketteri, Bolingbroke och — parketten, hvarjemte i allmänhet det barnsliga, det kokett naiva, det nonchalant ingénue-messiga fick ett väl stort utrymme i denna för öfrigt naturligtvis med finaste konst gjorda karaktersteckning.

Elise Hvasser sätter Drottningen så att säga på ett högre plan. Allt hvad till ett kungligt raceblod hör markerar hon på det noggrannaste, hon är vankelmodig, svag, obeslutsam, men i hvar tum hennes majestät. Det ligger något medfödt suveränt i hela hennes framträdande, som lik en röd tråd genomgår hela skalan af känslor, dem hon för öfrigt uttrycker hvar för sig med genomträngande skarpsinne och ypperligaste teknik. Fru Hvasser visar hela sitt briljanta hufvud just i balanseraudet mellan dessa begge olika motsatser: komedi-stämningen, som fordrar att Anna emellanåt skall synas löjlig, att man skrattar åt hennes repliker o. s. v. och å andra sidan majestätet och qvinnan, det förra imponerande, den senare fin, intagande, älskvärd.

Jag beröfvar mig nöjet att påpeka enskilda drag i detta psykologiska mästerverk, som nu är ett minne blott tyvärr, för att hasta till de öfriga personerna, af hvilka hr Fredrikson nu

som förr tog Lorden i allt för hastigt tempo. *Esprit brouillon et capricieux*, på de orden bygger hr F. för det mesta, men han glömmer att derunder framhålla grand seigneuren, något hvare N. W. Almlöf var erkänd mästare. Att à la Coquelin adressera sig åt parkett må förlätas i å part-repliker, men då hela långa haranger erhålla denna confidentiella natur, trådes konsten för när liksom — rampen. »Kors att det inte osar om honom», undrade en eldrädd fru i min närhet. Skratt och applåder kunna väl fresta till att spela *med* publiken, men då man har *konstnärliga* resurser som hr F., hvarför nedlåta sig till applådknep à la Lundström? Litet finare borde hr F. också vara i sitt sätt mot drottningen i sina öfvertalningar. Han stod ju emellanåt alldeles inpå henne, snuddade vid axlar och armar på Herrans smorda och var med sina lifliga ben en ständig fara för det kungliga hvita sidensläpet. Suffleringen under drottningens dråpliga krigstal inför hertiginnan var alltför grof. Samspelet i allmänhet kunde ha varit bättre. Vattenglas-scenen isynnerhet. Fru Engelbrecht förmådde ej af många skäl ge den med behöflig expression. Då hon bjöd glaset åt drottningen, höll denna glaset nästan alldeles i hand, innan hertiginnan kom sig för att släppa brickan och ett under var att glaset verkligen föll. Darrande af sinnesrörelse, så att glaset hoppar på brickan, måste hertiginnan göra denna seen med mycken större éelat, nu gick det alldeles för tamt och otroligt till. I sista akten sade Abigaël till sin Masham: Tyst, drottningen talar med Er. Men det gjorde hon ej, hon stod ännu och undertecknade fullmakterna och först *efter* repliken vände hon sig om. * På Théâtre français är man mycket noga med sådana smådrag, som så väsentligt förhjelpa illusionen. Jag skall blott skizzera ett till: under spelscenen säger drottningen såsom svar till Markis de Torey: »här är mycket varmt», men markisen syntes ej säga ett enda ord förut. Han satt helt fremmande för hela tillställningen med korten i hand. Då förstod fru Rundberg bättre än hr Elmlund att konversera med drottningen, hvilken senare — Elise Hvasser — alltid excellerade i eleganta »stumma» konversationer (se »Danicheffarne» m. fl.).

Frk. *Ulrich* hade på kort tid inöfvat flickans rol, som hon likväl kunde mycket flytande, och hr *Törnqvist* hade sin gamla rol, der han sjelf numera förefaller litet gammal. Fru *Engelbrecht* gaf en kolossal bild af hertiginnan, bar de Hvasserska diamanterna med värdighet, för resten med tycke af den celebra taffan »Palma Vechios döttrar».

Det är mycket troligt för resten att fru Engelbrecht passar bättre för Annas rol, der hon i landsorten lär ha upptagit sin moders mantel på ett icke oäfvat sätt. Undras nu om fru E. skall och kan göra detta i ännu viktigare partier, om hon ärft de nödiga förutsättningarna därför?

Den unga späda och friska flicka, som å Dramatiska Teatern nyåret 1879 debuterade som Sardous Dora och ett par år derefter var Nya Teaterns »Elfva», är nu så långt från elfvans apparation, att det vore skada om denna antydda omständighet skulle i skådespelerskans 26:te år stänga hennes teaterbana, ty hotande ser det ut.

Hotande att aldrig låta hr Fredrikson komma till ordet var den applåd, som helsade Bolingbroke vid hans entré i början af de Scribeska intrigerna. Sålunda föll k. teaterstyrelsens små försök ut »att göra hr F. omöjlig för Stockholm». Jag skref ju redan i Marshäftet »Stackars hr — Willman!» Hr F. bugade och bugade, lade handen på hjertat, smålog och bugade igen under alltjemt fortfarande oväsen. Hr Elmlund hörde på, orörlig och bekymrad, som franska ambassadören borde se ut. Vi kunna glädja hr F:s vänner att hr F. till fullo senterade detta bullrande mottagande. Han var så glad deråt som om han aldrig fått en applåd förr. Dagen derpå sade nämligen hr F. offentligt i Lejas hattbod: »Ja, si såna applåder har jag aldrig hört. Jag blef så, jag — knappt visste till mig, jag blef så — jag — ja, jag tänkte, jag går ut igen, ja *de' va'* —». Alla kunderna i Lejas bod lyssnade med sympati till deras gunstling nu som alltid och följde med stort intresse den uppburne skådespelarens försök att profva nya hattar. Derunder hände det dramatiska att hr F. — rent ut — bragte ett frumtimmer på fall. Jag skyndar mig tillägga att det var hr Lejas kappmannequin, som det täcka könets gunstling råkade slå omkull, med stor fara att på det eftertryckligaste stöta sig med en af Stockholmskritikens representanter, hvilken eller hvilka säger icke jag.

Sedan Grabows afsked har icke sådant kurra gömma egt rum å k. operan, som efter representationens slut. Det var emellertid den rättvisaste hyllning, som på lång tid egnats ett skådespelargeui, om ock det till slut föreföll grymt att tvinga den dödströtta och i tårar upplösta recett-tagerskan att upphörligt ytterligare framtråda. Ett gripande ögonblick var skådespelerskans sista replik om fredsförhandlingarne. Man märkte hur hon kände: »nu lider det till slut, dessa äro mina sista

ord», och då hon utsagt sista ordet: »Frankrike», och öfvervåldigad vände sig om, var det ett allmänt snyftande i salongen, ackompanjeradt af preludierna till den applådåska, som öfverröstade Bolingbrokes slutord och som sedan rasade i det gamla konsttemplet i en halftimmes tid. Öfverhöljd af blommor och lager, stod aftonens hjeltinna på scenen, en marmorstaty af smärtan, tills rörelsen öfvervåldigade henne och hon dolde ansigtet i näsduken. Tre gånger utsade hon sitt farväl med upprörd, slocknande stämning, men femton gånger ville den upprörda salongen se henne, hela publiken reste sig och ett ofantligt moln af hviftande näsdukar från salongens alla platser bragte den ojemförliga konstnärinnan den största ovation, vi någonsin sett i Sverige, den största — men hvad mer är — den *rättmätigaste*.

* * *

Elise Hvasser torde nemligen vara den universelt största skådespelerska, vårt land någonsin egt. Som tragedienne är det blott Sara Torslow, som kan jämföras med henne. Var denna kraftigare, mera storvulen, så var Hvasser finarne, sannare. Som hjeltinna i den finare komedien har hon visserligen haft flera jemförliga föregångerskor, men ingen skådespelerska har som Elise Hvasser förenat dessa begge olika brancher och understundom sammangjutit dem med en så beundransvärd snillrikhet som hon. Och hennes efterföljerskor?

På det kapitlet aktar jag mig visligen att gå in. Jag vill endast antyda att möjligheten att få se äkta tragisk konst för den närmare framtiden uteslutande beror på den mycket vacklande omständigheten, om fru Hvassers försvagade helsa tillåter henne ett och annat gästspel å de tiljor, hon öfvergifvit i egenskap af fast engagerad skådespelerska.

Detta är dock tyvärr i högsta grad osäkert. Visst är deremot att fru Hvasser vid sin afgang i högre grad än någon scenisk artist medförde hela den svenska bildade publikens beundran, vördnad och tacksamhet.

En slocknad stjärna står som rubrik öfver denna uppsats. Slocknad men dock alltjemt lysande i minnets schakter, skall denna stjärna dock alltid stråla i svenska teaterns Pantheon och bland de svenska män och qvinnor, åt hvilka efterverlden tillerkänner namnet *storhet*, innehar Elise Hvasser sin ärofulla, ärligt tillkämpade plats.

Volontaire.

Riksdagen 1862—63, Svenska Akademien och Det Litterära Anslaget.

Ofta har i den frisinnade pressen försports klagomål öfver den på Sv. Akad:s förslag årligen försiggående fördelningen af det litterära anslaget. Denna fördelning, heter det, är ej så opartisk, som tillbörligt och önskligt vore. Och det har ej utslutande varit de skarpa oppositionstidningarna, som fört detta språk. Beviset derpå är, att i föl, efter Akad:s handlingssätt mot de till understöd berättigade, en så moderat tidning som Göteborgs Handels- och Sjöfarts-indelade dessa i de två grupperna: för *Akad:n behagliga och missagliga*. De senare finge aldrig del i anslaget.

Fråga vi efter normen för Akad:s tillvägagående, blir svaret, att den företrädesvis måste vara det riksdagsbeslut, hvilket gaf upphof åt det litterära anslaget. Riksdagsbeslutet kan dock möjligen, i följd af Kongl. Maj:ts ingripande medelst sin s. k. ekonomiska eller administrativa lagskipningsrätt, blifva något modifieradt.

Det var riksdagen af 1862—63, som beslöt att dett anslag, stort 6,000 kr., skulle enligt Kongl. Maj:ts disposition uppå Akad:s förslag användas *vare sig* till tillfälliga honorarier åt vittra författare af utmärkt förtjenst och som af dylikt understöd kunna vara i behof, *eller ock samt företrädesvis* till understöd åt yngre, obemedlade personer, som visat framstående anlag för litterär verksamhet.

Huru och i hvad mån Sv. Akad:n stält sig denna instruktion till efterrättelse, derom kan näppeligen något bättre ge upplysning än den uppenbarligen officiella tolkning deraf, som författaren till Sv. Akad:s historia (s. 241, senare delen) lemnat. Hans ord äro, efter hans redogörelse för motionen samt statsutskottets och riksdagens åtgärder, följande: »riksdagens beslut gick sålunda i temligen olika riktning mot både motionärens

förslag och utskottets tillstyrkan. Pensionerna hafva blifvit utbytta mot »tillfälliga honorarier», hvarmed dock sannolikt endast åsyftades, att anslaget skulle hvarje år förnyas; och när motionären och än mera utskottet stälde i främsta rummet äldre, förtjenta litteratörer med redan stadgad rykte, framhåller riksdagen företrädesvis yngre, obemedlade vitterhetsidkare».

Vid denna tolkning är dock ej så litet att anmärka. Först och främst skall man nemligen vara väl mycket politiskt omyn- dig, om man skall ta till godo med den förklaringen, att med »tillfälliga honorarier» riksdagen endast sannolikt (?) åsyftat, att anslaget skulle »hvarje år förnyas»; riksdagens kända och kanske rättmätiga motvilja att öka antalet af pensioner måste tydligen supponeras som obekant för den, som man vill ha öfver- tygad om sanningen af en dylik tolkning. Men ej nog dermed; han bör äfven så godt som göra våld på sitt förnuft, hvilket ögonblickligen särskiljer som motsatser »tillfälliga honorarier» och »anslag, som årligen förnyas». De senare benämnas verk- ligen, då de gifvas åt *personer*, förtjenta af staten, *pensioner*, hvilka ju dock i fråga om litterära förtjenster strökos af riks- dagen. Ordet »sannolikt» utvisar författarens tvekan — mycket berättigad i sanning! — men förbättrar just ej hans sats.

För det andra: blott motionären*, ej utskottet** talar ut- tryckligen om *äldre*, då det är fråga om förra kategorien af understödsberättigade. Och statsutskottets och riksdagens sann- fälda strykning af ordet *äldre*, bevisar, tycka vi, att benäm- ningen *yngre*, som utskott och riksdag bibehållit med afseende på den andra kategorien, ej bör uppfattas antitetiskt, ej bör tvinga läsaren att i det föregående se ett ord, som i alla fall der *icke*

* Denne föreslog, att »de begärda 6,000 kr. skulle fördelas särdeles mellan *äldre eller yngre vitterhetsidkare*, hvilka genom sin litterära verksamhet redan spridt glans öfver fäderneslandets litteratur eller gifvit grundade aniedningar till den förhoppningen, att de, genom att ostördt få egna sig åt litterära studier och arbeten, skulle blifva en prydnad för svenska vitterheten; börande dervid iakttagas, att icke mer än högst halfva summan, 3,000 kr., finge användas som lifstids- pensioner åt *äldre* författare af redan erkänd och stadgad ryktbarhet, hvaremot den andra hälften borde utgå dels såsom reseunderstöd till litteratörer i allmänhet, dels såsom stipendier för vissa år till yngre af uppmuntran förtjenta vitterhetsidkare.»

** Utskottet beslöt, att »4,000 kr. skulle användas såsom pen- sioner åt *vittra författare* af utmärkt förtjenst och som af dylikt under- stöd kunna vara i behof, samt 2,000 kr. såsom understöd åt yngre, mindre bemedlade författare, som visat framstående anlag för *litterär* verksamhet.»

finnes. *Motionären* säger för resten ej, att de äldre, churu han vid specifikationen af de olika beloppen nämner dem först, borde ega något företräde (jempf. ofvan: »stälde dem i främsta rummet»); tvärt om: de borde enligt *motionären* kunna få *högst* 3,000 kr.

För det tredje: har det icke vare sig i motionen, utskottet eller riksdagsbeslutet varit fråga om äldre, förtjenta *litteratörer*, utan alldeles enhälligt om *vitterhetsidkare*, *vittra författare*, således om *ett visst, bestämdt slag* af litteratörer.

Och för det fjerde: framhåller *riksdagsbeslutet* visst icke företrädesvis yngre, obemedlade *vitterhetsidkare*, utan obemedlade personer med framstående anlag för *litterär verksamhet*, således *både* vitterhetsidkare och »litteratörer i allmänhet», för att begagna *motionärens* ordalag.

Den citerade författaren fortsätter derpå: »Akad:n uppgör numera hvarje år förslag till fördelning, vanligen upptagande ett par äldre litteratörer med större andel än de öfrige. Så erhöilo 1864 C. W. Strandberg 1,500, C. A. Kullberg 1,000, Elias Sehlstedt 500; Wikner, Nyblom, Öman, Eichhorn, Björek och N. P. Ödman 500 kr. hvardera.»

Trots sina nyss anmärkta brister har den officiella tolkningen dock den förtjensten att stå i samklang med verkligheten, d. v. s. med Akad:s gängse förfarande med anslaget. Men olyckan är, att detta förfarande *ej* öfverensstämmer med *riksdagsbeslutet*, om vi annars förstå det rätt. Och därför synes det oss ega sin lilla märkvärdighet, att den citerade författaren ej till försvar för Akad:s tillvägagående år 1864, första året anslaget utdelades, anser nödigt att säga ett par ord om Kongl. Maj:ts administrativa lagskipningsrätt, utan helt lugnt underrättar oss om att »Akad:n numera hvarje år uppgör förslag (det *har* hon ju gjort allt ifrån början), vanligen upptagande ett par äldre litteratörer med större andel än de öfrige» (*äldre* och yngre?). Ty redan första året bröt ju Akad:n mot riksdagens beslut, när hon gaf, om ock *ej* företrädesvis åt den kategori, hvilken riksdagen uteslutit från ett dylikt omhuldande, så dock jemt hälften åt den samma. Under åren 1869—71 gaf Akad:n dock företrädesvis åt de yngre, sålunda uppfyllande riksdagens föreskrift; men sedan några år tillbaka öfverskrider hon årligen med 500 kr. riksdagens anslag till de »äldre».

Är icke ett sådant tillvägagående, man må urskulda det med tidsomständigheter m. m. hur mycket man vill, dock i alla fall litet betänkligt? Den *bestämde* föreskriften i riksdagsbeslutet, att en viss kategori af skriftställare skall ha företräde vid åt-

njutande af anslaget, synes ju för öfrigt utesluta Kongl. Maj:ts administrativa lagskipning: *anslaget är fastställt*. Ej på siffran, men dock så, att den ena kategorien i alla händelser af riksdagen är tillförsäkrad *mer än hälften* af de 6,000 kronorna. Har icke härmed riksdagen gjort det möjligt för vederbörande myndighet att ställa cirkularminister, å hvars departements stat anslaget är uppfördt, till ansvar enligt R. O. § 30, 2:o: »skulle mot Rikets ständers beslut — — — något af Rikens ständer fastställt anslag vara *öfverskridet* (såsom anslaget till de äldre), skall statsutskottet genast anmärkning göra?» — — —

Nå, Akad:n har nöjt sig med att stundom, men mera sällan, göra som nämnda riksdagsbeslut bjuder, och således i regeln öfverträdt det, utan att detta tillvägagående ådragit Akad:n annan näpst än den som möjligtvis af det i pressen gångse tadlet kan räknas hit. Hvarför Akad:n dristat att sålunda bete sig, derom har hon ej särskildt upplyst. Kanske har hon dock råkat att missförstå instruktionen?

Om det blott varit fråga om utdelning för en enda gång, så skulle — det medgifva vi — riksdagsbeslutets föreskrift: *vare sig — eller ock samt företrädesvis*, kunna förefalla otydlig. Skulle nemligen utdelaren då vara tvungen att lemna *allt* åt den senare kategorien? Eller kunde han anse, att det i följd af disjunktionen var öfverlemnadt åt hans skön att ge vare sig åt de ena eller ock åt de andra? Men då vare ju instruktionen onödig och tillägget »samt företrädesvis» nonsens. Nu är det emellertid ej fråga om *en enda* utdelning, utan om en årligen, förmodligen i evärdeliga tider återkommande. Derfor frågas, om ej riksdagsbeslutets *vare sig — eller ock samt företrädesvis* rätteligen innebär, att åt Akad:n lemnades fritt att antingen hvarje år *på samma gång* tillgodose begge parterna, de yngre dock företrädesvis, eller ock att, enär stadgandet om »tillfälliga honorarier» ger vid handen, att utdelningarna till de äldre ej få af dessa bli betraktade som *pensioner*, utföra uppdraget på det sätt, att hon t. ex. under 3 år ger *allt* åt de yngre, under det att de äldre få allt i 2 år? Vunnes icke genom den senare anordningen den stora fördelen, att *ett större antal* understödsberättigade kunde få en uppmuntran och vore den på den grund ej förtjent af att *i regeln* användas af Akad:n, i synnerhet som i detta fall riksdagens påbud blefve verkställt så till bokstaf som till anda? Genom sin hittills i allmänhet följda praxis ger ju Akad:n åt riksdagsbeslutets ord den tolkning, att anslaget skall årligen utdelas *dels till »äldren», dels, men*

icke företrädesvis, åt de yngre. Det kommer derigenom att se ut, som om Akad:n följde någon viss inom dess sköte alstrad, men mot riksdagsbeslutet stridig och af det samma förbjuden favoritplan, den att i främsta rummet tillgodose *de för henne behagliga*.

Nå, det kan ju ock vara möjligt, att riksdagen af år 1862 —1863 haft andra intentioner med anslaget än dem Sv. Akad:n för sin del hyllar. Riksdagen gaf så mycket man begärde, men han ville ej veta af pensioner. Det var dissonansen mellan motionären och utskottet å ena sidan och riksdagen å den andra. Nu vill det synas, som om Akad:n ur de »tillfälliga honorarierna» lockat fram pensionerna eller dem i alla fall snarlika ting — C. A. Kullberg har nu i 18 år åtnjutit 1,500 kr. i årligt understöd och får naturligtvis till sin död behålla det, hvilket sålunda mot riksdagsbeslutet blifvit »beständigt», »konstant», icke »tillfälligt», ett förfarande, som påminner om det gamla sättet att ur »non lucendo» härleda »lucus». Vidare tyckes riksdagen genom sitt formulerande af beslutet afsett att från inverkan på utdelningen utesluta en hos Akad:n lätt tänkbar svaghet för vissa genrer, i det, om riksdagens beslut bokstafligen följts, vittra författare af *alla* riktningar kunnat vara förvissade om andel i anslaget. . Kanse ingick i riksdagens åskådning vigten af en så mycket som möjligt oberoende (äfvén af Akad:n) litterär verksamhet, vigten af kringspändandet af nya, fruktbringande idéer, hvilka nu visserligen ej nödvändigtvis medfölja någon viss genre, men beklagligtvis oftast aldeles saknas, när formkulturn sättes i främsta rummet? Kanse ville ej denna riksdag, att oförsonliga motsatser skulle uppkomma inom vår litteratur och derifrån spridas inom nationen i följd af att Akad:n lagligen hade makt att belöna vissa, för henne behagliga, och dermed, om ock blott negatift, förfölja andra?

För i år har Akad:n fördelat anslaget sålunda, att hon åt personer, hörande till förra kategorien gett 3,500 kr. (C. A. Kullberg 1,500, Nybom och Fr. Hedberg 1,000 kr. vardera), medan den senare kategorien fått 2,500 kr. (skoladjunkten Melin 800, docenten Fahlbeck 700, fil. dr. Bååth och fru Benedictsson vardera 500 kr.).

Lemnande de äldre aldeles å sido, tillåta vi oss med hänsyn till de öfriga anmärka, att då det ostridigt är Akad:s såväl rättighet som skyldighet att på sitt förslag årligen uppföra åtminstone en icke-vitter författare, vi ingalunda i och för sig sjelft understå oss att klandra, att Akad:n derå i år, i likhet med hvad som skett under ett par föregående år, uppfört docenten

Fahlbeck, hvilken visat rätt framstående anlag som författare både i historia och nationalekonomi. Men emedan det litterära anslaget resurser äro så små och emedan lagenligt också *meddelsheten* hos de understödsberättigade bör tagas med i räkningen, så drista vi uttala det påståendet, att just i år måhända någon annan framstående litterär författare bättre förtjent att ihågkommas än hr Fahlbeck. Säsom den historiska sektionens stipendiat har nemligen hr F. en icke obetydlig årlig inkomst. Förtjenar man dessutom, såsom hr F. i egenskap af författare till högpolitiska »ledare» i en daglig tidning, årligen ungefär samma summa, hvartill stipendiet uppgår, och är man så på köpet tillförordnad att upprätthålla en professur, så synes epitetet obemedlad ej ega tillämpning.

Det samma kan med fog sägas om f. d:r K. A. Melin, hvilken såsom skolman åtnjuter en ej obetydlig lön på stat.

Fil. d:r Bååth deremot innehar ingen inkomst på stat, är obemedlad och för sitt uppehälle helt och hållet hänvisad till inkomsten af sin pennas flit. Akad:n ger honom i år 500 kr.

Akad:s uppskattning af hr Bååth har varit litet vacklande. År 1883 uppfördes han ej å dess förslag, som det sades af den grund, att han i en liten dikt, skrifven med anledning af jubelfesten året förut, ej slagit an den rätta, officielt godkända jubelfesttonen. Sedan har han dock fått vara med på ett litet hörn.

Enligt vår från Akad:s, men knappast från allmänhetens, omdöme afvikande åsigt hade d:r B. på grund af sin skaldebegåfnings ovanliga djup och originalitet bort komma i åtnjutande af en vida större andel i anslaget. Han tillhör för öfrigt sedan längre tid kategorien: vittra författare af utmärkt förtjenst.

Till sist komma vi nu till den, som Akad:n senast hedrat med sin uppmuntran, fru Benedictsson. Från svensk-akademisk synpunkt är detta val förmodligen ett steg af Akad:n att söka komma tillrätta med den nyare riktningen inom vår litteratur, en handling, stående i samklang med de ord, som erkebiskopen i egenskap af Akad:s direktör behagade fälla under det för Akad:n märkvärdiga året 1885 (»l'année terrible»), att framtiden inom diktkonsten tillhörde den realistiska riktningen. Akad:n har dock funnit nödigt att offentligen motivera det tagna steget liksom vore det en djerfhet. Understödet gafs åt fru B., förkunnade Akad:n, »med afseende på *framställningssättets* och *den sedliga uppfattningens förtjenster* i hennes längre och mera utförda arbete »Fru Marianne» samt den mindre vanliga iakttagelseförmåga, som röjes i hennes senast utgifna novellsamling.»

Med afseende på motiveringens (angående Fru Marianne) senare moment tillåta vi oss den förmodan, att det torde vara det sakförhållandet, att den uppkomna konflikten lyckligt löses i »Fru Marianne» (i motsats till i »Pengar») som i Akad:s ögon hufvudsakligen konstituerar »den sedliga uppfattningens förtjenst».

För att sluta vår uppsats: bör riksdagen med anledning af, vi vilja ej säga Sv. Akad:s missbruk med anslaget, men i alla fall hennes afvikelse från riksdagens föreskrift angående utdelningen eller, ännu hellre, med anledning af anslagets uppenbara otillräcklighet indraga detsamma? Det vore ej riksdagen värdigt: mången talent har redan detta otillräckliga anslag att tacka för sin utveckling. Hellre borde riksdagen höja anslaget i samma mån, som jämförelsen med t. ex. Danmark kräver, och ordna fördelningen på samma sätt som i nyss nämnda land. Ty det är nu en gång så stäldt, att Sv. Akad:n är för mycket *part* på det vittra området för att med önskelig övöld kunna handhafva anslaget.

Konstans.

Våra större och mindre skalder och deras senast utkomna verk.

En literatur-psykologisk studie

af

Justus.

Den diktsamling vi af alla skäl sätta främst bland dem som 1887 bringat oss är *Carl Snoilskys*.

Man har ofta sagt att skilnaden mellan Snoilsky, sådan han visade sig i sina första dikter och sådan han nu blifvit, är öfvermåttan stor. Då var han, säger man, den elegante aristokraten, som från sitt fönster på afstånd betraktade världen och roade sig med att ge stundom glada, stundom smått ironiska, väl också ibland entusiastiska, men alltid ytterst förfinade och i formen öfverlägsna bilder af det lif, han såg derutanför, men som alltid väl aktade sig att sjelf blanda sig bland det folk han besjög, att annat än på vederbörligt afstånd ta del af dess lif eller att känna med dess hjerta och som mer än allt skydde att för det blotta sina egna känslor och tankar. Från detta blef han tvärt, liksom den judiske skriftlärde från en tviflande Saulus blef omvänd till en troende Paulus, förvandlad till den demokratiska folkvännen, som rörd räckte arbetaren sin hand och nästan drack brorskål med socialisterna.

Vi tro att man i denna uppfattning af Snoilskys skaplygne både förr och nu gjort sig skyldig till stora öfverdrifter, och att man framför allt med en nästan oförklarlig blindhet utan att observera dem gått förbi de många, ja väsentliga drag, som äro de samma hos ynglingen och mannen, fastän de naturligen ej hos båda nått samma utveckling, drag som om man ser klart och oförvilladt på dem göra hans utveckling under

den tid och de omständigheter, under hvilkas inflytande han vuxit till man, till den mest naturliga och konsekventa.

Det fins ett uttryck i en dikt af Snoilsky från hans ungdom, som man allt för mycket fäst sig vid, och som just är det som rubbat hela den syn man fått på honom under hans första skede.

Det är orden:

»Jag torgför ej mitt hjertas lust och qual
Att skrynklas ner af obekanta händer»

i den 1871 skrifna sonetten »Noli me tangere».

Detta uttryck för måhända en tillfällig stämning, litet blaserad skepsis, måhända också för en tanke, som alls ej behöfver tyda på ett i det hela aristokratiskt afvisande sinnelag, den, att det finnes saker som en finkänslig natur blott anförtror sig sjelf och kanske en till, det har man nästan gjort till ett: »odi profanum vulgus et arceo» och af författaren konstruerat fram en förnämt kylig elegant, som man ingenstädes skall kunna se skymten af i samma samlings öfriga dikter.

Läser man de mest karakteristiska dikterna i första samlingen rätt, så skall man lätt i deras författare lära sig känna en kanske litet bortskämd, stundom nog också en smula studentartadt skeptisk, ännu rätt mycket estetiserande, men alls ej småförnäm och ännu mindre kall utan tvärtom för allt stort och skönt, men för den herrliga i »frygisk mössa» strålande friheten främst af allt, med tjuguarålderns lågande entusiasm svärmande yngling.

Så står åtminstone den unge skaldens bild klar för oss sådan vi fått den i inledningssången, i dikterna Cachuca, Konstberiderskan, Jag drömde om frihet en dröm, För Polen, På Polens dag, Vildfogel och många andra men främst af alla Neros gyllene hus och Rouget de l'Isle.

Oss synes den utveckling han sedan undergått så alldeles naturlig. Undervisad af årens lärdomar och det myckna nya vår tid för med sig, påverkad af hela den milieu som nu omger hvarje vaket reflekterande menniska, mögnad af egna erfarenheter, har den för friheten in abstracto svärmande ynglingen blifvit den ädelt frisinnade mannen, den skonslöse förföljaren af allt förtryck, den varme förkämpen för allas lika rätt, folkfrihetens vän och försvarare, en den sanna humanitetens svurne riddare. Lika enkelt och naturligt som härmed öfverensstämmande synes det oss, att den beundran ynglingen hyste för

våra blodigt stora minnen och de i dem förherrligade hjeltarne hos den tänkande mannen förbyttts till en icke mindre varm kärlek till andra och ädlare krafter hos vårt folk och en djup vördnad för de små, som i tysthet buro krigens tunga och hetta och med aldrig svikande mod och pligttrohet onämde offrade lif och gods i de fejder, som utsögo folket, fastän de höljde dess namngifne hjeltar och kungar med ära.

Vi för vår del se samma karakter, endast utvecklad och mognad, lysa fram i denna nu senast utkomna del liksom i de andra och tredje samlingarne som vi sågo i den första. Klingar ej t. ex. i den praktiga dikten »Rebell», en af samlingens yppersta, samma grundton som i de kända verserna:

»Mitt unga lejon, tag nu ut språnget
Och slå med tassen omkull din bur»,

endast djupare och klarare än der, och hvad säger »Den nye Cendrillon» annat än detsamma som redan är sagdt i Neros gyllene hus, ett lefve för friheten, fastän, då detta i den senare dikten klang som en gäll ungdomlig fanfar, det här fått en till-sats af en längre lifserfarenhets molltoner.

Präktiga, fullödiga uttryck för skaldens, dock för allt kryperi för mobben fria, demokratiska skaplynne och känsla för vår nuvarande odlings skärande sociala missförhållanden äro den dystert tonande »Poesiens vandring» och den fina lilla situations-bilden »Genom gallret». »En sovereign» ansluter sig också till deras krets. I »Ginevra» besjunger skalden i klingande, värdiga strofver sitt gamla, nu förverkligade ideal, ett enigt och fritt Italien, och den blidt stämmingsfulla dikten »Florentinerqväll» andas samma skönhetsmättade ljufhet som de forna italienska bilderna.

De svenska bilderna äro i denna samling ej många, men af dess mera gedigen halt. Sången öfver fru Lenngren är ej blott en tidsmålning af första rang, den är väl också, om än ej skalden menat den att vara det, en skarpt träffande pil mot den nuvarande Svenska akademien, som så vanslägtats från den ädla taffelrund hvilken, förföljd af »ljusets fiender» för de slag den slog för sundt förnuft, hos fru Lenngren fann en fristad undan gallsjuke obskuranter, men som nu sjelf stält sig främst i reaktionens falang.

En perla af oförgämligt slag är den högstämda dikten »Hvita frun», och den skönaste hyllning af vår svenska sång

och natur buren af den mest ädelt folkliga uppfattning är den tjugusande lilla sången »Folkets sångmö».

Vackra, men mindre betydelsefulla för studiet af författarens skaldelypne, äro de större dikterna »Aurora Königsmark» och »Klabauterman».

I »Födelsedagen i September» och »Lyckliga dagar i Sandhamn» besjunger skalden på det skönaste, mest poetiska sätt sin husliga lycka. Och visserligen profaneras den ej af att obekanta få lära känna författaren ej blott som samhällsmedlem, utan äfven som den lycklige, varmhjertade familjefadern.

Mycket vore än att säga, kanske äfven en eller annan anmärkning att göra mot några dikters mindre omsorgsfullt cisleterade form. På senare tiden har dikternas innehåll i någon mån trängt denna i bakgrunden. Särskildt i dikten »Laibach» är metern rent af knagglig — en så naturligt mjuk och sångbar rytm som t. ex. Drachmanns har väl Snoilsky aldrig egt, om han än förr med större omsorg än nu mejslade »språkets urgranit». Men tiden hastar och bredvid sångernas alla sköna och rika förtjenster försvinna dessa små brister till ett intet. Vi vilja därför blott till slut som prof på ett par af de egen-skaper vi sökt visa vara grundväsentliga hos skalden, blicken för tidens kraf på utveckling och känslan af sann humanitet, anföra ett par exempel, som synas oss särdeles karakteristiska. Som det förra citera vi följande verser ur dikten »Gränsbor».

»Men villans herre, gränsbon,
Hvad säger han dertill?
Kanske han bittert klagar
Att ingenting står still;

Och dömer hårdt att tiden
För skönhet känslan mist —
Det sköna det var ängen
Framför hans förstuvist!

Nog glöda österns kullar
Som förr vid stadens slut,
Men ej för samma fönster,
Som vette dit förut.

Den är ej gränsbo längre
Som ej ett fjät har ryckt
Framom de gamla märken,
En tid, då andra byggt.»

På det senare ger denna strof ur sången »Vid Valkiakoski pappersbruk» prof.

»Mot lidandet är stäld ett annat ord:
Medlidande»

Så står då den ädle sångaren för oss som en helgjuten och harmoniskt utbildad karakter, en representant och en tolk för de egenskaper vår tid och vårt folk skatta högst af alla, frihetskärlek, utvecklingslust, sann fosterlandskärlek och humanitet, och som en sådan hyllar honom ock det folk som framför andras med den hängifnaste kärlek lyssnar till hans lyras toner.

* * *

Men ha vi i Snoilsky sett en helgjuten karakter, finna vi åter hos en annan, också inom vissa kretsar uppskattad skriftställare, en brist på enhet i karakteren som gör mannen till en dubbelnatur; en af de underligaste företeelserna i hela vår moderna litteratur. Denne skriftställare är »tronens och altarets» väl afönade försvarare, kritikern och skalden, svenska akademiens ständige sekreterare, herr doktor *C. D. af Wirsén*.

Uti Norbecks teologi säges om Kristi person, att det hos honom finnes utan sammanblandning och utan förvandling oupplösligt och oskiljaktigt förenade tvenne naturer, den menckliga och den gudomliga.

Under den tid anmälararen sysselsatte sig med det lika angenäma som själsodlande arbetet att studera Norbeck var innebörden af denna paragraf honom alltid ett dunkelt tal. Ja, det kan icke förnekas, att han i sin blindhet ansåg den ej blott obegriplig utan absurd och stötande mot tankelagarne. Det kom emellertid för honom en tid då han i stället för med Norbeck gödde sin själ med våra moderna svenska skalder och omoderna kritici. Och se, detta studium kom honom att förstå, hvad som hos Norbeck synts honom dunkelt.

Det blef herr af Wirsén förbehållet att genom verklighetens vittnesbörd för honom klargöra möjligheten af en dylik tvenne naturers oskiljaktiga och oupplösliga förening »utan sammanblandning och utan förvandling» i en person. Hos denne riddare sans peur om också ej sans reproche har man nämligen i en person förenade den visserligen icke mencklige men så mycket mer omensklige kritikern och den om också ej gudomlige så

gudlige poeten. Med C. D. W:s kritiska natur ha vi egentligen här icke att syssla. Till den och den nya dubbelnatur den återigen sluter inom sig torde vi en annan gång, vid lägligare tid och tillfälle, få återkomma. Det är nu företrädesvis vid herr af Wirséns poetiska natur vi en liten stund vilja uppehålla oss. Den är icke så utan sin dubbelhet den heller. Vi sade här ofvan, att denna herr Wirséns natur är gudlig. På det ge ej mindre hans förut utkomna trenne diktsamlingar än hans nu senast i bokmarknaden synliga alster »Vid juletid», eklatanta prof. Men det är dock i dem en skiftning i gudligheten, som, om den också ej i det tillstånd den nu nått i sin utveckling kan annat än på det varmaste glädja hvarje vän af vår rena evangeliska lära, dock visar en viss inkonsequens i författarens andliga hållning, som mera hedrar hans praktiska sinne än homogeniteten i hans sjäslif.

I åtminstone de båda första af sina diktsamlingar visade herr Wirsén först och främst en del tendenser i den genren, att »lifvet först sitt värde af mod och kärlek (och dertill en i sjetten budet uttryckligen förbjuden kärlek) har», som äro mycket svåra att förena med hans senare asketism, om man ej får vara så oartig att verkligen tro på Strindbergs uppfattning »att englavingarne inte växte fram, förr än bockhuden tappat fallen.» Och i sin gudlighet var han ej så litet katolsk. För Madonnan egnade han på denna tid en utpreglad dyrkan, om än denna dyrkan understundom tog sig något opassande former. Vi vilja t. ex. erinra om det i poemet »En evig lampa» befintliga uttrycket om en ung sångare att han:

»för ingen dam tills nu
brunnit, utom för vår fru.»

Vi kunna icke neka till att ett sådant uttryck som »brinna för» stöter oss, som dock icke alls äro »katolska», när det tillämpas på jungfru Maria. Man vet ju i hvilken betydelse aposteln tar detta ord »brinner». Ja, vi gå till och med så långt, att vi i allmänhet ogilla, att unge män brinna för fruar, äfven der dessa fruar äro af den kvaliteten, att deras barn icke med fullt iakttagande af sanningens strängaste fordringar kunna kalla deras man för pappa. Detta uttryck hos herr Wirsén erinrar oss på ett för en så helig bard alls icke smickrande sätt om en så lättfärdig anekdot som den, att en gång en förderfvad yngling, när hans vördnadsvärde far förestälde honom,

att han borde taga sig en hustru, ohöfviskt svarade: gerna pappa lilla, men kan du säga mig hvilkens.

Dess bättre visar emellertid, som vi redan antyd, herr Wirséns senaste opus en både allvarligare och mera ortodox pregel. Venus och Bacchus ha ej längre i honom någon förherrligare (i dikten åtminstone; herr Wirséns nuvarande enskilda lif känna vi ej till, anse det ock ligga utom äfven en med karaktersdrag sig sysselsättande literaturkritikers domvärjo). Den katolska madonnadyrkan har äfven, måhända genom inverkan af Strindbergs qvinnofientliga skrifter, lemnat rum för en mera rättrogen tillbedjan af hennes son.

Kristusdyrkan — om den förste personen i gudomen talar herr af Wirsén just aldrig — är den röda tråden i dikteykeln »Vid juletid». Emellertid ha vi mycket svårt att förlika oss med det slag af kristusdyrkan herr af Wirsén tagit patent på. Det är ej den Kristus, som gaf de gamla dogmerna ett nytt lif, som predikade fridens och kärlekens lära och till sist, då han på korset dog för sin tro, med sitt lif beseglade sin djerfhet att tänka fritt snarare än i enlighet med den tidens konsistoriella myndigheters uppfattning rätt samt af fariseerna på sin tid betraktades som folkförledare, det är ej *mannen* Kristus herr af Wirsén tillbeder, nej, det är Kristus som — *lindebarn*.

Det, för att tala på rena allvaret, barnkammarpjunk, som en dylik gudlighet utvisar, har åtminstone på oss gjort ett mycket obehagligt intryck, och dessa ideligen återkommande sockersöta fraser om »det återvunna barnasinn» och att »det var ett barn som gaf mig handen», »ett heligt barn sin famn mig bjöd» o. d. synas oss snarare tyda på en utlefvad natur som blifvit barn på nytt än på en mergfull och manlig trosstyrka. Det ger oss ock anledning att antaga, att den nyvunna fromhetens källa snarare är att söka utom än inom den fromme sångarens eget bröst.

Detta pjunk är det ena utmärkande draget vi tro oss ha funnit i den ortodoxvordne diktarens gudlighet. Vi komma nu till ett annat.

Vi ha aldrig kunnat försona oss med den »kristliga» uppfattning af barmhertigheten, som gör den till en sorts passepartout till himmelriket, den välgörenhet, som utbetalas här för att bära ränta i en annan värld. Oss synes den stöta allt för mycket på procenteri för att ha något större värde än det endast mera systematiskt reglerade aflatskrämeriet. Skall man

sågas göra godt, bör man, synes det oss, göra det för andras, ej för sin egen skull och utan att genast beräkna ränta på det i himmelen.

Den beräknande procentaruppfattningen i detta fall är emellertid det andra utmärkande draget vi funnit i den Wirsénska diktens gudlighet. Och herr Wirséns sångmö hon kommer nog alltid att oss oåtspord drömma om lön från höjden. För resten vore det ju föga förvånande om för hennes fantasi den himmelske konungen tedde sig lik jordens monarker, som ju åt dem bland deras barn, som äro snälla och lydiga, icke endast ge stjernornas ideella mynt utan äfven understundom inkomstbringande platser och andra reella och räntebärande belöningar. Denna pjunkiga och beräknande gudlighet är det den Wirsénska sången nu är en tolk för. Om diktaren af verkliga inre skäl, genom en af hans lifserfarenhet betingad karaktersutveckling, kommit till denna ståndpunkt, eller om den blott är följden af yttre omständigheter, det må hans eget samvete svara för, vi vilja ej sitta till doms deröfver. Så mycket är dock säkert, att vi lika litet i hans dikter kunnat spåra gången af någon verklig karaktersutveckling, som vi kunna sympatisera med den lifsuppfattning de nu äro ett uttryck för.

Emellertid vilja vi ej kriticera herr Wirsén så som han brukar kriticera sina motståndare. Derför må ock, sedan vi opponerat oss mot det i våra ögon motbjudande i hans diktning, äfven de förtjenster den nu utkomna samlingen eger få sitt erkännande.

Dit räkna vi i första rummet dess fullkomliga frihet från all sammanblandning med författarens kritiskt-polemiska natur, vidare den enkla och osökta poetiska skönhet som de från den ofvannämnda arten af gudlighet fria sångerna ega. Vi vilja i det fallet som ypperliga nämna dikterna »Juluppköp», »Små kängor», »Farmor» samt »Dockan och tennsoldaten». Hemmets och äktenskapets poesi kan svårligen få en skönare och älskligare tolkning än i dem.

Att Svenska akademiens sekreterare i den yttre formen, hvad sjelfva vers- och satsbyggnaden beträffar, skall visa sig utan vank är ju helt naturligt. En för hans gamla sångmö karakteristisk egendomlighet, som bär ett allt utom klädande drag af pretiositet, har författaren dock ej heller i detta arbete fullständigt bortlagt, det är användandet af förskräckligt samman-satta, grant klingande flervåningsord, sådana som stjernljusom-glittrade och dylika.

Men med all sin formela fulländning kommer dock Wirsén, det äro vi säkra på, aldrig att vinna burskap utom de pietistiska eller högkonservativa kretsar, som tilltalas af det med deras egen beslägtade i hans gudlighet eller glädjas åt hans blinda hugg mot allt hvad utveckling och framåtskridande heter. För den stora, opartiskt och fritt tänkande publiken kan han aldrig bli annat än motbjudande och allt inflytande på vårt folks andliga lif och utveckling har han afsagt sig i samma stund han svek det vackra löfte som han också en gång som ung gaf i orden:

»Tag mitt löfte! Jag vill lindra,
Hvar jag mäktar, till mitt sista,
Med min sång mitt släktes nöd.»

Döf och blind för tidens största frågor och den djupa nöd hvarje af dessa tidens frågor och kraf fattad ande vill sträfva att i mån af sina krafter lindra går herr Wirsén sin väg till Kristi kors och indrägtiga platser, och allt längre och längre skiljer han sig på den från den tid han icke vill veta af och det folk som allt mindre och mindre vill veta af honom. Ty, det visar sig snart, det är en hård men obeveklig sanning som tonar i den Snoilskyska strofen:

»Ve, att med förbundna ögon
Söka följa diktens stig
I en verld, som obegriplig
För ens blick har slutit sig.»

* * *

En tredje af våra mera bemärkta skalder, som under 1887 framträdte med ett nytt verk, är *A. U. Bååth*.

Bååth är en diktare, som genom de diktsamlingar han förut utgifvit redan intager en bestämd plats i vår samtida vitterhets historia. Det är en varm och lefvande sympati för tidens rörelser, en fin känsla för hans hemorts, den skånska slättbygdens, natur samt en originel och kraftfull om än litet hård och stundom nog mycket af provinsialismer lidande stil och form som utmärka hans föregående arbeten. En manlig och själfständig skaldenatur är det som uttalar sig i dem, och Bååths diktning torde, synnerligast i Sydsverige, der hans dikters diktion är lika naturlig som deras innehåll är tilltalande för alla, ha många upprigtiga vänner.

Det nya verk han nu framträd med skiljer sig i mycket från hans föregående saker. Det är en lång, versifierad skildring af hexväsendet i Dalarne under Carl XI:s tid, gjord fullt objektiv, utan all slags tendens. I innehållet har den ingenting för Bååth karakteristiskt. Den kunde för dettas skull lika väl vara skriven af någon annan författare. I formen deremot känner man väl igen Bååths egendomligheter, ehuru icke alltid till hans fördel. För vår del anse vi, att »Marit Vallkull», så heter dikten, i sin skapares poetiska utveckling har föga betydelse. Den synes oss nästan som ett arbete till förströelse under hvilans dagar. Om skaldens lifsåskådning utvecklats sig i en eller annan rigtning sedan hans den närmast föregående diktsamling såg dagen, det lemna den läsaren i absolut okunnighet om. Författaren är så objektiv, att man ej ens annat än högst sporadiskt och ganska osäkert får fram någon hans egen ståndpunkt till det han skildrar. Man vet icke, hvad han tänker om detta egendomliga hexväsende, hvad han anser det bero på. Någon psykologisk förklaring af det i dess helhet få vi ej alls, och de antydningar till en analys af det enskilda fall af det, som dikten främst behandlar, hur och hvarför det griper Marit, är mycket ofullständig och mycket ytlig. Man antager att det som en smitta griper hennes genom den dystra och mystiska naturs inverkan, i hvart sköte hon vuxit upp, redan på förhand mottagliga sinne, då det rasar rundt omkring henne, men man mera får gissa sig till denna förklaring än ser den någonstans klart angifven. Och någon finare analys af hennes sinnesförvandling, af hur hon så småningom indrages i den hemska vantroshvirveln och allt säkrare och fastare gripes af den, det har författaren alls ej mäktat att ge. Hela Marits inre lif, hennes själshistoria är ytterst flyktigt behandlad, om ens behandlad alls. Man får veta att den gamla »trollkonan» Elij inverkar på henne, men man får ingenstans se hvarken *hur* eller *hvarför* hon kan göra det. Det inre lifvet i denna egendomliga rörelse, hexeriet, som för en skicklig pejlare af människosjälens djup kunnat erbjuda så mycket, så oerhördt mycket af intresse, ett så mäktigt och bildbart stoff, det förmår herr Bååth alls ej tränga in i. Hvad han ger oss är endast, jämte många och långa naturbeskrifningar, en skildring af det yttre förloppet af en del af denna rörelse framkallade händelser. Icke ens för myndigheternas sätt att ingripa mot rörelsen har han kunnat blotta de inre driffjedrarne. Den teckning han ger både af de båda prostarne, som grufva sig öfver saken, konungens befall-

ningshafvande, som inberättar den för styrelsen, styrelsen, som rådslår om dess hejdande och den kungliga kommissionen, som med eld och ris söker stäffa en sinnessjukdom, är blott en kostymteckning. Det fins intet lif, ingen anda i de manequiner författaren i alla dessa scener framfört. Lika litet som han förmår skildra det af vantro gripna folkets sjäslif, lika litet får man af hans framställning en aning om det inre lifvet hos dem, som sökte stäffa sjukdomen, hvarför de, som barn af sin tid, måste göra det med de medel de använde, och hvarför de ej kunde fatta rörelsen annat än lika groft vidskepligt som de, hvilka voro gripna af den.

Denna frånvaro af all inre karakteristik anse vi vara diktens största brist. En annan synes oss ligga i det sätt, hvarpå dess naturmålningar äro gjorda. Herr Bääth har väl äfven förut ofta, när han skildrat naturen, användt för oss uppsvenskar rätt eget ljudande ord och användt ganska många epitet, men han har dock ej öfverlastat sin skildring med ord utan vanligen förstått att ge bilden med få drag, men just därför också oftast fått den så åskådlig och klar.

Denna enkelhet och klarhet saknas alldeles hos naturskildringarne i denna dikt. De öfverflöda af detaljer så till den grad, att bilden ej kan sammanhållas af läsarens fantasi. Herr Bääth har begått det stora felet att försöka bli landskapsmålare med ord. Men denna felaktighet mot poesiens lagar hämnar sig obevekligt. Man ser inte skogen för bara träen. Det fins intet för läsarens fantasi att utfylla, i stället allt för mycket att sammanhålla. Författaren borde af Strindberg lära, hur just de mest skisserade naturskildringarne, när de äro konstnärligt gjorda, äro de som verka bäst, etsa sig säkrast fast i minnet, stå klarast fram för fantasien, och gå tillbaks till de gamle gustavianerna, till Gyllenberg och Oxenstjerna till exempel och se, hur oändligt tröttande, hur opoetiskt och verkninglöst det utförda landskapsmåleriet blir öfverflyttadt på poesiens mark. Den landskapsskildring som i hela dikteykeln verkar bäst är den, der mängden af detaljer fått vika för en och den stämning den framkallar, sången »Åkrarne»!

Den metriska form, hvari dikten är klädd, är stundom konstrik och ståtlig, mjuk och behaglig blir den mera sällan. Metern har som oftast hos Bääth en tung och något knagglig gång, rimmen kunde understundom falla sig naturligare och vara mera rena. I det hela tyckes författaren ej med lätthet bära den bundna formens rustning. Vår tro är ock att ämnet vunnit

betydligt på att behandlas i obunden form. Det hade då kunnat få utveckla sig vida friare, utan den i vers nödvändiga stränga concentrationens, meterns och rimmets band. Kanske hade författaren, fri från allt detta tvång, kunnat i högre grad än nu egna en väl behöflig omsorg åt utbildandet af ämnet sjelft, åt själsanalysen och karaktersteckningen, och hans arbete sålunda kunnat blifva ett af levande gestalter fylldt konstverk, icke blott som nu en krönikeartad berättelse, att de och de sakerna tilldrogo sig i Dalarne på 1600-talet.

* * *

Jämte dessa trenne redan kända och erkända skalder ha vi ock att minnas en ung debutant på den poetiska täflingskampens arena, herr *Daniel Fallström*.

Herr Fallström har redan sedan några år tillbaka haft att glädja sig åt rätt mycket bifall för de små dikter han tid efter annan publicerat i tidningar och tidskrifter och har derigenom vunnit en viss popularitet. Denna popularitet bör icke förminska nu, när han framträd med sin sångmö's alster samlade i ett elegant utstyrdt häfte.

Någon original och sjelfständig skaldenatur är herr Fallström visserligen ej. Tvärtom står han nog för tankeinhållet i sina dikter i skuld till flere bland de mera representativa männen inom vår litteratur. Intryck från både Snolksky, Strindberg och Bååth äro ej svåra att påvisa. Men hvad man hos honom har att glädja sig åt är en sensitiv stämning — som dock stundom, såsom t. ex. i poemet »Mortia», slår öfver i ett hyperromantiskt manér, som man borde haft anledning hoppas vara en öfvervunnen ståndpunkt hos vår unga diktarskola — samt framför allt en sällsynt mjuk och musikalisk rytm. Oegentligheter i formen kunna nog uppletas i några af herr Fallströms verser, och någon sträng flining synas de knappast ha undergått. Men författaren har en egenskap som gör att man gerna glömmer detta. Han besitter en medfödd känsla för språkets välljud, som smeker och besticker, en naturlig lätthet att forma sina verser i de mest naturligt mjuka och böjliga rytmer, en instinkt för det musikaliska elementet i den lyriska versformen, som mången skald af gedignare värde kan afundas honom.

En detaljkritik af de sånger, som bilda hans till julen utkomna samling »I vinterqväll», förbjuder oss utrymmet att lemna.

Mest originella och tilltalande synas oss början af sången om Bertram de Chamberty samt de rent kärnlyriska småstyckena »Aftonstämning», »Under långa vinternätter» och »Fjerran på enslig stig». Vacker och väl gjord är äfven den lilla landskapsmålningen »På Ljusterön». Den ger ett förträffligt prof på, huru en naturskildring skall göras, för att den skall hålla sig inom poesimens ramar och icke beträda måleriets. Mindre tilltalar oss den nästan komiska panegyriken af unge herr Fallström öfver unga fru Hartman, som redan »är stor», de patschouli-doftande sångerna »Leoline» och »Svarta ögon» samt de alldeles betydelselösa och helt och hållet privata hyllningarne åt grefve James Hamilton, hans slott och raphönshundar.

* * *

Utom dessa författare, som äro, tros vara eller kunna bli af betydelse för vår litteratur, har det förflutna årets bokmarknad äfven bringat oss några arbeten, som, utan att vara af något högre värde, dock kanske förtjena ett omnämmande äfven utom det som kommit dem till del i den dagliga pressen.

Ernst Wallmark har i samlingen »Från ungdomstid — Vid höstetid» lemnat ett bidrag till den seriösa poesien, som dock alls icke synes vara något äkta barn af hans glada och lefnadsfriska sångmö, och den kände och uppburne ordensbrodern *Occa*, August Strindbergs bror, har i »Från ordnar och samqväm» gifvit ut en samling sånger som han i flere af hufvudstadens många ordenssällskap lifvat sämningen med vid både glada och högtidliga tillfällen. För dem som varit med vid dessa är samlingen utan tvifvel en kärkommen minnesgåfva. Men vi tro att äfven andra med nöje kunna läsa den anspråkslöse tillfällighetsdiktarens alltid varmhjertade, ofta formelt dugtiga qväden.

Diktsamlingar ha äfven utgifvits af herrar *Hamilton*, *Lindfors* och *Benzow*, men vi tro oss göra både allmänheten och bemäde herrar en tjänst genom att lyfta på hatten och gå förbi dem, alldeles som d:r Luther i tiden gjorde, när det var något ställe i den heliga skrift, som var för benigt för hans enkla menliga förstånd.

— * —

»Sverige har fått en ny skald» —

så lyder det tämligen enstämmiga omdömet af dem, som läst hr *Verner von Heidenstams* för kort tid sedan utkomna diktsamling *Vallfart och Vandringsår*, ett omdöme, i hvilket vi för vår del af allt vårt hjerta instämma. Det som först och främst frapper oss hos dessa dikter är deras *nyhet*, deras originalitet. Vi äro just ej bortskämda med den egenskapen i våra »poemböcker» af yngsta datum, naturligtvis med undantag af dem som bära namnet på de två, tre äldre mästare, som ännu äro verksamme bland oss. Hos de »unge» har det varit mest efterklang, välkända situationer eller känslor, besjungna på välkända manér. *Denne* författare har deremot gått sina egna vägar och han har haft talang nog att forma sin sång på egen melodi. Endast hvad han sjelf sett och känt är det han upptager till behandling, och som hans syn varit skarp och hans känsla glödande, är hvad han bjuder i de flesta fall ursprunglig poesi, en sådan, som bär *hans* signatur och ingen annans.

Hr Heidenstam har i flera år vistats utomlands, mest att döma af ämnena i hans dikter, i Paris och Orienten. Sin konstnärsbana har han börjat som målare, men en inre brist på öfverensstämmelse med desse män, som »oftast utan snilletts själ fått snillet samladt endast i sitt öga», dref honom att kasta bort målarens pensel för att gripa skaldens penna. Målarens blick besitter han emellertid i ovanlig grad, och den har följt med honom på hans studier af världen och människorna. Man märker lätt att han med utomordentligt välbehag frossat i de färgrika syner det gamla sagolika österlandet ännu i sitt förfall i så fullt mått erbjuder, och han har med stor koloristisk talang vetat återgifva karakteristiska bilder derifrån. Med äkta artistisk förkärlek föredrager han orientens pittoreska kaos vida framför våra europeiska formalistiskt ordnade förhållanden, och han skildrar »*Saucta Vesterlandina*», d. v. s. den europeiska civilisationen, såsom den der far kring jorden och ödelägger ej blott ländernas poesi utan äfven folkslagens goda egenskaper och af

den naiva, enkla naturmänniskan skapar en hycklande, illslug, förrädisk skurk, i stånd att begå hvad brott som helst för att komma i besittning af den penningpåse »kulturen» lockande svänger mot honom.

Det är emellertid ej endast till koloriten hr Heidenstam är österländsk. Han har äfven till den grad lyckats införlifva sig med den orientaliska verldsåskådningen, att man ofta tror sig ha en österlending att göra med. Detta österländska kynne ger sig bland annat tillkänna i utpräglad sensualism, en hänförd dyrkan af njutningens religion, som stundom antager rent dityrambiska uttryck. Detta har ej kunnat undgå att väcka en i viss mån berättigad protest hos dem, som här ha en diametralt motsatt åskådning, och med all vederbörlig respekt för »den store Pan» och »den heliga gamla» — med hvilken senare skalden menar, »den gamla människa, som tusenåriga utopier till trots, ännu är vår drottning» — tycka äfven vi mera om förf., då han inskränker sig att *skildra* österlandets värld och det egendomliga lif der lefves, än då han i full ornat uppträder som de nämnda gudomligheternas offerprest. Som skildrare är han i allo förträfflig; det hvilat en färgglöd och en glans öfver hans målningar, som är beundrandsvärd, och den sinnrikhet, hvarmed han format sina legender och berättelser, förlänat ett ytterligare behag åt de skiftande taforna.

Ett fel är emellertid hos hr H. allt för mycket framträdande: han vårdslösar mer än lofligt i den yttre formen. Oegentliga rim stöta vi på öfverallt, och ofta löper versen knagglig som en illa stenlagd gata, der man till på köpet ibland är färdig bryta benen af sig vid öfvertäckta, gapande tomrum. Men till ersättning mötes man ej sällan af fulltoniga strofer af både klangfull och halffull skönhet, som visa förf:s ovanliga förmåga äfven i denna väg, när han riktigt *vill* begagna sig af den. Och hvad som ej minst utgör ett fullgodt bevis på en skaldebegåfnings äkthet, de bilder han använder utmärka sig ofta för en slående originalitet och träffsäkerhet. Läsaren kan sjelf döma af ett par prof:

»Vid närmsta torget står en saracenergraf,
omkring hvars skumma inre, der ej fot får trampa,
det gyllne gallret snor sig med sin röda lampa
som rundt en negerarm en ring med en rubin.

— — då skär med ens en ånger djupt i hjertat inne.
och den förföljer henne mitt i segerns stund
som envist lyktans ljus förföljs af läderlappen.

Ur vinets röda löf på husets vägg,
der sken som löjet i ett röfvarsågg
den blanka världshusskylten Gyllne Hjorten.

Och snart förstod jag, att jag stört en klubb,
som skyldte himmelstornande bekymmer
en stund med flaskan, *likasom man skymmer*
en obelisk på afstånd med en nubbe.

* * *

Då utrymmet ej tillåter oss att mera i detalj fördjupa oss i det intressanta dikthäftets innehåll, få vi nöja oss med att här namngifva några af de mest framstående styckena. Mest till sin fördel visar sig förf. onekligen i bokens första afdelning, *Österländska minnen och myther*, der han lemnar oss sina stämningrika bilder från landet af »tystnad och färg». Här möta oss än bilder af intagande behag som *Molnet* och *De tre frågorna*, än kraftigt utmärglade, som i *Isyssystrarnes bröllop* och *Mahmudtrutus*; än djuptänkta som i *Djufars visa*, *Damaskus* och *Ett stenadt land*, att ej nämna flera. Gemensam för dem alla är den beundransvärdt väl träffade lokaltonen. — Äfven afdelningen *Från Östan och Vestan*, innehåller flera haltfulla dikter, såsom *Spegeln*, *Bland Attikas svinaherdar* och framför allt *Namnlös och odödlig*, måhända den förnämsta dikten i samlingen. — *Ensamhetens tankar*, en samling reflexionsdikter, är väl, i sin helhet betraktad, bokens svagaste moment, men den gifver en god inblick i förf:s egna stämningar och innehåller dessutom ett par stycken af värde, framför allt det djupt kända lilla stycke som bär öfverskriften VII.

Hr Verner von Heidenstam framstår i detta sitt första arbete, hvilket röjer ovanligt litet af debutantens omognad, som en modern skald i ordets egentligaste mening. Ett drag af pessimism återfinnes äfven i detta diktaranlete, liksom det funnits mer eller mindre utprägladt hos de flesta af seklets »representative män» inom reflexionsdiktens område, från Byron, Heine, Musset, Leopardi till Ibsens och Rydbergs. Men fullt på sin egen mark står som nämndt den unge diktaren. Han är härtill i främsta rummet att lyckönska, och poesiens vänner ha af denna orsak dubbel anledning att hoppas, att inom kort af hans hand erhålla nya diktalster, präglade af samma originalitet, men än mer fulländade i formen, eller i *allo* helgjutna uttryck af en begåfning, som i så många afseenden höjer sig betydligt öfver det vanliga måttet. J. A. R—m.